

## דברי הכנסת

### הישיבה השלושים-ושלוש של הכנסת השלוש-עשרה

יום שני, י"ב בכסליו התשנ"ג (7 בדצמבר 1992)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

## תוכן העניינים

מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת  
ברכת 'ושב-ראש הכנסת את משלחת הפרלמנט האירופי'  
שאלות בעל-פה  
בעיות תחזוקה באתרי הקרוונים  
שאלות ותשובות  
חיבור אתר קרוונים בחדרה לתשתית  
שכונת קרוונים בנחל-בקע בבאר-שבע  
חסרי דיור במגורונים במבוא-ביתר  
בטיחות ואמצעי מיגון בשכונת הקרוונים חצרות-יסף  
שכונה לחיילים משוחררים בבית-ג'ן  
מחוסרי דיור בירושלים  
מכירת קרקעות באזור המרכז  
מצוקת הדיור בקרב הערבים תושבי יפו  
ממדי העוני  
הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת החשמל), התשנ"ג-1992  
(קריאה ראשונה)  
הצעה לסדר-היום שביתת מחוסרי הדיור בירושלים מול משרד הבינוי והשיכון  
הצעות לסדר-היום  
גירעונות תקציביים ברשויות המקומיות

## מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

### היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו פותחים את ישיבת הכנסת, יום שני, י"ב בכסליו התשנ"ג, 7 בדצמבר 1992.

הודעה למזכיר הכנסת.

### מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת –

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 91) (הפחתת מס חברות), התשנ"ג-1992.

לדיון מוקדם: הצעת חוק-יסוד: שיווי זכויות האשה, מאת חברי הכנסת א' פורז, נ' חזן וע' מאור; הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון – ייחוד תפקידי שרים), מאת חבר הכנסת יהושע מצא; הצעת חוק הגבלת פרסי הימורים, התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת גדעון שגיא; הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (ביטוח רפואת שיניים), התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת יורם לס; הצעת חוק חנייה לנכים, התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת דוד צוקר; הצעת חוק העתיקות (תיקון – היתרי חפירה), התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת יהושע מצא; הצעת חוק משפחות ברוכות ילדים, התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת רפאל אלול; הצעת חוק חוקים משוריינים, התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת יצחק לוי וקבוצת חברי הכנסת; הצעת חוק משפחות חד-הוריות (תיקון), התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת חיים אורון וקבוצת חברי הכנסת; הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון), מאת חבר הכנסת שאול יהלום; הצעת חוק הבטחת הכנסה (תיקון – רכב מנועי), התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת יוסי כץ; הצעת חוק הפיקוח על סרטים, התשנ"ג-1992, מאת חבר הכנסת יוסי שריד וקבוצת חברי הכנסת. תודה.

### היו"ר ש' וייס:

תודה.

## **ברכת יושב-ראש הכנסת את משלחת הפרלמנט האירופי**

**היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אנחנו מארחים היום משלחת של הפרלמנט האירופי. כדרכנו אנחנו רוצים לברך אותם, ונברך אותם.

אבל, לדאבון לב, גם כאשר אנחנו רוצים לקיים חיי שגרה דמוקרטיים פורים, מדי פעם בפעם, ויותר מדי פעמים, פוקד אותנו אסון. שלושה חיילי צה"ל נרצחו הבוקר ברצועת-עזה. אני רוצה בשלב זה להעביר את תנחומי הכנסת למשפחות ולהביע את זעמנו על כך, שחרף כל הניסיונות שלנו לקדם את תהליך השלום עדיין מתרחשים פגיעות ואסונות איומים כאלה בארצנו.

**רחבעם זאבי (מולדת):**

זה מפני תהליך השלום.

**היו"ר ש' וייס:**

אני מבקש לא להפריע, ולא צריך בכל הזדמנות להעיר הערה.

**רחבעם זאבי (מולדת):**

זה לא בכל הזדמנות, זה בהזדמנות הזאת.

**היו"ר ש' וייס:**

מה עוד שהבית כולו עדיין מאוחד בעניין הזעם והאבל.

אני אומר זאת בראשית ברכתי לחברי הפרלמנט האירופי כדי שהם ידעו – הם בוודאי יודעים זאת, לדאבוננו באופן מוחשי – אנחנו מקיימים כאן משטר דמוקרטי אינטנסיבי, פורה, מנסים לקיים חיים רגילים, אבל אנחנו נקלעים כל פעם למצב של שפיכות דמים, שמעמעמת לא אחת את כל הרצון העז שלנו להגיע להסדר שלום, שבו אנחנו מצפים גם לעזרתם.

המשלחת של הפרלמנט האירופי, שיושבת אתנו כאן ביצע, ואני מברך אותה בשמכם, כבר התחילה הבוקר את הדיאלוג, שהתקיים במשך כל היום, והיא תמשיך בו במשך ימים אחדים, ואני מקווה שהוא יהיה פורה. זה הדיאלוג השנתי ה-18, המתקיים לסירוגין פעם כאן ופעם בארצות אירופה.

בשם כל חברי הכנסת אני מברך אתכם בבואכם לירושלים בירתנו, לבית-הנבחרים שלנו. למדינת ישראל קשרים היסטוריים ואינטרסים מעשיים חשובים עם עמי אירופה. גם לקהילייה האירופית על 12 חברותיה אינטרס חשוב באזורנו. הדיאלוגים השנתיים והמגעים השוטפים עם הפרלמנט האירופי, הגוף המחוקק, הממנה ומאשר את מדיניות מוסדות הקהילה האירופית – חובקים נושאים מדיניים, כלכליים, מדעיים, ביטחוניים ותרבותיים רבי חשיבות לנו.

עם התקדמות תהליך איחוד אירופה עולה מרכזיותו וסמכותיותו של הפרלמנט האירופי, שכאמור, נציגיו יושבים כאן עמנו.

ישראל רואה בחיוב את רצונן של הקהילייה ושל ממשלות אירופיות לקחת חלק פעיל ומעשי בתהליך השלום במזרח התיכון ואת נכונותן לתרום לכינון מזרח תיכון חדש, מתפתח, פורח, דמוקרטי – אזור שבו חיים כל עמיו בשלום זה עם זה.

אנו מאחלים לאורחינו הנכבדים שהות נעימה בארצנו וקיום שיחות פוריות עם עמיתיהם חברי הכנסת.

באותה הזדמנות אני מבקש להודות לחברי הכנסת אשר כבר מן הבוקר משתתפים בדיאלוג החשוב הזה וימשיכו ליטול בו חלק. הם תורמים תרומה חשובה מאוד, אישית, להידוק היחסים בינינו לבין אירופה. גם הבוקר הבענו את דאגתנו ואת זעמנו על מה שמתרחש באירופה, על תופעות הקסנופוביה, רדיפת הזרים, תוך ידיעה שגם להם רגישות לעניין הזה. שמענו גם הודעה מפי כמה דוברים על כך שהפרלמנט האירופי עומד לגנות את התופעה, וכל אחד בארצו עומד להשתתף במאמץ הכולל למיגור, או לפחות לצמצום התופעה הנואלת הזאת.

## **שאלות בעל-פה**

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסדר-יומנו הרגיל: שאלות בעל-פה. סגן שר הבינוי והשיכון ישיב על שאלתא בעל-פה מס' 51, מאת חבר הכנסת אלי דיין, בנושא: בעיות תחזוקה באתרי הקרוונים. בבקשה, חבר הכנסת אלי דיין.

## **בעיות תחזוקה באתרי הקרוונים**



2. חברת "עמידר" לקחה על עצמה לתקן עד סוף החודש הזה את כל הקרוונים הפגועים. היא התקשרה עם חברה שתעשה זאת, והיא עצמה התגייסה לכך. הבטחנו, גם ממקורות של משרד הבינוי והשיכון וגם ממקורות של משרדי ממשלה אחרים, את התקציב, כדי שהעבודה הזאת תבוצע.

3. יש תוכנית שעדיין נמצאת בעיבוד במשרד הבינוי והשיכון, לפנות את אתרי הקרוונים, על-פי החלטה של שר הבינוי והשיכון, בתוך שלוש שנים. אולי אפילו נצליח להקדים את זה לשנתיים, לגבי רובם או כולם. נקווה שיהיו לנו גם הכוחות וגם התקציבים כדי לעמוד בכך.

### **דן תיכון (הליכוד):**

אל תתחייב על זה.

### **היו"ר ש' וייס:**

אני מודה לך מאוד, אדוני סגן השר. שאלה נוספת לחבר הכנסת אלי דיין, אחריו – חבר הכנסת דוד מנע, ואחריו – חבר הכנסת רענן כהן.

### **אלי דיין (העבודה):**

אני רוצה להודות לסגן השר על התשובה. אני יכול להבין שיש להם קושי רב להתמודד עם הבעיה הגדולה הזאת של הקרוונים, שנוצרה שלא באשמתם. ואני רוצה לשאול את כבוד סגן השר: האם אין מקום, בימים אלה שמשרדך יוצא בהם במבצע של מכירת דירות בהנחות גדולות, לעשות מאמץ כדי לתת פתרון לאותן משפחות שמתגוררות בתנאים קשים ביותר, ובמצב חברתי שהמחיר שנשלם עליו יהיה כבד ביותר מכל הבחינות? האם אין מקום לעשות מאמץ ולהעביר את הדירות האלו, שהן לפחות סבירות, למשפחות שנמצאות בתנאים קשים, שיעברו לגור בהן לאלתר, ולא להמתין שלוש שנים, עם כל הסבל הכרוך בכך לאותן משפחות?

### **היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה. חבר הכנסת דוד מנע, בבקשה.

### **דוד מנע (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לנגוע בנושא של המבצע הגדול שמשרד השיכון החל בו. לדעתי, זו תהיה בכייה לדורות מבחינת הוזלת הדירות, וגם מבחינה זו שאתרי הקרוונים בדרך כלל נמצאים ליד אתרים שיש בהם דירות ריקות; לדוגמה, בבאר-שבע. יש הרבה מאוד דירות ריקות בבאר-שבע, יש הרבה מאוד דירות ריקות באופקים, ויש הרבה מאוד דירות ריקות בכל האזור הזה, במשולש אופקים, שדרות, נתיבות ובאר-שבע. מדוע לא להתחיל כבר היום-מחר במבצע של העברת

אותם אנשים מהקרוונים לדירות הריקות, במקום למכור אותן במחיר זול? הרי יש דירות ריקות ויש עולים חדשים בקרוונים, ונאמר שהם יהיו תקופה קצרה בקרוונים עד שילכו לפתרון קבע. עכשיו הם בקרוונים, ומצד שני מוכרים דירות במחירים מוזלים. יש להעביר אותם מייד לדירות הריקות האלה. מדוע לא לעשות את זה?

### היו"ר ש' וייס:

זאת שאלה והצעה כאחת. חבר הכנסת רענן כהן, בבקשה.

### רענן כהן (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני סגן השר, האם יש לממשלה תוכנית לסלק את החרפה הזאת של הקרוונים, ומהר? ובשלב הביניים, יש מאות ואלפי קרוונים בכל הארץ שאינם בשימוש. מצד שני יש בצה"ל הרבה מחנות, חלקם קבועים, ובהם חיילות הגרות באוהלים במשך רוב שירותן הצבאי. האם יש כוונה והאם אפשר להעביר את הקרוונים האלה בשלב הביניים ליחידות צה"ל, כדי שלפחות יהיה להם ניצול אמיתי וענייני?

### היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. אדוני סגן שר הבינוי והשיכון, בבקשה.

### סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:

אדוני היושב-ראש, לשאלתו של חבר הכנסת אלי דיין: זה בדיוק מה שאנחנו מבצעים. במבצע המכירות של הדירות, שבו פתחנו בתשעה יישובים, הצלחנו למכור כ-6,000 יחידות דיור: שליש מהן לעולים חדשים, חלקם באים מאתרי הקרוונים; שליש מהן לזוגות צעירים, גם חלקם באים מאתרי הקרוונים או מבתי-המלון שבהם הם עדיין מתגוררים, או מאתרים שבהם גרים מחוסרי הדיור במקומות שונים בארץ. על כן, קודם-כול ברצוננו להגיע למצב שבו יהיה פינוי מקסימלי של אנשים שממצים את זכאותם, אל אותן דירות שנבנו בכסף טוב מאוד של עם ישראל, ואותו איננו רוצים לבזבז.

אגב, על השאלה קודמת של חבר הכנסת אלי דיין, שלא השבתי עליה: יש בעיה של עיכוב בחיבורי החשמל, בגלל קצב החיבורים של חברת החשמל. אנחנו במגעים אתם כדי שיזרזו את זה ויעשו את זה מהר ככל האפשר.

חבר הכנסת דוד מנע, אילו היה ניתן להעביר את כל תושבי הקרוונים לדירות הקבע, חינום, אפשר היה לקחת את הדירות האלו. אלא שאתה צריך להבין שאז היתה נוצרת מציאות שעבור אותה משפחה משרד הבינוי והשיכון, בממשלה הקודמת, הוציא הוצאה שלמה, גם על קרונן וגם על מגורונן

וגם על דיור קבע, כדי למצות את זה. מה שאנחנו רוצים לעשות הוא, שבתוך חודשים מספר תגובש תוכנית שלמה שעל-פיה נפנה את דיירי הקרוונים לדירות קבע.

לשאלה האחרונה של חבר הכנסת רענן כהן, לגבי העברת הקרוונים לחיילות צה"ל או לבסיסי צה"ל: לדאבוני, חלק מהקרוונים, לאחר שנצטרך לפנות אותם, עלות הפינוי היא כ-3,000 שקלים לקרוון, נוסף על כל מה שצריך לעשות כדי להציב אותו מחדש במקומו החדש. כלומר, יש כאן בעיה קשה ביותר מבחינה תקציבית ומבחינה ניהולית. אם צה"ל יגלה בכך עניין, נעשה זאת. אינני בטוח שזה יהיה לתפארת חיילות צה"ל.

**היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה.

### **שאלות ותשובות**

**היו"ר ש' וייס:**

אני מזמין עכשיו את סגן שר הבינוי והשיכון לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות רגילות, ותחילה על שאלתא מס' 29 של חבר הכנסת שאול עמור. הוא איננו. התשובה תועבר לפרוטוקול. זו הזדמנות לאחל לחבר הכנסת עמור בריאות והחלמה.

אני רוצה להזכיר לסגן השר, שכאשר חבר הכנסת איננו, אם יש תשובה חשובה מאוד, על-פי שיקול דעתו של סגן השר אפשר גם לקרוא את התשובה. צריך למעט בשימוש בכלל הזה.

**סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אני מוותר על זה מראש.

### **חיבור אתר קרוונים בחדרה לתשתית**

חבר הכנסת ש' עמור שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ג' באב התשנ"ב (2 באוגוסט 1992):

במשך חודש גרים עולים באתר הקרוונים בשכונת-ברנדיס שבחדרה, ללא חשמל ומים. העולים נאלצו למלא מים בדליים מברז הנמצא בפרדס סמוך, ובישלו במדורות.

באתר אין תאורה, גידור ואישור מכבי-אש, כאשר באזור, לפי דברי ראש העיר, תשתית מלאה.

ברצוני לשאול:

1. האם יחובר אתר הקרוונים לתשתית? אם כן – מתי?

2. מדוע ניתנים מפתחות לקרוונים בטרם חוברו לתשתית מינימלית?

### **תשובת סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

אתר הקרוונים בחדרה חובר למערכת הביוב בסוף חודש מאי 1992.

מערכת המים חברה באמצע חודש אוגוסט 1992.

החשמל חובר בתאריך 28 באוגוסט 1992.

למיטב ידיעתי, המשפחות שאכלסו את האתר ברנדיס בחדרה לפני חיבור מערכות החשמל והמים פלשו לדירות ללא הסכמה של חברת "עמידר".

### **שכונת קרוונים בנחל-בקע בבאר-שבע**

חבר הכנסת פ' בדש שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ג' באב התשנ"ב (2 באוגוסט 1992):

נודע לי, שהממשלה החליטה לשכן ב-800 יחידות דיור בנחל-בקע בבאר-שבע משפחות חלשות וחסרות כול. ממקור רשמי נודע לי, כי מדובר בנכים, בנפגעי צ'רנוביל ובמשפחות חלשות מכל הארץ.

בהחלטה זו יש משום סכנה מוחשית להידרדרות מחודשת של העיר, שכן שכונת-בקע היא שכונת הקרוונים של באר-שבע, המהווה פצצה חברתית-כלכלית. תוספת של 1,200 איש נתמכי סעד בעלי

בעיות מיוחדות רק תחמיר את המצב ותיצור בעיה לעיריית באר-שבע ולאוכלוסיית המקום הנוכחית והמיועדת.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע למשרדך על כך?

2. האם ידוע למשרדך המשבר הכספי שבו מצויה עיריית באר-שבע?

3. מדוע אין משכנים את המשפחות הללו בקבוצות מצומצמות במקומות שונים ברחבי הארץ?

4. האם תשונה ההחלטה?

#### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

חבר הכנסת בדש, לשאלה שלך לגבי שיכון משפחות חלשות בשכונת-בקע בבאר-שבע: בשלב זה אין כל החלטה כפי שאתה מצטט כאן ואומר כאן, ולכן כל המידע שניתן לך בנושא הזה הוא לא נכון.

#### **פנחס בדש (צומת):**

יש החלטה של – – –

#### **היו"ר ש' וייס:**

יש לך שאלה נוספת, ואתה יכול להציג אותה.

אני רוצה לומר לחברי הכנסת: כאשר השר או סגן השר עונים בקיצור, זה חלק מהעניין. המזכיר העביר לי פתק – והוא עובד בכנסת כבר יותר מ-40 שנה – שפעמים רבות משה שרת, זיכרונו לברכה, היה עונה על שאלות: א. כן; ב. לא; ג. לא; ד. כן.

#### **רחבעם זאבי (מולדת):**

גם משה דיין.

## היו"ר ש' וייס:

שאלה נוספת לחבר הכנסת בדש.

## פנחס בדש (צומת):

אדוני סגן השר, כולנו יודעים על מעברת הקרוונים שנמצאת בבאר-שבע, בנחל-בקע. האם ידוע לשר על מועד פינוי שכונת הקרוונים, והאם דייריה משולבים במכירת הדירות בבאר-שבע?

## סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:

לגבי הסיימת של שאלתך: אכן כן, הם משולבים במסגרת המבצע של מכירת הדירות, וחלקם אפילו רכשו. בשבוע הבא אנחנו יוצאים במכרז מכירה רבתי בבאר-שבע, ואנחנו מניחים שחלקם הגדול של הקונים יהיו מבין תושבי רמת-בקע.

לגבי תחילת השאלה: הפינוי המלא של האתר ייעשה במסגרת החלטת שר הבינוי והשיכון לפנות את אתרי הקרוונים במהלך שנתיים עד שלוש שנים, והם יהיו חלק אינטגרלי של התוכנית הזאת.

## חסרי דיור במגורונים במבוא-ביתר

חבר הכנסת ח' דיין שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ג' באב התשנ"ב (2 באוגוסט 1992):

נודע לי כי 29 משפחות מתגוררות במגורונים ובצריפי עץ – בונגלוס – שהיו מיועדים לתיירים במבוא-ביתר. למשפחות אלו אין תנאי קיום מינימליים, מקורות המים והחשמל אינם סדירים במגורונים עצמם.

ילדי המשפחות נאלצים לנסוע לגנים ולבתי-ספר בירושלים מכיוון שאינם רשומים במועצה האזורית מטה-יהודה, והדבר גוזל זמן וכסף.

נוסף על תנאים אלו, נמצאים בסביבה אלקוהוליסטים ונרקומנים.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע למשרדך על כך?

2. האם הוצע למשפחות דיור חלופי?

3. אם לא הוצע דיור, האם יש למשרדך פתרון הולם לבעיה?

4. מה הוא לוח הזמנים לפתרון?

### **תשובת סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בעת הגשת השאילתא – 2 באוגוסט 1992 – התגוררו במקום 29 משפחות. כיום נותרו באתר שבע משפחות בלבד. משרדנו מציע למשפחות אלו סיוע מוגדל בשכר דירה בסך 625 שקל לחודש למשך שנה, סיוע אשר הוגש לשאר המשפחות שהתפנו.

משרד הבינוי והשיכון שיכן אותם בתוך בתי-מלון כמו "דיפלומט" ו"זוהר", כפתרון זמני. עם המלחמה הוחלט שיפנו למלונות.

חלקם היו בעבר בעלי דירות, שמסיבות שונות מצאו עצמם ללא דיור. ההחלטה היא שכל דרי בתי-המלון ייכנסו למגורונים, גם אם אינם זכאים על-פי החלטת הנהלת המשרד. הוקפאו 80 מגורונים לדיירי המלונות, לרבות משפחות אלה.

### **בטיחות ואמצעי מיגון בשכונת הקרוונים חצרות-יסף**

חבר הכנסת ח' דיין שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ז' באב התשנ"ב (6 באוגוסט 1992):

בשכונת הקרוונים חצרות-יסף שליד עכו אין כל אמצעי מיגון. בשכונה אין שום מקלט, ואפילו לא מבנה קשיח. בשכונה מתגוררים כ-4,000 דיירים, עולים מברית-המועצות ומאתיופיה. לרובם אין ציוד התגוננות מפני התקפות אב"כ.

הקרוונים, המיוצרים מקרטון דחוס, אינם עמידים בפני דלקה, ולמרות זאת אין במקום אמצעי כיבוי מינימליים. כך גם אין באתר אפילו קו טלפון אחד, והקשר ממנו החוצה אפשרי רק באמצעות פלאפונים.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע על כך למשרדך?

2. מדוע לא חולקו עד כה לתושבים ערכות אב"כ, ומתי יחולקו?

3. מה הוא לוח הזמנים להתקנת ציוד קשר, תאורה, גידור, אמצעי כיבוי ושאר אמצעי הביטחון הדרושים?

### **תשובת סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. ידוע למשרדנו שחסרים באתר מרכיבי ביטחון.

2. חלוקת ערכות אב"כ אינה בטיפול משרדנו.

3. ביצוע אמצעי הביטחון מצריך אישור תקציבי מיוחד על-ידי משרד האוצר. משרדנו מביא סוגיה זו לדיון בקבינט העלייה בראשות מר יאיר צבן, שר הקליטה והעלייה. אני תקווה ששם יוחלט על אופן המימון והביצוע.

היות שמדובר באתר אכלוס של עולים, הדבר באחריות משרד הקליטה. כל נושא אמצעי המיגון אינו בתחום משרד השיכון, והנושא לא תוקצב על-ידי משרד האוצר. הדבר ידוע לכל הנוגעים בדבר – משרד הביטחון, משטרת ישראל. חצרות-יסף הוכר כרשות מקומית לכל דבר. ראש המועצה ממונה על-ידי משרד הפנים.

### **שכונה לחיילים משוחררים בבית-ג'ן**

חבר הכנסת א' אסעד שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ג' באב התשנ"ב (2 באוגוסט 1992):

בכפר הדרוזי בית-ג'ן הוקמה שכונה לחיילים משוחררים. הוקמו בתים, וצעירים עברו לגור בהם, אבל "לגור בבית ולהרגיש באוהל".

בשכונה הזו לא קיימת תשתית שמשרד הבינוי והשיכון היה אמור לבצע. אין חיבורי מים, חשמל, ולא ביוב.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע למשרדך על כך?

2. אם כן – אילו צעדים יינקטו כדי לחבר את הבתים בשכונה לחשמל, למים ולביוב?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אני רוצה לפתוח את תשובתי לחבר הכנסת אסעד אסעד, קודם כול, בהתנצלות גם בשמי וגם בשם שר הבינוי והשיכון. אני מאוד מצטער על כך שאנחנו משיבים על השאילתא שלך מיום 29 ביולי, כלומר מלפני ארבעה חודשים ומשהו, רק היום, בעיקר כשגם השר וגם אנכי כבר טיפלנו בעניין הזה, ואתה יודע אפילו שהייתי בבית-ג'ן לטפל בנושא הזה, וגם היתה שאילתא בעל-פה בנושא. אני מתנצל, ואני מבטיח שמעכשיו אנחנו נשתדל לעמוד בתקופה של חודש וחצי עד חודשיים, להשיב על שאילתות בזמן אמיתי ולא לדחות את התשובה. קודם כול, זו התנצלות, אפילו לא ביקשת אותה, ואני מצהיר עליה מרצוני.

בתשובה על השאלות שלך: בשלב א' של בניית שכונת החיילים המשוחררים ביצע המשרד פריצת כבישים, מצעים, מים וחשמל. עם גמר עבודות הבנייה של השכונה יבצע המשרד את עבודות האספלט, לרבות מדרכות. זאת ההחלטה. הביוב נמצא בשלבים מתקדמים של התכנון. עם גמר התכנון יצא המשרד מייד לביצוע העבודות בתחילת שנת 1993.

### **היו"ר ש' וייס:**

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אסעד אסעד.

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

אדוני יושב-ראש הכנסת, סגן השר, קודם כול, אני מודה לך על ההתנצלות, אבל הייתי מוותר גם על השאילתא אילו היה המצב בשטח שונה. נכון להיום, המצב בשכונת החיילים המשוחררים בכפר בית-ג'ן אינו שונה ממה שהיה ב-29 ביולי 1992.

חמור יותר: שוחחתי היום כמעט עם מרבית ראשי המועצות הדרוזיות והצ'רקסיות. המצב בעספא, בדליית-אל-כרמל, בכסרא-סוואר, ביאנוח-ג'ת, בחורפיש, באבו-סנאן, בג'וליס, אינו שונה מהמצב בבית-ג'ן. אומנם הקימו שכונה לחיילים משוחררים, יש בתים, האנשים עברו לגור שם, אבל ללא תשתית. אני מבקש לא רק לגבי בית-ג'ן, אלא לגבי יתר הכפרים הדרוזיים והצ'רקסיים.

יותר מכך: יש כפרים מספר, שעדיין אין בהם שכונה ולא תוכננה שכונה, כמו ביאנוח, שאין שכונה, כמו בכפר סוואר, שאין שכונה, ונדמה לי גם בסג'ור, כפר דרוזי נוסף, שהיה במועצה אזורית, אין שכונה. זה חלק אחד.

החלק השני, אדוני סגן השר – – –

### **היו"ר ש' וייס:**

מקובל שהשאלה הנוספת היא קצרה מאוד. אצלך יש כבר שתיים ארוכות. תנסה לצמצם.

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

אני אנסה לקצר.

### **רון נחמן (הליכוד):**

זו שאילתא מיולי.

### **היו"ר ש' וייס:**

לכן אני נותן לו כאן חנינה.

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

הוא צבר זכויות.

### **אסעד אסעד (הליכוד):**

אדוני סגן השר, ב-25 באוגוסט נפגש שר הבינוי והשיכון עם ראשי המועצות הדרוזיות כאן בכנסת. הוא הבטיח להם בפגישה הזאת, לפני כארבעה חודשים, שהזכויות שלהם לא ייפגעו, בכלל זה התקציבים של 1992, שיועברו לכפרים שלהם. התברר, נכון גם להיום, בשיחות שקיימתי עם ראשי המועצות, שלא הועבר שום סכום לשום יישוב, פרט ליישוב אחד, שאני מצטער לומר שראש המועצה שלו שייך למפלגת העבודה. האם צריך להיות שייך למפלגת העבודה כדי לקבל את הסכומים שמגיעים לכפרים, או זה נוהג שלא צריך להיות במדינת ישראל?

שאלה נוספת: מדוע לא הועברו התקציבים של 1992 ליישובים הדרוזיים?

## **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

חבר הכנסת אסעד אסעד, אני מודה לך על השאלות שלך.

אני רוצה להבהיר קודם כול חד-משמעית: במשרד שלנו לא תהיה אפליה בין דרוזי לדרוזי, או ערבי לערבי, או יהודי ליהודי, לגבי אספקת תקציבים – בין מפלגות.

## **אסעד אסעד (הליכוד):**

אני מבקש לבדוק.

## **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

שמעתי את ארבע השאלות שלך בסבלנות, ותקבל עליהן תשובות בסבלנות.

אני אומר לך: לא תהיה אפליה. ואתה תעמוד בשבוע הבא פעור פה כאשר תראה על מי משרד הבינוי והשיכון היום הולך, בניגוד לממשלה הקודמת, שמפלגתך עמדה בראשה, והוציאה את כל הציבור הדרוזי מפרויקט שיקום השכונות, לא כללה בו אף לא אחד. השר בן-אליעזר ואנוכי הולכים לכלול כפר אחד, אולי כמה, בתוך פרויקט שיקום השכונות, ואתה תופתע שזה לא יהיה על-פי מפתח מפלגתי. אבל אני לא מתווכח, אנחנו נוכיח במעשים.

שנית, שוב, לדאבוני הרב, שכונות החיילים המשוחררים נבנו בעבר בלא הבטחת התקציבים לתשתית. חלק מהמאבק שלנו עם משרד האוצר השנה, לקראת 1993, היה להבטיח שהתקציב לתשתית לחיילים המשוחררים בכפרים הדרוזיים יובטח ב-1993, והבטחנו אותו. השכונות שקמו יקבלו את התשתית שלהן בשנת 1993. על-פי חוק התקציב, כפי שידוע לך, אדוני, אנחנו מנועים מלהוציא כסף של שנת 1993 במהלך 1992. מ-1 בינואר אני מאוד מקווה שנריץ את התוכנית והם יקבלו את בניית התשתית שלהם.

## **אסעד אסעד (הליכוד):**

כבר חמישה חודשים – –

## **היו"ר ש' וייס:**

באמת, זה כבר הופך לדיון.

## סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:

המשרד בראשות השר שרון – אם אתה רוצה שנאמר את זה כך, אומר לך את זה באופן הכי בוטה וגלוי – –

## היו"ר ש' וייס:

לא. יותר טוב ככה. סיימת כל כך יפה.

## סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:

– – בנה את השכונות, סייע בבניית השכונות – אגב, זה היה צעד מבורך – אבל לא הבטיח את התקציב לתשתית, ולכן הילדים של החיילים המשוחררים הללו נמצאים היום במצב מסוכן. מ-1 בינואר נטפל בעניין הזה.

## מחוסרי דיור בירושלים

חבר הכנסת ש' הלפרט שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ז' באב התשנ"ב (6 באוגוסט 1992):

בעיתון "המודיע" מיום חמישי, כ"ב בתמוז התשנ"ב, פורסם כי חברי מועצת המנהלים של חברת "פרזות", החברה הממשלתית-העירונית לשיכון, קיימו מסיבת עיתונאים במאהל מחוסרי הדיור החרדי בגן-הסנהדרין בירושלים – היחיד שעדיין קיים בארץ – והביעו הזדהות עם שלוש המשפחות שעדיין מתגוררות בגן, שמצוקתן הוכרה וזכאותן אושרה על-ידי כל הרשויות, אך למרות זאת עדיין לא נמצאו הפתרונות הראויים מחוסר תקציב.

הם ציינו שמצוקת מחוסרי הדיור מקיפה 300 משפחות הנמצאות בתנאי מצוקה.

ברצוני לשאול:

1. האם ידועים למשרדך הדברים הנ"ל?

2. כיצד יפתור משרדך את מצוקת שלוש המשפחות שעדיין נמצאות במאהל מחוסרי הדיור בגן-הסנהדרין?

3. כיצד תטופל מצוקת 300 המשפחות בירושלים הנמצאות בתנאי מצוקה כנ"ל?

### **תשובת סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

3-1. בדיקה עם חברת "פרזות" העלתה, כי חברי מועצת המנהלים של החברה לא קיימו מסיבת עיתונאים או הביעו הזדהות עם המשפחות. היה במאהל חבר מועצת המנהלים לשעבר, נציג עיריית ירושלים – אגודת ישראל.

כיום מתגוררות במאהל בפועל שתי משפחות: א. משפחת חי שמעון – למשפחה הוצעה דירה בשכונת נווה-יעקב, והמשפחה סירבה לקבלה; ב. משפחת אריאלי – אינה מוכנה לקבל כלל הצעות באזורים שאינם דתיים. למשרד הבינוי והשיכון אין דירות באזורים אלו. המשרד פנה למשפחות והודיע להן, כי אם יביעו הסכמה לקבל פתרון דיור בשכונות שבהן מתפנות דירות מעת לעת יוצעו דירות בהתאם לאפשרויות.

המשרד ער לבעיות הדיור של משפחות חסרות דירה באזורים העירוניים, לרבות בעיר ירושלים. המשרד מוגבל בתקציבו, ומכאן מציע למשפחות במצוקה מענקים לשכירת דירה בשוק החופשי ומשכנתאות הכוללות מרכיב של מענק.

לצערנו, אין במלאי הדיור המצומצם באזורים העירוניים כדי לפתור את בעיות הדיור על-ידי העמדת יחידות דיור בשיכון ציבורי.

### **מכירת קרקעות באזור המרכז**

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ז' באב התשנ"ב (6 באוגוסט 1992):

על-פי הנחייתך, אישרה מועצת מינהל מקרקעי ישראל שינוי מדיניותה למכירת קרקעות לדיור, ולמיטב ידיעתי היא מתכוונת להוציא עוד השנה קרקע למכירה במרכז הארץ, בעיקר בראשון-לציון, באשדוד, בגן-יבנה ובנתניה.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע לך, כי בראשון-לציון ובאשדוד היצע הדירות היום עולה כבר בהרבה על הביקוש?

2. מה הוא, להערכת משרדך, הביקוש המוכח בגן-יבנה ובנתניה?

3. בתוך כמה זמן יהיה על הזוכים במכרזים להשלים את בניית הדירות במקומות הנ"ל?

### **תשובת סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. פרסום המגרשים על-ידי מינהל מקרקעי ישראל וזכייה בהם אין משמעותם בנייה מיידית, אלא בנייה במהלך שלוש שנים, לכן הפרסום לא יפגע כהוא-זה במכירת הדירות הקיימות.

2. הביקוש קיים באזור המרכז, והראיה היא ההשתתפות של הקבלנים במכרזים.

3. על הקבלנים לבנות בתוך 36 חודש מיום הזכייה.

### **מצוקת הדיור בקרב הערבים תושבי יפו**

חברת הכנסת ת' גוז'נסקי שאלה את שר הבינוי והשיכון ביום כ"ח בחשוון התשנ"ג (24 בנובמבר 1992):

בפרסומיה של אגודת ערביי יפו ובספר חדש בערבית מאת כמאל אל-ג'עפרי כלולים נתונים חמורים לגבי מצוקת הדיור בקרב הערבים, תושבי יפו.

מאחר שמינהל מקרקעי ישראל שולט על יותר מ-90% של המבנים והמגרשים בשכונות עג'מי וג'בליה, ומאחר שבמהלך 1992 אושרו בהליך מזורז (ול"ל) שמונה מתוך 12 התוכניות המפורטות לגבי אזורי משנה של תוכנית מדרון-יפו, ברצוני לשאול:

1. כיצד מתכוון משרד השיכון למנוע את ההשפעות על תושבי יפו הערבים, שרובם עניים ומעוטי אמצעים, של סטנדרד הבנייה היוקרתית שנקבע בשמונה התוכניות שאושרו (שלוש-שש דירות לדונם) ושל עליית מחירי הדיור בגלל שיטת המכרזים, שהנהיג מינהל מקרקעי ישראל לגבי יפו?

2. האם שוקל משרד השיכון הקצאת 40% מהמגרשים הריקים בשכונות עג'מי וג'בליה לאוכלוסייה הערבית של יפו; בנייה ציבורית למגורים בשכונות הנ"ל עבור משפחות מצוקה בקרב האוכלוסייה הערבית; ומתן הלוואות רכישה נוחות לתושבי יפו הערבים, המתגוררים בדירות "עמידר" ו"חלמיש"?

## **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

1. משרד הבינוי והשיכון בכל אתריו, גם ביפו וגם ביישובים הערביים האחרים, אינו מייעד קטעים באתר לצורך מכירה לאוכלוסייה בעלת מאפיינים אלו או אחרים – בעלת רקע לאומי זה או אחר, או בעלת רקע דתי זה או אחר.

הבנייה מכוונת לכלל האוכלוסייה, כאשר מגזרי האוכלוסייה השונים מסתייעים על-פי הקריטריונים הקבועים בתוכניות הסיוע של משרד הבינוי והשיכון ועל-פי החלטות הממשלה. קריטריונים אלה מסתמכים על מצבה הסוציו-כלכלי של האוכלוסייה.

2. בפרוגרמה שהוכנה על-ידי מינהל מקרקעי ישראל נכללות 1,500 משפחות ערביות מתוך 4,600 משפחות המתגוררות בתחומי מדרון-יפו.

שלוש המגמות הבאות לידי ביטוי בפרוגרמה והנגזר מענייני בתוכניות בניין עיר נותנות מענה לשלושת מרכיבי האוכלוסייה: א. אוכלוסייה ממעמד סוציו-כלכלי גבוה שתתגורר באזור ב' של אזור התכנון; ב. אוכלוסייה המתגוררת כיום באזור התכנון ותמשיך להתגורר בו גם לאחר השיקום; ג. אוכלוסייה ממעמד סוציו-כלכלי בינוני.

הכוונה העומדת ביסוד התכנון מגמתה: למנוע יצירת גטאות של אוכלוסייה זו או אחרת; לאפשר הזדמנות שווה לאוכלוסייה היהודית והערבית; להעלות את רמת האוכלוסייה, רמת החיים במדד הכללי על-ידי הכנסת משפחות ממעמד סוציו-כלכלי יותר גבוה; משיכת אותן משפחות על-ידי הענקת אפשרויות בנייה באזור ב' בצפיפות של שש-שמונה יחידות דיור לדונם. בחלקים אחרים של הפרוגרמה מתוכננות דירות בגודל 90 מטרים רבועים המיועדות לאוכלוסייה מעוטת יכולת ומרובת ילדים. כמובן, האוכלוסייה שאת מדברת עליה שייכת לעניין.

אין כל מניעה להקצות מגרשים ריקים לאוכלוסייה הערבית, מאחר שהיא מהווה חלק אינטגרלי ממרכיבי האוכלוסיות במדרון-יפו.

## **היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה. שאלה נוספת לחברת הכנסת תמר גוז'נסקי.

## **תמר גוז'נסקי (חד"ש):**

אדוני סגן השר, התשובה שלך התייחסה לנושא בצורה קצת תיאורטית. באופן מעשי, כרגע, התכנון הקיים היום למעשה לא מאפשר לאוכלוסייה הערבית ביפו, רובה ככולה, להשתלב בתוכניות האלה, משום שהפער במחירים של המגרשים ושל הדירות, כאשר הם נמכרים במכרזים וכאשר מול התושבים באות חברות השקעה, אנשים שקונים את זה כהשקעה ולא כדי לגור במקום, הפער הוא בלתי אפשרי.

אני לא יודעת על איזה תוכנית אתה מדבר. הייתי מעוניינת מאוד לקבל פרטים על בנייה ציבורית שמתוכננת באזור הזה. אני לא שמעתי על בנייה ציבורית. ככל הידוע לי, לא מתוכננת בנייה ציבורית.

אני שואלת: מדוע כל הדברים האלה נעשים תוך עקיפת המסגרות הקיימות של התושבים, כמו האגודה למען ערביי יפו? תודה.

**היו"ר ש' וייס:**

תודה. סגן השר, בבקשה.

**סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אנחנו לא עוקפים. אדרבה, במדרון-יפו קיימת גם ועדת היגוי של פרויקט שיקום השכונות והיא מטפלת בעניין הזה בהשתתפות התושבים.

האחריות לשיתוף התושבים היא בעיקרו של דבר על הרשות המקומית, ובמקרה זה עיריית תל-אביב-יפו. ככל שתבוא יוזמה לעניין הזה, את יודעת שגם השר וגם אנכי פתוחים מאוד לנושא הזה ונעשה ככל שאנחנו יכולים כדי לשתף אותם.

בהמשך למה שבישרתי קודם לכן, שפרויקט שיקום השכונות יכלול כפרים ויישובים דרוזיים, אני בא לבשר לך שם-1 בינואר 1993 יכלול פרויקט שיקום השכונות, לראשונה, יישובים ערביים במדינת ישראל, בצד יישובים יהודיים ויישובים דרוזיים.

**עבד-אלוהב דראושה (מד"ע):**

כבר יש רשימה?

**סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

חבר הכנסת דראושה, הרשימה מתגבשת בדיוק השבוע. היא טובא, כמובן, בפני כל הציבור. אנחנו עושים מאמץ, גם בתנאים קשים מאוד של פיגור קשה במקומות רבים, בכל זאת לתת מענה לעניין הזה.

לגבי התוכנית הכוללת – אשמח להעמיד לרשותך פרטים בהזדמנות אחרת.

## **היו"ר ש' וייס:**

אני מודה מאוד לסגן שר הבינוי והשיכון, על תשובותיו המפורטות.

## **ממדי העוני**

## **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להמשך סדר-היום. הנושא שלנו, חברי הכנסת: ממדי העוני. אלו הצעות לסדר-היום שהועלו על-ידי חברי הכנסת עמיר פרץ, יצחק לוי, האשם מחאמיד, חיים דיין, בנימין טמקין ומאיר שטרית. יפתח את הדיון חבר הכנסת עמיר פרץ. בבקשה.

## **עמיר פרץ (העבודה):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על אף האווירה הקשה אחרי אותו פיגוע חמור אנחנו נדרשים להמשיך ולעסוק בחיי היום-יום. אני רוצה להצטרף לדברי היושב-ראש ולשלוח תנחומים למשפחות.

חברי הכנסת, הטיפול בעניים במדינת ישראל הוא דבר מסובך ומורכב מאוד שיש לו היבטים רבים.

נכון, השימוש בעניים הוא קל. שמם של העניים, צוריהם של העניים, זעקתם של העניים נשמעת יום יום, שעה שעה, בפי כל אחד, מכל הסיעות, מכל המפלגות, כל הממשלות. לדבר בשמם, להשתמש בהם, זה קל. לטפל בהם, זה דבר מסובך.

אני יודע שהממשלה החדשה נכנסה לתפקידה כשהיא מקבלת לידיה מדינה במצב קשה מאוד – שירותים חברתיים, שכורסמו בכל פינה ופינה, מוסדות שעומדים בפני התמוטטות, הן מבחינת מצבם הפיסי והן מבחינת מצבם התקציבי.

הכנסתם על העניים, הקצבאות, כל סוגי הקצבאות – בשחיקה גדולה.

הגיע הזמן שנעמיד את השאלות כמו שהן באמת. מהו קו העוני בישראל? יש כאלה שאפילו הנתון הזה לא ידוע להם. מהו קו העוני בישראל?

חברי הכנסת, קו העוני שנקבע במדינת ישראל עומד היום על 702 שקל לאדם יחיד. זהו קו העוני. 2,900 שקל למשפחה בת שמונה נפשות. זהו קו העוני. תעשו חשבון. כל אחד מכם ייקח את הסכום הזה ויחלק אותו במספר הימים בחודש שיבחר לו, החודש הקצר ביותר. שכל אחד ינסה לחיות מהסכום הזה בחודש פברואר, שהוא החודש הקצר ביותר.

### **אברהם יחזקאל (העבודה):**

חצי מנה פלאפל ליום.

### **עמיר פרץ (העבודה):**

תחלקו את הסכום הזה לשלוש ארוחות ותראו מה אתם מקבלים. ומה עם שכר הדירה? מה עם מלבוש לילדים? מה עם חינוך לילדים?

### **עבד-אלוהב דראושה (מד"ע):**

מה עוד – – –

### **עמיר פרץ (העבודה):**

הגיע הזמן שנשאל את עצמנו – – –

### **עבד-אלוהב דראושה (מד"ע):**

– – –

### **עמיר פרץ (העבודה):**

תסלח לי, אדוני, אני מבקש ממך.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת דראושה, הוא בשטף נאומו. אתה קוטע אותו. זה לא טוב. בבקשה.

## עמיר פרץ (העבודה):

אני רוצה להפנות את תשומת לב חברי הכנסת להתפתחות העוני בשנים האחרונות: ב-1988 – 129,000 משפחות, 482,000 נפשות, 220,000 ילדים מתחת לקו העוני; ב-1989, ירידה – 118,000 משפחות, 439,000 נפשות, 196,000 ילדים; ב-1990, בשינוי הגדול שחל בשיטת הקצבאות – 139,000 משפחות, 537,000 נפשות, 249,000 ילדים; בשנה האחרונה, שנת 1991, שנת שיא – 152,000 משפחות, 562,000 נפשות, 234,000 ילדים מתחת לקו העוני.

אנחנו צריכים לגשת לעניין הזה בצורה הרבה יותר רצינית. אין טעם להתמקח רק על צד הפאתוס שבעניין ולנסות להציג רק את הדרמה סביב העניין, כיוון שזה לא מוסיף אפילו ארוחה אחת לעני אחד במדינת ישראל. אנחנו צריכים לשאול את עצמנו כמה שאלות: מהו עוני? מיהו עני בכלל? האם העני הוא אדם רעב? האם העני הוא אדם חסר קורת גג? האם העני הוא חסר אמצעים לחינוך? האם העני הוא אדם חסר אמצעים לצריכה תרבותית? מיהו העני בישראל?

רבותי חברי הכנסת, כשאנחנו מסיימים לשאול את עצמנו את השאלות האלה, אנחנו צריכים לשאול את עצמנו שאלות נוספות באותה נשימה. יש ויכוח מהן הנקודות המרכזיות המשפיעות על התגברות העוני – האם מצב האבטלה הקשה במדינת ישראל? האם שיטת ההעברות והתשלומים מהביטוח הלאומי? האם שיטת התקצוב לחינוך ילדים בישראל היא הגורם המשפיע על יצירת עוני, ואולי שיטת סבסוד הפריפריה? אין לי שום ספק כי כל חבר כנסת יחליט על נקודת מוצא אחרת, ויצדק, וכל מי שיחשוב כי על ההתמודדות עם העוני להתחיל מנקודת הראייה שלו, גם כן יצדק. כל חבר כנסת שיעמוד כאן ויאמר שאין ההתמודדות עם העוני רק שאלה של תקציבים והעברות, אני חושב שגם הוא יצדק.

מדינת ישראל צריכה לדעת, שיש היום זוגות צעירים רבים בישראל שאינם מובטלים אבל משתכרים שכר מינימום וגם הם נמצאים מתחת לקו העוני. יש לזכור דבר נוסף, שהעברות הביטוח הלאומי צמצמו את ממדי העוני ב-47%. כלומר, אלמלא ההעברות של הביטוח הלאומי, היינו מוצאים את עצמנו עם מיליון נפש מתחת לקו העוני.

הממשלה החדשה נדרשת להתמודד עם שאלת העוני כמו בשעת חירום. אין זו שאלה שגרתית בימים אלה. ממשלה החושבת שהיא תוכל ללכת אפילו לתהליך מדיני כשהמדינה שטופת עוני ואבטלה, טועה. ממשלה שצריכה גיבוי במאבקים קשים, בשינוי מבנה המשק ובשינויים נוספים, צריכה לדעת שאין היא יכולה להתעלם, בשום פנים ואופן, מאותן קבוצות חברתיות שמצבן כל כך קשה.

אני מברך את הממשלה על ההחלטה הראשונה שלה לנסות ולהתמודד עם נושא קצבאות הילדים. אבל אני רוצה שחברי הכנסת ידעו שגם אם מחר בבוקר יוחזרו קצבאות הילד הראשון והשני, זה לא ישפיע על מישור מאותם – – –

## היו"ר ש' וייס:

מה שיעור הקצבה, ואיך זה משפיע?

### עמיר פרץ (העבודה):

כ-100 שקלים.

### אברהם יחזקאל (העבודה):

52 שקלים לילד ראשון, 189 שקלים לשני ילדים.

### היו"ר ש' וייס:

אבל זה נטו.

### עמיר פרץ (העבודה):

צריך לדעת שגם אם מחר בבוקר, אדוני היושב-ראש, תוחזרנה קצבאות הילד הראשון והשני, זה לא ישפיע על 562,000 איש שנמצאים מתחת לקו העוני, מכיוון שכל האזרחים הנמצאים היום מתחת לקו העוני, הם ממילא מוגדרים באותו סף מינימום שמזכה אותם בקצבאות הילד הראשון והשני. אלא מה? זה יבלום נפילה נוספת של זוגות צעירים נוספים, של משפחות צעירות שגם הן יכולות להידרדר לאותו קו איום ונורא, שכל אחד מאתנו היה רוצה למנוע מכל אזרח להגיע אליו.

אבל שיטת התשלומים החדשה תיתן דבר נוסף. יש היום 35% – אזרחים הזכאים לקצבאות ילד ראשון ושני שאינם מצליחים לממש את זכאותם. אלו אותן קבוצות אוכלוסייה קשות ביותר, עניים במצב הקשה ביותר שאינם מודעים לזכויותיהם, שאין להם מקום עבודה קבוע, שאין להם מעביד שבאמצעותו יוכלו לתבוע אותה קצבה, הם אלה שמוצאים עצמם בלי יכולת לממש אותה קצבה.

ומדובר בסכום של 400 מיליון שקל שמונח כאבן שאין לה הופכין במוסד לביטוח לאומי ואין דרך להעביר אותו לאותם נזקקים. לכן חשוב מאוד לשנות את שיטת ההעברות, חשוב מאוד להחזיר, ומהר, את קצבאות הילד הראשון והשני.

רוצה אני לומר, שעל-פי גישתי אין עבורי מפתח חשוב יותר בהתמודדות עם העוני בישראל אלא התמודדות עם מצב האבטלה. אין דרך אחרת. תנו למשפחות את היכולת להשתכר שכר שמכבד את המשפחה ונותן לה את הכלים להתמודד בעצמה. שום משפחה לא רוצה שפרויקט שיקום השכונות יבנה לה את המטבח במקומה. כל משפחה מעדיפה להצליח להשתכר משכורת נאותה, והם כבר ידאגו בעצמם גם לחינוך וגם לשירותים האחרים.

המצב היום הוא, שאין אפשרות למשפחה להצליח להתמודד עם הצרכים האלמנטריים אם בני הזוג אינם עובדים. יש צורך לדאוג שבני הזוג יצאו לעבודה, ובעיקר בת הזוג במשפחה, על-ידי סבסוד גדול יותר של מעונות היום, על-ידי יוזמות נוספות בתוך המפעלים, ובדרך זו לעודד נשים להגיע לעבודה. זו הדרך האמיתית להתמודד עם ממדי העוני בישראל.

נקודה אחרונה. יש בעיה בישראל. מדברים כל הזמן על סל הכנסות, על שיטת הכנסות, על היקף הכנסות. לא מדברים על סל הוצאות. הגיע הזמן שאנחנו בכנסת ישראל נקבע מהו סל המחיה המינימלי. זה לא פשוט, אבל יש לגשת לזה באומץ. נקבע מהו סל המחיה המינימלי לאדם אחד, לשתי נפשות, וכן הלאה וכן הלאה. אם נצליח לקבוע סל מחיה מוסכם על כולנו ונקבע את התנאים שבהם יוכל אדם לממש את הזכויות שלו, עם יכולת העמידה על בסיס חוקי כזה שהוא יהיה זכאי גם לתבוע את הזכות הזאת, אני מאמין שנפרוץ דרך חשובה במאבק, שאני בטוח שכל סיעות הבית מסכימות שהוא אכן של כולנו. תודה.

### **היו"ר ש' וייס:**

אני מודה לחבר הכנסת עמיר פרץ. אחד היזמים היה גם חבר הכנסת מאיר שטרית, ועכשיו הגיע תורו, אלא שהוא יצטרך להסתפק בשמונה דקות, וזה לא מעט זמן. בבקשה.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושש שבארץ, אם לא בכנסת ובממשלה, אולי לא מבינים לחלוטין את המשמעות שיש במדינת ישראל היום, לפני תשלומי ההעברה, של למעלה ממיליון אנשים מתחת לקו העוני, ואחרי תשלומי ההעברה יש למעלה מחצי מיליון אנשים מתחת לקו העוני, מהם 215,000 ילדים. משמעות הדבר היא, שבישראל צומח היום דור המצוקה הרביעי של המדינה, ואיש לא עושה דבר. הילדים האלה יהיו העבריינים של מחר, הצרות של מחר, מקרי הסעד של מחר, הנרקומנים של מחר, ואפשר למנוע את היווצרות הבעיות אם נטפל במצב נכון.

חוששני שמעבר לזעזוע הראשון שדוח הביטוח הלאומי גורם כל שנה, איש אינו מתרגש ואיננו עושה דבר. ואולי פה נעוצה הבעיה, שלא כל כך מבינים את המשמעות.

כדי שנבין את העניין, אדוני היושב-ראש, אני רוצה, ברשותך, להמשיל את זה לרפואה ולבריאות. תאר לעצמך שהיה מאן דהוא מציע – כדי לחסוך בתקציב משרד הבריאות, שעכשיו יש לו בעיות עם קופת-חולים – לקצץ את תקציבי החיסונים ולהעביר את הכסף לקופת-חולים כדי לפתור את הצרות. הרי היו אומרים לו: אתה מטורף, אתה רשאי לקצץ את תקציב החיסון? הרי מחר תפרוץ מגפה וימותו אלפי אנשים מאבעבועות שחורות, או חלילה וחס, אלפי ילדים יהיו משותקים. איש אינו מעז להעלות על הדעת לקצץ את החיסונים במקרה של משרד הבריאות.

במקרה של חברה, מקצצים את החיסונים באופן קבוע, שנה אחר שנה. אדוני היושב-ראש, החיסון היחיד מפני עוני, מפני נוולות, מפני חוסר יכולת למצוא תעסוקה – הוא חינוך. מקצצים בחינוך שנה אחר שנה.

## אברהם יחזקאל (העבודה):

השנה לא מקצצים בתקציב החינוך.

## מאיר שטרית (הליכוד):

רגע, אני רשאי לומר בגלוי מה שכבר אמרתי בעבר: אם יש סיבה לכך שהמפלגה שלי איבדה את השלטון, הרי היא זו. אני חושש שבתקציב החדש זה מה שקורה. ראש הממשלה אמר לפני הבחירות, שהוא ישנה את סדר העדיפויות של מדינת ישראל. אני אומר לכם, רבותי חברי הכנסת, לפני שנשנה את סדר העדיפויות של מדינת ישראל, צריך לקבוע אותו. מתי קבע משהו סדר עדיפויות למדינת ישראל? מתי ישבו אנשים באיזה חדר והחליטו מה בא קודם? אני אומר לכם שלדעתי, בשום פורום במדינת ישראל, מעולם לא נקבע סדר עדיפויות. נכון, הממשלה הזו ניסתה להוסיף קצת כסף לחינוך, אך זה לא מה שאני מצפה לו. אם רוצים לשנות את סדר העדיפויות במדינת ישראל, השינוי חייב להיות רדיקלי ממש.

לדאבוני הרב, הכנסת כולה, הממשלה, הציבור והתקשורת, עסוקים בדבר אחד – מתמקדים כל היום רק בנושאי חוץ וביטחון. איני רואה את התזוזה הגדולה. תראו לי מה זז מאז 1979 ועד היום, במשך תקופה של למעלה מ-10 שנים, בביצה הביטחונית. המצב נהיה גרוע יותר: האינתיפאדה נהייתה חמורה יותר, את השלום עוד לא רואים, עוד לא ראינו תזוזה כלשהי. אם יש נושא אחד שממנו נשקפת סכנה לקיומה של מדינת ישראל, אני טוען שהיום אין הוא הנושא הביטחוני.

יש כאלה הסבורים, כי מדינת ישראל של היום יכולה להתגבר על כל אויב פוטנציאלי בסביבתנו, ואם צריך, גם על כולם ביחד. אם עורכים אנליזה פשוטה, מה היה הגורם שבזכותו נשארה מדינת ישראל בחיים, לכאורה באופן אנומלי – 4 מיליונים מול 200 מיליון ערבים – זה מעולם לא היה בגלל גודל הצבא שלנו, בגלל כמות הנשק שלנו, גודל הטריטוריה שלנו או כמות הכסף שבידינו. להיפך, בכל אלה היה לאויבינו יתרון. היתרון היחיד והמכריע שהיה למדינת ישראל היה היתרון האיכותי של אנשינו, האמונה בצדקתנו ובבעלותנו על הארץ הזו והידיעה שאין לנו ברירה. המורשת ההיסטורית הארוכה, הכרת הגלות והאי-רצון לחזור לשם – אלה עיצבו בעם הזה את רוח הקרב, את הדבקות במשימה-במטרה עד להשגתה.

אני חושש, אדוני היושב-ראש, שיש תהליך חמור ביותר של שחיקה ביתרון האיכותי של מדינת ישראל. השחיקה היא משני כיוונים. היא מצד האויב המשפר את עצמו כל הזמן. צבאות ערב של 1992 אינם צבאות ערב של 1948, גם לא של 1967 ו-1973. הם יותר מתוחכמים, הם משתמשים באותם כלי נשק כמעט, הם משפרים את עצמם. על כך אין לנו שליטה ואיננו יכולים לקבוע אם ישפרו עצמם או לא. על החלק השני צריכה להיות לנו שליטה, אך יש שחיקה בצד שלנו: חצי מיליון אנשים חיים מתחת לקו העוני. זו שחיקה ביתרונו האיכותי. 250,000 ילדים מתחת לקו העוני, פירושו של דבר הוא, שהסיכוי של ילדים אלה להגשים מחר את מלוא הפוטנציאל שלהם ולתרום גם בתחום הביטחוני הוא מוגבל. הסיכוי שלהם קטן מאוד. זוהי שחיקה ביתרון האיכותי. העובדה שיש אלפי אסירים בבתי-הסוהר, גם היא שחיקה ביתרון האיכותי. העובדה שירדו מן הארץ חצי מיליון אנשים, גם היא שחיקה ביתרון האיכותי. העובדה שיש אלפי ילדים, עשרות אלפי ילדים שאינם מסיימים בית-ספר תיכון, היא שחיקה ביתרון האיכותי.

לאורך ציר הזמן, קיימת סכנה שיום אחד נאבד את היתרון האיכותי, ואז אם יהיה חלילה יהיה קונפליקט – הכמויות תכרענה. במקרה כזה אנו אבודים.

לדאבוני הרב, את המסר הזה קשה מאוד להעביר, כיוון שקיים פרדוקס מעניין מאוד: ככל שהסכנה גדולה יותר, הסיכון קטן יותר – ולהיפך. ההסבר לפרדוקס המוזר הזה הוא, שכאשר יש סכנה גדולה שיוזעים על קיומה ונערכים לקראתה, כאשר הדבר קורה, חלילה וחס, אנשים מוכנים לזה ואז הקטסטרופה לא כל כך גדולה. אבל, אם הסכנה אינה ברורה, כאשר הסכנה מעורפלת ואין נערכים לקראתה, אזי כשהדבר מתרחש – האסון גדול.

את נושא הביטחון כל אחד מבין: הרחוב, התקשורת, הציבור, הכנסת והממשלה. טנקים על הגבול – כל אחד מבין. המדינה הזו כיוונה את מאמציה ואת יכולתה בתחום הביטחוני עד למקסימום, ובאמת הצלחנו לבנות צבא חזק, עם יכולת תשובה ויכולת הגנה על מדינת ישראל. אבל ילדים הנושרים מבית-הספר, את מי זה מרגש? דיון על ממדי העוני, תסתכלו על מה שקורה בכנסת. את הדיון במליאה יזמנו שישה חברי כנסת, אך פרט למציעים לא היה במליאה איש, ולכן לא רצינו לדבר. זה לא מעניין אף אחד. מכיוון שכאן הסכנה אינה טנקים על הגבול, לא עושים מספיק.

אם רוצים לתקן את המצב בתחום העוני במדינת ישראל, לא קצבאות הילדים תושענה. תוספת קצבאות הילדים, על-פי הנתונים שבידי, תוריד רק 20,000 משפחות מתוך 358,000 משפחות החיות היום מתחת לקו העוני. זהו לעג לרש, זה לא ישנה דבר. אם רוצים לשנות בגדול, מה שצריך לעשות הוא לשנות את סדר העדיפויות הלאומי, דהיינו לתת את המקסימום בתחום החינוך. צריך להפעיל את תוכנית יום החינוך הארוך, שעברה, לשמחתי, על-פי הצעת החוק שלי, את הקריאה הטרוםית בכנסת. זהו המבחן האמיתי של הממשלה. האם יממנו ויפעילו את יום החינוך הארוך, מ-08:00 עד 17:00, לכל ילדי ישראל, כדי שילדי ישראל לא יתגלגלו ב-12:00 בצהריים ברחובות? דבר זה אינו צריך להיות תלוי בכסף שיש או אין להוריו. רק אז יש סיכוי לילדים האלה.

ראש הממשלה השתמש בביטוי "שינוי סדר העדיפויות". לא הייתי מהסס לרגע, אם יש צורך ואין ברירה, לקצץ מיליארד דולר מתקציב הביטחון ולהעבירו לתקציב החינוך. זהו צו השעה היום, כי חינוך אינו רק ביטחון, הוא גם איכות חיים, הוא גם כלכלה, הוא הדבר היחיד המביא למוביליות חברתית וליכולתם של אנשים להתחרות בשוק העבודה. מי שרוצה לתקן את המצב בתחום העוני במדינת ישראל צריך לדעת שאי-אפשר לעשות זאת עם מכחול – צריך לשם כך מברשת. צריך לשנות את סדר העדיפויות הלאומי באופן רדיקלי.

אני מאחל לכולנו כי הממשלה הזו, אשר התיימרה לעשות זאת, תצליח בכך. אני כאופוזיציונר אעמוד על המשמר. אעשה כל שביכולתי כדי שזה יקרה. אם זה יקרה, אהיה הראשון למחוא כפיים. אם זה לא יקרה, נחליף אתכם.

**היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת מאיר שטרית, אתה חבר בוועדת הכספים?

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, אני חבר בוועדת הכספים.

### **היו"ר ש' וייס:**

אם כך, יש לך הזדמנות להעלות את הצעתך שם, כי התקציב נמצא עתה בדיון לקראת קריאה שנייה ושלישית.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אני בהחלט מתכוון להביא לוועדת הכספים הסתייגות בתחום הזה, כדי שאפשר יהיה לממן לקראת שנת הלימודים הבאה את יום הלימודים הארוך.

### **היו"ר ש' וייס:**

תודה רבה. חברי הכנסת, לפני שאני מזמין את חבר הכנסת רפי אלול, חבר הכנסת אבי יחזקאל רצה להעיר משהו.

### **אברהם יחזקאל (העבודה):**

אני שמח על שהשר התורן הגיע לכאן.

### **שר האנרגיה והתשתית א' רובינשטיין:**

השר התורן יצטרך ללכת עוד מעט לוועדת השרים לחקיקה.

### **היו"ר ש' וייס:**

ישנם כאן השר התורן ושני סגני שרים תורנים: וליד צאדק ורן כהן – שלושתם ממרצ. אפשר לומר שאנו נמצאים עכשיו בשלב המרץ של הדיון.

### **אברהם יחזקאל (העבודה):**

דיון בנושא העוני מחייב שלפחות השרים הנוגעים בתחום החברתי צריכים להיות כאן. לא יכול להתקיים כאן דיון, כאשר השרים הנוגעים בדבר אינם נמצאים כאן. כאשר דיברנו על סדר עדיפויות אחר, התכוונו גם לכך. לא יכול להיות שהשרים הנוגעים בדבר לא יימצאו כאן.

### **רחבעם זאבי (מולדת):**

זו המפלגה שלך, אתם לא ראויים לשלטון.

### **היו"ר ש' וייס:**

מכיוון שהפונה הוא גם מצליף הקואליציה, אני יודע שהוא יודע למי לפנות בעניין הזה.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

יש כאן רק חבר ממשלה אחד, אך תסתכלו על ספסלי הליכוד – אין שם כמעט אף אחד.

### **גונן שגב (צומת):**

באופן יחסי, יש כאן יותר מהאופוזיציה מאשר מהקואליציה.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

הפוסל – במומו הוא פוסל.

### **היו"ר ש' וייס:**

חברי הכנסת, אני חבר הכנסת כבר שנים אחדות, בהרבה מאוד דיונים חשובים מאוד היו שר אחד או שני שרים, סגן שר. בימים ב' וג' זה נראה לי סביר, כי הממשלה צריכה במקביל גם לנהל את ענייני המדינה. שנית, אני מציע שחברי הכנסת לא יעירו זה לסיעתו של זה, כי בעוד חמש דקות יכולה התמונה להתהפך. שלישית, לי נראה, מתוך ניסיון צנוע, שיש הרכב מרשים מאוד של חברי כנסת בדיון חשוב זה, ואני בטוח שברוח החשיבות הזאת יימשך הדיון.

אני מזמין עכשיו את חבר הכנסת רפי אלול.

## שר האנרגיה והתשתית א' רובינשטיין:

שמעתי הערה מספסלי הליכוד, שהממשלה רחבה מדי. באופן ממש ויזואלי אפשר לראות חמישה שרים שהיו בממשלה הקודמת – – –

## היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, מיצינו את הוויכוח על השתתפות שרי הממשלה. נחזור לנושא שעל סדר-היום. על הבמה עומד חבר כנסת חשוב ובעל משקל, וכולנו בוודאי רוצים לשמוע אותו. חבר הכנסת אלול, בבקשה.

## רפאל אלול (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מדברים היום בנושא העוני ומצב העוני בישראל. חשבתי שכשאגיע הבוקר לכנסת אראה קבוצות של עניים מתגודדים סביב הבניין.

## מאיר שטרית (הליכוד):

למי יש כסף לנסוע הנה?

## רפאל אלול (העבודה):

כולנו עוזרים להם להגיע הנה, חבר הכנסת שטרית, אתה ואני.

חשבתי שאראה לנגד עיני יציע מלא אנשים שדואגים לעניים ולא לפופוליזם. חשבתי שאראה קבוצת אנשים שהנושא נוגע להם או מפריע להם. לדאבוני הרב, לא כך הדבר.

העניים, לצערי הרב, הם על סף כניעה, על סף ייאוש. הם כבר משוכנעים שאין סיבה לבוא לכאן.

מאז פורסם דוח הביטוח הלאומי על מצב העוני בישראל עבר חודש שלם. למחרת הפרסום הביעו חברי הבית זעזוע, הקימו צעקה, ומייד אחריה ירדה שלוה על המשכן. חודש שלם עבר, ואין מזור ואין מרפא. אני מקווה ומתפלל, שאולי לאחר הזעקה היום לא נחזור לשקט ולשלוה, אם כי בתוך-תוכי אני חושש שנחזור ונשקע בכיסאותינו המרופדים, מפני שיש הסבורים שבדיונים מסוג זה אנו יוצאים ידי חובתנו לשכבות החלשות בעצם הדיבורים עצמם. הם כנראה סבורים, שלאחר דיון ממצה המקופחים כבר אינם מקופחים, למחוסרי דיור יש היכן לישון בלילה, והרעבים אינם רעבים עוד.

כשהתכוננתי לדיון הזה קראתי מאמר בעיתון "הארץ", של העיתונאי אריה כספי. מצאתי שם דבר מעניין – שבישראל איש עוד לא מת מרעב. אלה שלא ראו את קו העוני אומרים שמספר האנשים אצלנו שסובלים מתת-תזונה נמוך עדיין ממספרם באתיופיה. ההתכחשות לעוני באה מצד אלה המטיפים ללא הרף למשק תחרותי. הם שוכחים שבכל תחרות יש מנצחים, אבל יש גם מנוצחים. רק העניים לא יכולים להתכחש לעוני. השאלה היסודית בוויכוח היא, האם יש לבני אדם רק זכות לחיות, או שיש להם גם זכות לחיות באושר.

העניים לא נולדו מרוח הקודש, רובם תוצר של חוקי המשחק הכלכליים, שאת חלקם אנחנו מאשרים כאן, בבית הזה. החוקים אצלנו קובעים, שעורך-דין מצליח מרוויח בשעה אחת מה שפועל ייצור מרוויח בחודש, שרופא בכיר זכאי להכנסות משר"פ – שירות רפואי פרטי – ופקיד מס הכנסה לא יכול לקבל קליינטים באופן פרטי, שעובד סוציאלי מרוויח כמו הקליינטים שלו, שערבי מרוויח פחות מיהודי, ופראייר מי שנשאר בעיירות הפיתוח. והכי גרוע להיות אשה ערבייה מבוגרת וגם נכה בעיירת פיתוח.

### רן כהן (מרצ):

בכפר ערבי המצב לא פחות גרוע.

### רפאל אלול (העבודה):

קראתי שמנכ"ל הביטוח הלאומי הצהיר, ש-35% מהזכאים לקצבאות ילד ראשון ושני אינם מנצלים את זכאותם בשל חוסר מודעות לחוק. שאלתי את מר יורם גבאי, הממונה על הכנסות המדינה, כמה כסף נשאר בקופה. נדהמתי – 100 מיליון שקלים מגיעים לאזרחים ולא נותנים להם.

התפלאתי. כשיש צו גיוס מוצאים את האזרחים. כשיש פקודה של ההוצאה לפועל יודעים את הכתובת המדויקת. כשמש הכנסה צריך אותנו הוא מוצא אותנו. כשצריך לגבות מס או מסי עירייה יודעים איפה כל אחד נמצא, וגם אם העתיק מגוריו לפני שבוע – מוצאים אותו. אבל כשצריך לתת לאזרח, פתאום הכתובות לא מעודכנות. מסרו לי שהכתובות עודכנו לפני שנתיים. שאלתי, האם אין אפשרות לעשות הצלבה, אי-אפשר לבדוק?

רבותי, מה קרה לנו? לבנו נעשה גס. תתפלאו לשמוע, אותם 200 שקלים חשובים מאוד לאנשים מסוימים. פתאום אנחנו שומעים מיליון תירוצים, שלא מאתרים את האנשים. אני מקווה שאחרי הדיון היום אולי נתרצה, אולי יהיה אכפת לנו מאותו מסכן, מאותה זקנה, מאותו נכה, מאותו מפגר. וגם אולי נספר אחד לשני, שבחברות פרטיות משתכרים פחות משכר המינימום. אנחנו מעלימים עין. אני לא מתבייש להגיד את זה.

הממשלה, שאני חלק ממנה, קבעה שינוי סדרי עדיפויות. אני מקווה שלאחר הדיון בתקציב, בשבועות הקרובים, נילחם כולנו שאכן ישונה אותו סדר עדיפויות. אני שמח שהצקנו לשר האוצר, חברי ואני מהלובי החברתי, ואני שמח שהוא הודיע שהוא מאשר החזרת קצבאות ילד ראשון ושני. אני אומר לכם, עוד לא תם המאבק. לא נגמר עניין התקציב.

נפגשנו עם שר העבודה והרווחה, ואני מצטער שהוא לא פה. אגב, חשבתי שהיום כל השרים הנוגעים בנושאים החברתיים, צריכים להיות כאן. זו נשמת אפנו, הדיון הזה. אני מקווה שחברי ואני נעמוד על המשמר שהתקציב בנושאים אלה ישונה. ויפה שעה אחת קודם, כי את זה הבטחנו לאזרחים. תודה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. אצלי רשום עכשיו ל-10 דקות חבר הכנסת וליד חאג' יחיא. קיבלתי פתק מחברת הכנסת ענת מאור, שחבר הכנסת וליד חאג' יחיא מסכים להתחלק אתה, כל אחד חמש דקות. היא מבקשת את הסכמתי. אני מסכים. אני רק מבקש שחמש הדקות יהיו אומנם חמש דקות. שחמש הדקות לא יהיו 10 דקות ועוד 10 דקות.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אם כבר עשיתי את הג'סטה, אני מקווה שאקבל גמול.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

אני יודע שוודאי הכנת נאום ל-10 דקות וקשה עכשיו לרדת לחמש דקות. אבל קיבלת על עצמך.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אני אשתדל בכל כוחי.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בדרך כלל נראה לנו, העוסקים במלאכת החקיקה בכנסת, כי אנו טרודים בבעיות הקיום של המדינה. לעתים אכן זה כך. אך לעתים אנו נוטים לזנוח את אלה שסובלים מבעיות קיומיות של ממש, בעיות של התמודדות יומיומית עם המציאות.

קשה לנו להתייחס למספרים העגומים בדבר שיעור העוני בישראל, המתפרסמים מדי פעם ומעוררים גלי תגובות ונעלמים כלא היו. תפקידנו כאן הוא לעזור לאותם אזרחים שחיים בתנאי עוני, וכאלה יש לא מעטים.

חברה אשר מקיימת בתוכה שיעור עוני גבוה, והם ממעמד הפועלים, היא חברה אשר מועדת לאבד את צלם האנוש שלה. עלינו להנהיג סדר עדיפויות אשר יתקן את העיוותים שקרו בשנים האחרונות, לתקן את מצב העוני והאבטלה והתסכול.

אדוני היושב-ראש, ממדי העוני בישראל הרקיעו שחקים ב-15 השנים האחרונות. היום יש יותר מ-537,000 אזרחים מתחת לקו העוני. ללא ספק, הישג מכובד, מקום ראשון בין מדינות המערב. אולי תתפלאו לשמוע שכ-50% של הילדים במגזר הערבי הם מתחת לקו העוני, אך זו המציאות.

בדיון זה לא נוכל להסתפק בציון מספרים ואחוזים. יש להתייחס גם לסיבות לשיעורי העוני הגבוהים ולדרכי הטיפול בתופעה קשה זו. הסיבה העיקרית להישגי המרשימים בסולם שיעורי העוני ביחס ליתר מדינות המערב היא בראש ובראשונה הקיצוצים הדרסטיים בשירותי הרווחה, קיצוץ בסובסידיות ובקצבאות זיקנה.

את ההחמרה במצב משלמים בעיקר החלשים; אחוז ניכר מהם ומבני המגזר הערבי ועיירות הפיתוח. הביטוי לכך הוא בשיעורי האבטלה הגבוהים יחסית, בהזנחת החינוך, בנשירה מבתי-ספר, קצבאות ילדים שאינן זהות לאלו של המגזר היהודי, כוח הוראה בלתי מוכשר בשל תנאי העסקתו הגרועים, מצב כבישים גרוע, תנאי דיור קשים, שירותי בריאות ברמה נמוכה ועוד כהנה וכהנה.

כעת, משקמה ממשלה חדשה הגיעה העת לשינוי מהותי בסדר העדיפויות. אל לנו להסתפק במלים בלבד ובכותרות העיתונים.

בעבר זעקנו וצעקנו על הכספים הרבים שהעבירה הממשלה לפעולות שאינן למען השכונות החלשות, כגון ההקצבות שזרמו להתנחלויות על חשבון הציבור הרחב.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

איפה הכסף? איפה 3 המיליארדים שאמרו שיחסכו מזה? אני רוצה לראות מיליארד אחד בחינוך; אחד, לא שלושה. אני מוותר על שניים.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

חבר הכנסת שטרית, אני רוצה לזנוח לרגע מה שכתבתי ולהתווכח אתך. אני מסכים אתך בדבר אחד מהדברים שאמרת. ייחודה של מדינת ישראל הוא באיכות. אני מסכים אתך. אני לא רוצה להתפנות לדברים שאתה אמרת על מלחמות. אני רוצה לדבר על עניינים יצרניים.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

גם הכלכלה.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אבל חוסנה של מדינת ישראל ייפגע וייפגם אם יש ממדי עוני כאלה. עלינו להיות אמיצים דיינו ולהגיד מה שאתה אמרת, אבל בפה מלא ובאומץ, כי לא יהיה מרפא לתחלואיה של החברה בישראל, לא יהיה צדק חברתי, לא יהיה אפילו צדק מוסרי וכלכלי, אלא אם כן אנחנו נחסוך בתקציב הביטחון. תקציב הביטחון לא יכול להצטמצם אלא אם כן יהיה לנו אומץ לגשת לשלום, שלום עם הפלשתינים, אם אנחנו רוצים או לא רוצים, כי אחרת כל המשאבים שאתה מדבר עליהם, הדולר שאתה מדבר עליו, זה PEANUTS לעומת תקציבי ענק שיש במשרד הביטחון. זה מצב שאנחנו צריכים לתקן אותו.

אם לא נהיה אמיצים מספיק ונגיד שכאן מקור הרעה, שמקור הרעה הוא בהתפשטות, בחלום של ישראל הגדולה, ושעלינו למצוא פתרון צודק לבעיית השלום – נחטיא את המטרה, וכל הדיבורים שאנחנו מדברים כאן יהיו דברי סרק.

אני חושב שאנחנו צריכים להיות אמיצים ולבדוק את המשאבים שלנו ואת מה שאנחנו יכולים להשיג.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אתה צודק. היחידים שעד עכשיו עשו שלום הם הליכוד. נראה אתכם.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

בחייך, באמת. תפסיקו להשתעשע בדברים האלה. עשית שלום עם מצרים, אבל לא עשית שלום לישראל. אתה לא עשית שלום לישראל.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

עכשיו זה בידיכם.

### **וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אחרי שחתמת שלום עם מצרים, האם עשית שלום עם לב הבעיה – סוריה, לבנון? לא.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אבל עכשיו זה בידיכם.

**וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אם אתה לא עושה שלום כולל, גם כן תחטיא את המטרה.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

אתה צודק. נראה את הממשלה הזאת. עכשיו זה בידיים שלכם. נראה תכל"ס. הוא אמר: תשעה חודשים.

**וליד חאג' יחיא (מרצ):**

אני מסכים אתך. אני רוצה לראות את היד שלך מורמת כשמוצעת תוכנית שלום. אפילו בעד חוק המפגשים לא הצבעת. תודה רבה, אדוני.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה. חבר הכנסת שטרית הוסיף לך זמן בתשובה על קריאות הביניים שלו. הנה בא החלק השני, חברת הכנסת ענת מאור.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

20 שרים ואין אף שר אחד.

**רן כהן (מרצ):**

אני מייצג אותנו.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת זיסמן בא לחזק את חברי הליכוד, כי יש רק אחד.

**שלמה בוחבוט (העבודה):**

אנחנו העם.

### מאיר שטרית (הליכוד):

אילו הייתם שניכם שרים, אני מוכן לחתום שהייתם יושבים פה. הצרה היא שהממשלה מינתה את השרים הלא-נכונים.

### היו"ר ד' שילנסקי:

אפשרתי קריאות ביניים ברוח טובה, אבל נחזור לנושא הרציני. הנושא כל כך רציני שלא מזיק להכניס קצת הקלה. חברת הכנסת ענת מאור, בבקשה.

### ענת מאור (מרצ):

כבוד היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, ראשית, אני רוצה להודות ליושב-ראש על היענותו לפנייתי, ולידידי חבר הכנסת צאדק על האפשרות שהוא נתן לי להתבטא בנושא שהוא חיוני כל כך, זועק כל כך ומרכזי כל כך בחיים של כל אחד מאתנו ובמדינה שלנו.

אקדיש את הדקות הספורות שיש לי לשלושה נושאים: תרבות של עוני, ירושה של עוני והמאבק בעוני.

הנושא הראשון – תרבות של עוני. כשנבחר, לפני ארבע שנים, בוש לנשיא ארצות-הברית, בטקס ההכתרה שלו לנשיאות צבאו המונים, HOMELESS ואחרים, והפגינו נגדו. כשנשאל בוש על-ידי עיתונאי, האם המחאה שלהם נגד ההוצאה של מיליונים על טקס הכתרתו איננה מעיבה על החגיגות, הוא ענה: זו אמריקה, רבותי, יש נשיא ויש שנגזר עליהם להפגין ולמחות. אנחנו קיוונו ורשמנו בתרבות היהודית, במגילת העצמאות שלנו, שאצלנו זה לא יהיה. כשאמרנו "כל ישראל ערבים זה בזה" האמנו ובמסורת היהודית, הערבות ההדדית והשוויון – לא שוויון מכני, כי אין ואסור שיהיה דבר כזה – יקוימו. אנחנו לא נתרגל ולא נסתגל לא לעוני, לא להזנחה, לא לילדים רעבים, לא לילדים שלא מתחנכים. והכול בפתח ביתנו.

לכן, על-מנת שנחזור לעצמנו אני קוראת לנו לאמץ את המשפט החכם ביהדות: צדק בצדק תרדוף. הצדק לא יבוא מעצמו, בלי מאבק עליו.

הנושא השני – ירושה של עוני. קדם לי חבר הכנסת שטרית. אנחנו מעבירים את העוני בירושה. כמחנכת וכבעלת משפחה – אנחנו יודעים איך תרבות העוני עוברת בירושה. צריך להשקיע מה שאפשר במניעה, צריך להשקיע בקהילה ובמשפחה, על-מנת לחסוך בעתיד מגמילה מסמים, ממשטרה ומבתי-כלא. אנחנו לא עושים זאת. ראשית מעשה במחשבה תחילה. אנחנו מנהלים מדיניות שמכניסה גול עצמי לנו, לבנים שלנו, לילדים, לנשים, לקהילות שלמות, למגזר הערבי ולעייירות שנחשבו לערי פיתוח והן הופכות ערי הזנחה ועזובה.

כדי לעמוד בזמן, אני עוברת לנקודה האחרונה, והיא המאבק בעוני. עוני ועזובה אינם גזירה. הם תוצאה של מדיניות. חבר הכנסת שטרית, אנחנו ירשנו משהו מהשנים הקודמות במדינה. ייקח זמן לתקן את הדברים, אבל צריך להתחיל מיידית בתיקון.

#### **מאיר שטרית (הליכוד):**

חברת הכנסת מאור, העוני שהליכוד קיבל ב-1977 היה איום ונורא.

#### **ענת מאור (מרצ):**

אתם הוספתם על העוני הזה. הוספתם והעמקתם פערים.

#### **מאיר שטרית (הליכוד):**

הליכוד תיקן דברים מסוימים, אבל נוצר עוני נוסף.

#### **ענת מאור (מרצ):**

נוצר עוני שאין לו שום הצדקה, והפערים גדלו.

#### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת שטרית, קריאת ביניים היא לגיטימית, אבל אתה קמת כמו לנאום.

#### **ענת מאור (מרצ):**

אבל זה לא משחרר את הממשלה הנוכחית.

#### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אדוני היושב-ראש, הרשה לי להעיר הערת ביניים. לדאבוני, נתנו לי שמונה דקות לדבר. אני יכול לדבר עוד שעה על העניין. לא יכולתי לדבר מספיק, ולכן אין לי ברירה, אדבר כל פעם בקריאת ביניים.

**ענת מאור (מרצ):**

ברצון רב, אבל לא על חשבון זמני.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

אתה חבר כנסת בעל ניסיון.

**ענת מאור (מרצ):**

בשמחה, אבל לא על חשבון זמני.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

אני שומר על זכותך ועל זמנך.

**ענת מאור (מרצ):**

למרות המחלוקת הפוליטית, אני יודעת שאנחנו שותפים מאוד בנושא, ולא רק אתך אלא עם רבים מהבית הזה.

עכשיו אגיד את דברי הביקורת לממשלה שלי, שאני בתוכה. את העוני אנחנו נצליח למגר, ובהדרגה, רק עם שינוי מדיניות כאן ועכשיו, בתקציב 1993.

**גונן שגב (צומת):**

איך?

**ענת מאור (מרצ):**

שר האוצר. אין מחלוקת שכולם רגישים חברתית. קמה קבוצה המתיימרת להיות "האחריות" ממפלגת העבודה. האם מי שנאבק נגד העוני הוא לא אחראי? האם מי שנאבק נגד העזובה – זה פופוליזם?

רק שינוי בתקציב 1993, שמשמעותו הגדלת הגירעון, כן, הגדלת הגירעון, ואם לא הגדלת הגירעון, אז תקציב פיתוח בינואר 1993, ואם לא, אזי תקציב נוסף במהלך השנה. רק זו התשובה.

### **גונן שגב (צומת):**

תעשו זאת לפני הבחירות.

### **ענת מאור (מרצ):**

קיבלנו ערובות והתחייבנו לשינוי בסדרי העדיפויות. 560,000 האנשים החיים מתחת לקו העוני – אנשים, נשים וילדים – חייבים לחייב אותנו, לא בהצהרות, לא בנאומים ולא ברגשנות יתירה, אלא בשינוי מדיניות ברור, ראשית, בתעסוקה, שנית, בהשקעה בחינוך. האם הנהגנו יום חינוך ארוך? זה שהוספנו שעה אחת – איזה יום חינוך ארוך זה?

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

האם תצביעי על יום חינוך ארוך?

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת שטרית, אין לה זמן לענות לך.

### **ענת מאור (מרצ):**

אצביע ואתבע. אני אומרת שאנחנו צריכים לתבוע להעלות את השכר למורים, להשקיע בתשתית בחינוך, להקטין את הכיתות ולהגדיל את מספר שעות הלמידה לכל אחד. רק שינוי מסיבי בתקציב –

### **רן כהן (מרצ):**

חבר הכנסת שטרית, אם נעשה זאת, האם תעבור אלינו?

## מאיר שטרית (הליכוד):

---

## ענת מאור (מרצ):

רק הגדלה בתעסוקה, בחינוך וברווחה – – –

## קריאות:

---

## היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, אני באמת אומר שיש לי סיפוק כשאני רואה רגישות לנושא מכל הצדדים. אבל אנחנו עוברים יותר מדי לחילופי דברים בין חברי הכנסת. גם אם זה נעשה ברוח טובה – זה מפריע. בבקשה.

## ענת מאור (מרצ):

אני באמת רוצה לכבד את לוח הזמנים, לכן אסיים בשני דברים. אנחנו מצווים לבנות פה מדינת רווחה ולא מדינת סעד. במדינת רווחה יש כבוד לעובד ולעובדת, למשפחה ולכל אזרח ויישוב. על מנת ליצור מדינת רווחה אנחנו צריכים להשקיע קודם כול בתעסוקה, לא מתן חסד מבקש האדם אלא אפשרות לכל אחת ואחד ליצור, לעבוד, לעמול ולפרנס את עצמו בכבוד. כן עלינו להשקיע בחינוך דור העתיד וברווחה. תודה רבה.

## היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. ראינו מקריאות הביניים, שלחבר הכנסת גונן שגב יש זעקה בלב, שהוא רוצה להשמיעה. אתה מקבל 10 דקות. אחריו – חבר הכנסת יצחק לוי. אינני רואה אותו, אבל אם חבריו רוצים לשמור על זכותו – אפשר לומר לו.

## מאיר שטרית (הליכוד):

האם אני יכול להחליף אותו?

## היו"ר ד' שילנסקי:

לא. אם חבריו רוצים לשמור על זכותו, או אם יש מישהו אחר שהסיעה קבעה אותו – אני מבקש לקבל מראש את השם. אם חבר הכנסת יצחק לוי לא יהיה כאן כאשר אקרא את שמו, רשות הדיבור תלך לאיבוד. סדר חייב להיות. בבקשה.

## גונן שגב (צומת):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה – – –

## היו"ר ד' שילנסקי:

תסלח לי עוד רגע. אני כבר רוצה להודיע, שרשומה פה סיעת ש"ס ואין שם של חבר כנסת. אני מודיע שאם לא יהיה שם – סיעה לא יכולה לדבר, יכול לדבר חבר מסיעה. אשמור על הסדר הטוב. אם לא יהיה לי שם מש"ס – הם יאבדו את רשות הדיבור. בבקשה.

## גונן שגב (צומת):

תודה. כששמעתי את חברי מימין ומשמאל עמדתי משתאה: האם אני במדינה הסוציאליסטית האחרונה, או במדינה המנסה להיות מדינה סוציאליסטית? חבל שחבר הכנסת רפי אלול עזב את האולם אחרי שגמר להגיד את דבריו, והוא באמת אמר אותם מתוך הלב. אבל לא ייתכן שחבר הכנסת אלול יטען, שרופא פרטי לא יכול להרוויח משכורת שנתית של 10 שנים של פועל, או שמנהל חברה פרטית רווחית לא יכול להרוויח משכורת של 10 שנים של פועל, והוא לא יזכיר במלה אחת – וגם לא מישהו אחר מכל חברי מפלגת העבודה – אותן משכורות מנופחות של מנהלי חברות בחברות הסתדרותיות נכשלות, שמפסידות מיליוני שקלים מדי שנה, ועדיין תנאי ההנהלה אינם משתנים שם במאומה.

שוויוניות איננה פתרון לעוני. השוויוניות הרסה מבחינה כלכלית חצי עולם. היום מדינות אירופה וארצות-הברית הגדולה מנסות לתקן את אשר ניתן עדיין להציל בגוש הקומוניסטי, אם ניתן עדיין להציל משהו. אנחנו כאן שומעים מחברי הכנסת משני הצדדים, לצערי, גם משמאל וגם מימין, על ניסיון לחזור לחברה שוויונית, או לפתור את בעיית העוני על-ידי העברת כספים מהתקציב לשכבות החלשות.

רבותי, הפתרון נמצא בבניית משק בריא, משק חופשי, אשר יביא לצמיחה ויהווה אבן שואבת למשקיעים ביצירת מקומות עבודה חדשים. העברת כספים לשכבות החלשות לא היתה ולא תהיה הפתרון. הססמה צריכה להיות מלחמה בעוני על-ידי צמיחת המשק.

שיטת היד המכוונת פסה מהעולם, והכלכלה המערבית עברה לשיטת היד הנעלמה. המדינה צריכה להתערב אך ורק בתשתיות, אם התשתית היא תשתית תחבורתית, או תשתית תעשייתית, או, וזה החשוב מכול, תשתית אנושית, דהיינו: חינוך ובריאות.

#### **ענת מאור (מרצ):**

חבר הכנסת שגב, מילטון פרידמן כבר מזמן לא קיים. כדאי שתראה מה עושים היום בחברה המודרנית.

#### **גונן שגב (צומת):**

בחברה המודרנית, לשמחתי, עדיין חושבים כמו שאני חושב ולא כמו שאת חושבת. זאת עובדה. הניסיון הכי מעניין שנעשה במאה ה-20 בנושא כלכלה היה החומה שנפלה בין מערב גרמניה למזרחה. תראי איזו צורה היתה למזרח, עם היד המכוונת, ולאלו הישגים הגיע המערב. ואני מצטער שאני צריך להביא כדוגמה את גרמניה, אבל זו דוגמה לניסוי כלכלי הכי אמיתי והכי טוב שניתן עד היום, במאה הנוכחית.

#### **ענת מאור (מרצ):**

אתה יודע – – –

#### **גונן שגב (צומת):**

שיפור החינוך ומתן הזדמנות שווה בחינוך לכל שכבות האוכלוסייה, ללא קשר לרמת ההכנסה.

#### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

אפשר לשאול שאלה?

#### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת גולדשמידט, אם הדובר יסכים, תוכל לקרוא קריאת ביניים בסוף.

#### **גונן שגב (צומת):**

תשאל אותי אחרי זה, אני אענה לך ברצון, יהיה לי גם זמן לזה.

הסוד שיגרום לתפנית במשק ידוע גם למנכ"ל משרד האוצר, אך הפוליטיקאים מסרבים לקבל פתרון זה. כלכלנים רבים כתבו את הפתרון, אך הרשות המבצעת מסרבת לקרוא את הכתובת שעל הקיר. אין אפשרות לפתור את בעיית העוני במטה קסם, חייבת להיות מדיניות מסודרת, ולא מדיניות של שליפות.

חבר הכנסת פרץ, לדוגמה, הביא הצעה שנראית על פניה הצעה יפה – הקמת אזורי סחר חופשי. אני בעד אזורי סחר חופשי, אבל בכל מדינת ישראל ולא בשמורות טבע. ואני שמח מאוד, שלפחות הצעה שלופה זו ירדה כרגע מעל סדר-היום של הממשלה. כלכלה איננה שוק, ואם הממשלה לא תקבע מדיניות בנושא הכלכלה, חוששני שגם 10 המיליארדים של הכספים שיבואו בעקבות הערבויות לא יועילו.

אני קורא לממשלה, ובעיקר לשר האוצר, לחזור לעיקרי התקציב, לבחון ולראות עד כמה שונה תקציבו מאותם עקרונות, שהוא עצמו חתום עליהם. אני קורא לשר האוצר לעשות סדר בחוקי המיסוי, לשנות את שיטת המיסוי, כמו שגם מנכ"ל האוצר, אבי "הפוגלים", יעץ לו. יש להחיש את הפרטת החברות ולבטל את הקשר החולני, תרתי משמע, שבין קופת-חולים ובין ההסתדרות, קשר שיונק כסף רב מקופת המדינה הדלה. תודה.

### **היו"ר ש' וייס:**

חבר הכנסת גולדשמידט, אף שאתה רשום לרשות הדיבור – ולא שמתי לב לכך – כיוון שאמרתי שתקבל קריאת ביניים לגיטימית, בבקשה.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

אתה הבאת את הדוגמה של גרמניה המזרחית וגרמניה המערבית. אמרת שהיו שתי שיטות: שיטת היד הנעלמה ושיטת היד המכוונת. אני מודיע לך, שגם גרמניה המערבית, גם צרפת, גם שבדיה וסקנדינביה, שהן מדינות רווחה, משלבות כלכלת שוק חופשי עם מדיניות רווחה, כך שהעולם, בניגוד לתפיסתך, לא מתחלק לשחור ולבן.

### **גונן שגב (צומת):**

חבר הכנסת גולדשמידט, חבל שדיברת עם חברת הכנסת דליה איציק, כיוון שזה בדיוק מה שאמרתי אחר כך, דיברתי בפירוש על כך שחלק של הכיוון צריך להיות בנושא תשתית חברתית, תחבורתית –

– –

## אלי גולדשמידט (העבודה):

אמרת?

## גונן שגב (צומת):

אמרתי את זה, לא הקשבת. אני מסכים, ואתה יודע שאני מסכים, כי דיברנו על זה לא אחת. יש קטע קטן מאוד שבו צריכה להיות יד מכוונת, אבל לא בכיוון שדיברו פה, על שוויוניות. זה הכול. תודה.

## היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לך. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק לוי, ואחריו – אם יימסר שם של חבר הכנסת מש"ס, ידבר חבר הכנסת מש"ס, ואם לא – ידבר חבר הכנסת אברהם רביץ. אני אינני רואה אותו. ואם הוא לא יהיה נוכח, ידבר חבר הכנסת האשם מחאמיד, שהוא ישנו.

## יצחק לוי (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אנחנו נמצאים במצב קשה. שנה אחר שנה דוח הביטוח הלאומי חושף בפנינו ממדי עוני הולכים וגדלים. לא הממשלה הקודמת השכילה ולא הממשלה הזאת משכילה לשים את האצבע על מוקד הבעיה ולראות איך באמת יוצאים מהמצב הקשה הזה; איך יוצאים לדרך שתוביל בסופו של דבר, אם לא לחיסול העוני, לפחות לצמצומו עד כמה שאפשר.

אני רוצה להציע דרך. לדעתי, המיקוד צריך להיות בנושא הילדים והחינוך. הרי בעיית העוני היא בעיה סבוכה מאוד. ולמדינת ישראל אין כסף ואין אפשרות לבוא ולפתור את הבעיה מכל צדדיה. אין היום אפשרות למדינת ישראל לבוא ולהעניק דירות זולות. אומנם עכשיו משרד הבינוי והשיכון עורך מבצע של מכירת כמה אלפי דירות, אבל זה בוודאי אינו פותר את בעיית הדיור. אנחנו נצטרך להשלים עם העובדה, שעוד הרבה זמן תהיינה משפחות שתגורנה במצוקת דיור.

אין היום אפשרות למדינת ישראל לבוא ולספק עבודה לכל דורש, ודאי וודאי לא לפי הצעת התקציב הנוכחית. אנחנו צריכים להשלים עם כך, שיעברו עוד כמה שנים עד שאולי נגיע למצב שתהיה עבודה לכל דורש. ואם, בעזרת השם, תתחדש העלייה בהיקפים גדולים, ויבואו מאות אלפי יהודים וינטרפו כאן לעשייה במדינת ישראל, הרי ודאי יהיו כמה וכמה מן הבעיות שהזכרתי, שיחמירו. אולם צריך להבין, שהתקווה שאנו מסוגלים לתת לכל המשפחות האלה היא, שילדיהן לא יהיו כמותן.

הרבה מאוד מהמשפחות העניות, אולי כבר נואשו מהאפשרות לשנות את מצבן. אבל, האם הן נואשו גם מהאפשרות לשנות את מצב ילדיהן? בואו וראו, בבקשה, כמה שכבות מצוקה יש מאז קום המדינה. וראו, יש שני סוגי משפחות: יש משפחות שהצליחו לצאת ממצב העוני אך ורק בגלל ההשקעה בחינוך ילדיהן. משפחות עניות מאוד, שעד היום ההורים הזקנים עניים, אבל ילדיהם זכו לחינוך, למדו, גמרו תעודת בגרות, הלכו לאוניברסיטה, וילדיהם כבר אינם עניים. ילדיהם כבר חלק

מהחברה, וחלק מהילדים האלה גם יושבים אתנו פה, בבית הזה. לעומת זה, אותה קבוצה של משפחות, שמרוב ייאוש לא התמודדו עם נושא החינוך, נשארו בקו העוני וגם ילדיהן נשארו בקבוצת העוני.

העוני הוא גורם לנחשלות בחינוך, אם ממשלת ישראל לא תשים את האצבע על הנקודה הזאת ותרום את הילדים האלה, אפילו כנגד "המצב הנפשי" של ההורים, שאולי אינם מסוגלים להתמודד עם בעיות החינוך של הילדים.

לא מזמן התפרסם שנתון סטטיסטי ראשון מסוגו בישראל על מצב הילדים בישראל; עבודה יוצאת מן הכלל שעשתה המועצה הלאומית לשלום הילד, ושמענו יום עיון שלם שבו הוצג השנתון הזה. השנתון מורה על נתונים שאולי הם אינם מוצגים כנתוני עוני, אבל הם ללא ספק תוצאה של נתוני עוני. אני רוצה להביא כמה מהנתונים האלה, כדי להבהיר את הדברים.

שליש מהמתגייסים ב-1991 היו בעלי דירוג פסיכו-טכני נמוך, בעלי דפ"ר – דירוג פסיכוטכני ראשוני – נמוך. זו תעודת עניות של נער שהולך להיכנס לחברה הישראלית. הוא יוצא מבית-הספר, הוא הולך לצבא, הצבא הוא הזדמנות להיבנות, הצבא הוא הזדמנות להתבלט לטובה, הזדמנות להיות שותף גם ללימודים, גם להתקדמות, גם לבניית התדמית. והנה, כשליש מהמתגייסים מגיעים עם נתונים פסיכו-טכניים כאלה שאין להם שום אפשרות להתקדם בצבא. מתוך השליש הזה, אין לי ספק שרוב-רובם הם תוצאה של הזנחה חינוכית.

או, למשל, ניקח מספר מדהים – 62,000 ילדים בארץ נמצאים במסגרות של החינוך המיוחד. חלק מהצורך בחינוך המיוחד נובע מבעיות פסיכולוגיות או בעיות פסיכיות שהאדם נולד אתן ואין מה לעשות. אבל חלק גדול מהילדים הנמצאים בחינוך המיוחד נמצאים שם בגלל ההזנחה ורשלנות חינוכית מגיל צעיר. זה חלק מתוצאת העוני.

ל-6,000 ילדים בישראל יש הורים בבתי-הסוהר. אלה ילדים שלא יתרוממו לשום רמה. יש להם סטיגמות של בוש. אין להם הורים בבית שיטפלו בהם. אחד ההורים בבית-הסוהר. גם כאשר אותו הורה יצא מבית-הסוהר, הוא עצמו יצטרך שיקום, ומי ישקם את ילדיו?

אדוני היושב-ראש, אני יכול להאריך בנתונים כאלה וכאלה כדי להראות ולהוכיח למה גורם העוני, מה התוצאות של העוני. התוצאות של העוני הן לא רק שכך וכך מאות אלפי משפחות בישראל אין להן מה לאכול. התוצאות של העוני הן: ילדים בחינוך מיוחד, ילדים עם דפ"ר נמוך, ילדים שחיים ללא הורים מכיוון שההורים בבתי-הסוהר, ילדים פגועים פיזית, נפשית, מינית. אלה תוצאות העוני.

לכן אני רוצה לומר, בהצטרפות במידה מסוימת לחבר הכנסת שגב, שדיבר על ראייה כלכלית מקיפה, אבל יש צורך בכל מכלול העוני הזה לבחון את נקודת הדור הבא. בואו נטפל בדור הבא בצורה אינטנסיבית יותר. אינני אומר שלא צריך לטפל בהורים או בסבים וכדומה, אבל בואו נפנה לממשלה ונאמר: ניקח את המשאבים האפשריים – ויש משאבים אפשריים – שאינם מפריעים לביצוע תוכנית כלכלית מקיפה, שאינם מפריעים לתכנון תוכנית לטווח ארוך, לבניית תשתית כלכלית מקיפה. צריך לעשות גם כך וגם כך. עם הצורך שיש בבניית תשתית כלכלית מקיפה, יש צורך גם בטיפול מיידי בכל אותם ילדים כדי שלא יהיו שוב דור – – –

## גונו שגב (צומת):

תשתית חינוכית וטיפולית נפרדת.

## יצחק לוי (מפד"ל):

נכון. אבל אם שואלים אותי מהו סדר העדיפויות בעניין הזה – הנושא הראשון בסדר העדיפויות הוא הנושא החינוכי. אני שמח על ההסכמה.

אני שמח שיושב כאן סגן השר בן-מנחם שעוסק הרבה בענייני רווחה מתוקף תפקידו, אבל אני מצטער שבתקציב הנוכחי אין שום ביטוי לדברים האלה. אומנם מתבשרים אנחנו שאולי יוחזרו הקצבאות, אבל בכל הסעיפים שיכולים לרפא את התחלואים האלה שהזכרתי, אין התקדמות. יש סעיפים בדיוק כמו שהיו בממשלה הקודמת.

## סגן שר במשרד מראש הממשלה א' בן-מנחם:

יש, אבל אין מספיק.

## יצחק לוי (מפד"ל):

אני בדקתי אחד לאחד. לא בנושא חינוך מיוחד. הממשלה לא תפעיל חוק חינוך מיוחד. הממשלה לא תרחיב את הפעלת חוק חינוך מיוחד מעבר לשניים-שלושה מקומות ניסיוניים שבהם הפעילו, אף שהמערך ומרצ, שהיום הם רוב בממשלה, כל שנה בעת התקציב הגישו הסתייגויות ובאו וצעקו כאן: איפה החינוך המיוחד? ותקפו את שר החינוך המר: מדוע אינך מפעיל את חוק החינוך המיוחד? אבל הממשלה הזאת חוזרת על אותו עניין. חוק החינוך המיוחד, לפי הצעת התקציב הבאה לא יופעל.

אותו דבר לגבי תקציב לטיפולים משפחתיים, או לטיפול בילדים שיש להם צרכים עקב פגיעות, או כל מיני תוכניות אחרות המוצעות על-ידי כל מיני גורמים מקצועיים. התקציבים נשארו בדיוק אותם תקציבים.

על כן, אדוני סגן השר, אני רוצה להביע כאן את אכזבתי העמוקה קודם-כול מכך שאין שר עבודה ורווחה, וכבר אמרתי זאת; כשיחזור ראש הממשלה מחוץ-לארץ נראה מה יצא מכל הבישול שמתבשל עכשיו, אינני יודע. לי הבטיחו כבר לפני ארבעה חודשים שבעוד שבוע יהיה שר עבודה ורווחה. אבל אני חושב ששר העבודה והרווחה הבא לא יספיק לבוא ולגרום לשינויים משמעותיים בתקציב, כי הרי אנחנו נאשר את התקציב בעוד שלושה שבועות. אם ייכנס שר עבודה ורווחה חדש אולי תהיה לו השפעה לגבי תקציב 1994, לא לגבי תקציב 1993, וזה חבל. הפסדנו שנת תקציב אחת, הפסדנו אותה לגמרי.

אני רוצה להביע את אכזבתי מכך שבכל הסעיפים הנוגעים לעוני ילדים – אני מגדיר זאת כעוני ילדים – אין שום תזוזה בתקציב.

לכן, ללא שום חשבון קואליציוני פה, אם עדיין אפשר להוסיף, אם עדיין אפשר לתקן – שהממשלה תקום ותעשה מעשה. התקציב כפי שהוכן אינו תורה מסיני, אפשר לשנות, אפשר להביא לשינויים.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

יש עוד 2 מיליארדי דולר ערבויות שאין בהם שום שימוש נכון.

### **יצחק לוי (מפד"ל):**

אפשר להביא לשינויים רבים בשלושת השבועות האלה. אני קורא לסגן השר לפעול בשלושת השבועות האלה ולהביא את השינויים האלה. תודה רבה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. סגן השר אלי בן-מנחם, נשמעו טענות על כך שהממשלה לא מיוצגת כאן, אפילו לא על-ידי סגני שרים, טענות מכל צדי הבית. אתה הופעת, ולכן על דעת כולם אני מכריז עליך ופוסק לך מעצר כיסא. אתה גם רגיש לנושא. זה לא מעצר בית אלא מעצר כיסא. תצטרך עכשיו לשבת ואסור לך לצאת.

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אם תבטיח לו את המעצר הזה לשמונה שנים, הוא יהיה מוכן.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

לא. מעצר הכיסא הוא עד תום הדיון בנושא הזה. אתה מקבל?

### **סגן שר במשרד ראש הממשלה א' בן-מנחם:**

אשתדל. מה שאמר חבר הכנסת יצחק לוי – אני צריך לתקן כמה דברים עם יושב-ראש הוועדה שיושב בחוץ. אני גם לא עונה היום על הנושא.

## **היו"ר ד' שילנסקי:**

עם יושב-ראש הוועדה תשב בתום הדיון.

## **יצחק לוי (מפד"ל):**

תרשום את ההערות ותענה לי מחר. ראיתי שבסדר-היום של מחר יש תשובה. אשמח לשמוע מחר את תשובותיך על הערותי.

## **היו"ר ד' שילנסקי:**

רבותי, אנחנו נתקדם. לא קיבלתי שם נואם מסיעת ש"ס. נמשיך הלאה, רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם רביץ, ואחריו – לחבר הכנסת האשם מחאמיד.

## **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כל חברת אנשים נמדדת ביחס שלה אל החלשים אשר בקרבה, ביחס שלה לעזרה לזולת. היהדות נמדדת באופן מיוחד, עד כדי כך שכתוב במקורותינו: רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך נתן להם עניים. כן, בדיוק כך, על מנת לבדוק ולתת להם הזדמנות להתנהג עם החלשים ועם העניים אשר בקרבנו. "כי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו", "עזב תעזב עמו", לא תוכל להתעלם. אלה הם יסודות קיומנו כעם: לדעת כיצד להתייחס אל העני אשר בקרבנו.

אני מוכרח, אף שאני איש האופוזיציה, להתחיל בשבחה של הממשלה. אני חושב שזו בשורה בכיוון הנכון, בכך שהממשלה הזאת החליטה להחזיר את הקצבאות לילד הראשון ולילד השני. אני מקווה מאוד, ואני קצת חושש, שמא החזרת הקצבאות לילד הראשון ולילד השני תיעשה על חשבון הקצבה הכללית, לכלל הילדים. אני מקווה מאוד שהדבר לא יקרה, אבל מכיוון שאני יודע כיצד מארגנים את תקציב המדינה, ובמדינה שאכן התקציב בה הוא לחוץ עד מאוד, אני מבקש להזהיר את הממשלה, שבהזדמנות הזאת שהיא מחזירה את קצבת הילד הראשון וקצבת הילד השני, שלא תעשה זאת על חשבון משפחות ברוכות ילדים.

## **סגן שר במשרד ראש הממשלה א' בן-מנחם:**

אין חשש.

## **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אני מקווה מאוד. כשאני אומר שאני חושש, האמן לי, אדוני סגן השר, יש מקום לחשש הזה. כי לא ראינו מהיכן הממשלה מתכוונת להשלים את התקציב הזה.

אני רוצה לומר לעצמנו, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, שאנחנו חייבים לעשות פעולה מיוחדת ולהשקיע באותן משפחות עניות. אני מצטט כמעט את דבריך, אדוני סגן השר, כאשר אתה עמדת על דוכן זה בהיותך עדיין חבר כנסת באופוזיציה. אנחנו יודעים את הכלל של "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה". אני זוכר שאתה אמרת כאן, שעיקר הקושי הוא לתת לבני העניים האלה השכלה ולימוד, לקדם אותם, כדי שהעניות לא תהיה אצלם המשך שרשרת של דורות, למען יוכלו לפתוח דף חדש במשפחה הענייה ולהאיר את עיניהם של אבותיהם, אשר סבלו כל כך קשה.

יש במדינת ישראל עיר אחת, הזכרתי אותה בשבוע שעבר כעיר הענייה ביותר בישראל, בני-ברק. היא העיר הענייה ביותר בישראל, אבל היא גם העיר, ששם יש הכי הרבה תורה בישראל. זה ממש משלים את המשפט הזה, "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה". עוני ובורות לא בהכרח הולכים יחד. זה לא צריך ללכת יחד. אני חושב שהתרופה הנכונה ביותר כדי להציל את הדורות הבאים מעוני היא לתת לבני העניים האלה את הלימוד, את ההשכלה, את התורה, את המסורה, במנות גבוהות ביותר. וכאשר עוסקים בתוכנית כזאת או אחרת, אנחנו, כחברה בישראל החייבת לזולת, כחברה בישראל הנבחנת ביחס שלנו אל החלשים שבקרבתנו – חייבים להגביר דווקא אצל המשפחות העניות את האפשרות ללימוד, להשכלה, לתורה ודעת.

אני מוכרח לציין, כפי שעושים זאת חברי כנסת רבים אחרים: למשרד העבודה והרווחה, האמון על התפקיד החשוב של סיוע לעניי ישראל, היה שר בקדנציה הקודמת; אומנם לא בתואר של שר, אלא של סגן שר, אבל הוא היה שר אשר כל מעייניו היו בקידום העניים, ובמיוחד בקידום ילדיהם.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

נכון.

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

והריהו סגן השר לשעבר הרב מנחם פרוש. זה מלמד אותנו, שהמשרד הזה זקוק לאדם שיהיה גם בעל לב, גם בעל נשמה, גם קרוב לנושא הזה, וגם שיקדיש את כל זמנו אך ורק לנושא הזה.

### **עמיר פרץ (העבודה):**

הרב רביץ, למה מנעת ממנו להיכנס שוב למשרד הזה?

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אתה מנעת ממנו. אתה "פישלת" את הממשלה הזאת.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

עוד לא מאוחר.

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

אתה אומר לי את זה, חבר הכנסת שטרית? רבותי, לנו כפוליטיקאים יש מערכת שלמה של ערכים, ובכל מה שאנחנו עושים אנחנו שוקלים את סדרי העדיפויות. יש לנו סדרי עדיפויות ערכיים ביותר, שאנחנו חייבים לשמור אותם. זו הסיבה לכך שנאלצנו לעשות זאת. ולא אני מנעתי בעדו. תשאל את הרב פרוש, הוא בשום פנים ואופן לא יצטרף לממשלה הזאת. נכון?

### **מנחם פרוש (יהדות התורה):**

נכון.

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

הנה הוא ענה לי בחצי פה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

הוא אמר בפה מלא. אני שמעתי זאת גם פה. אבל הוא היה עסוק בכתיבה.

### **שאול יהלום (מפד"ל):**

הוא קרע קריעה מעל הדוכן על הממשלה הזאת. איזה חבר כנסת נוסף קרע קריעה מעל הדוכן על הממשלה הזאת?

### **אברהם רביץ (יהדות התורה):**

לכן, רבותי חברי הכנסת, חברי סגן השר, אני חושב שכל המערכת שלנו כולה חייבת להקדיש את מלוא תשומת הלב לקידום המשפחות העניות, כדי לעשות אותן למשפחות רגילות, לא עשירות, אבל

משפחות שתוכלנה להקנות חינוך טוב, חינוך אמיתי, חינוך של תורה, מצוות ודעת לבני ישראל. היהזרו בבני עניים שמהם תצא תורה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. חבר הכנסת האשם מחאמיד, ואחריו – חבר הכנסת יוסף בא-גד.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, התקשורת עסקה במספרים, דעת הקהל רעשה מגילויים, לא מפתיעים במיוחד, של עוני ומצוקות אנושיות ממדרגה ראשונה, שאינם מכה משמים כי אם מעשה ידי אנוש; ליתר דיוק, הם אינם תופעה סייסמולוגית, כי אם פרי באושים של מדיניות קלוקלת, שאין לה נגיעה למציאות הכאובה במדינה. נכון שהמספרים קרים, אך כל מספר הוא לא רק תיק ומספר סטטיסטי, כי אם בן אדם, נפש שהיא עולם ומלואו.

ראו מה קורה, מה משגשג בארץ: העוני דווקא, כדי לשמר את מקומה של המדינה באלופות העוני, יחסית לאירופה המערבית, שמדינת ישראל מתיימרת להופיע כאחת ממדינותיה ולחיות על-פי הנורמות שלה.

כדי לרענן את זיכרוננו, אציג כמה מספרים. ב-1991 חיו כ-562,000 בני אדם מתחת לקו העוני, כ-15% מכלל האוכלוסייה בישראל, מהם 234,600 ילדים. בשנה שלפניה חיו 152,300 ילדים מתחת לקו העוני. העוני בקרב אוכלוסיית הילדים גדל ב-52% בתוך שנה אחת בלבד. ובאופן כללי, בהשוואה ל-1990, נרשמה עלייה של כ-4% במספר הנפשות החיות מתחת לקו העוני. ב-1990 חיו בארץ 537,700 נפשות מתחת לקו העוני, כ-139,000 משפחות. בשנת 1989 – 440,000 בני-אדם. זאת אומרת שהעוני הולך ותופח, הולך וגובר וזועק, ואין שומע.

אדוני היושב-ראש, מתבררת העובדה הכאובה ואף המבישה, שכל ילד חמישי בארץ חי במשפחה ענייה. ויש לזכור שאם מביאים בחשבון רק את ההכנסה מעבודה, הרי בשנת 1991 חיו בישראל יותר ממיליון בני אדם מתחת לקו העוני, דבר המסביר יפה את היחס המכוער לערכי העבודה. ערך העבודה נקטל, אתה מובטל, אתה אינך חי. וכאשר אתה מוצא עבודה, גם כן אינך חי. אתה עני, כך כאילו נולדת, כך תמשיך לחיות, ולא יעזור לך כלום. זו התוצאה של המדיניות הכלכלית והחברתית של ממשלות ישראל.

ראו את תלושי המשכורת של עובדי הענפים השונים: תעשייה, חקלאות, שירותים, רשויות מקומיות. יש כאלה שמקבלים פחות מ-1,500 שקלים, ואף פחות מ-1,000 שקלים, שצריכים להספיק לחשבונות מים, חשמל, מסי עירייה. ואם איתרע מזלו של העובד ויש לו טלפון, תוסיפו על זה גם חשבון טלפון. והרי בישראל יש למשפחות אלה ילדים, וילדים במצבים נורמליים הולכים לבתי-הספר, הם צריכים ספרים ומחברות, הם צריכים להשתתף בהוצאות שוטפות של בית-הספר, ביציאה לטיולים ולספורים – וכסף אין. וטוענים טענות שווא, שיש חינוך חובה וחינוך חינם. וילד נורמלי, אדוני היושב-ראש, צריך גם פת לחם, צריך כוס חלב, סנדביץ' לבית-ספר. אלפי ילדים בישראל אינם זוכים

גם לדברים אלמנטריים אלה. לכן, התמונה של ילדים בני 10, 12 ו-14, שהולכים להרים ארגזים ולעבוד כסבלים על מנת לסייע להוריהם, איננה נדירה.

אני בטוח שחלק מחברי הכנסת ראה בטלוויזיה אותה אשה חיפנית, והיא מאפיינת מאות אלפי בני אדם בישראל, שאין לה 20 שקל עבור תרופות לתינוקה. וראו בשטח, ברחובות, מקרים מחרידים שונים. זה קורה במדינת ישראל, המתיימרת להיות מדינה אירופית מערבית. אין עוד מדינה במערב שיש בה כל כך הרבה עניים, יחסית לגודל האוכלוסייה, כמו בארץ.

כפי שכבר ציינתי, בשנה האחרונה הועמקו הפערים וחוסר השוויון בהתחלקות ההכנסות בשיעור של כ-4%. המשמעות היחידה היא: העשירים נעשים עשירים יותר, והעניים – עניים יותר. אנו חייבים לזכור שהסטטיסטיקה והדוחות מדברים על מדד אחד לעוני – מדד ההכנסה, אשר אינו יכול להיות מדד מהימן ונכון. לעוני יש פנים רבות, שרבים אינם מכירים אותן, כי לא התנסו בהן: תנאי הדירור, הצידוד, הריהוט, הצפיפות, רמת התזונה, רמת החינוך, רמת הבריאות, ולכן מדד ההכנסה אינו מדד כולל ומהימן של העוני, וכתוצאה מכך היקף העוני ודאי שהוא גדול בהרבה מנתוני הביטוח הלאומי, וזאת נוסף על כך שמשכר המינימום איש אינו יכול לחיות בכבוד בארץ.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חייבים אנו לזכור שלהעמקת הפערים יש סיבות רבות, ואחת מהן – השחיקה הממושכת בשכר הריאלי. בשלוש השנים האחרונות נשחק השכר הריאלי בשיעור של כ-7%, ובגלל השחיקה בשכר הריאלי והתגברות האבטלה, שהגיעה לכ-11.5%, התרחב כאמור מעגל העוני במרוצת 1991 ב-112,500 בני אדם, שהם 26,500 משפחות, שבהן חיים 21,200 ילדים, אשר נכנסו למועדון העניים, האומללים והמדוכאים.

יש לזכור, אדוני היושב-ראש, שכמחצית מהאוכלוסייה הערבית חיה מתחת לקו העוני, ומעניין שבדוח הביטוח הלאומי לא היתה אפילו התייחסות מיוחדת לאוכלוסייה זו. תנאי חייה טויחו ונטמעו בכלל האוכלוסייה. כאן ההתייחסות היא שוויונית וכוללת. הייתי מצפה להתייחסות לאוכלוסייה זו. בואו וראו את שכונות העוני והמצוקה, או ליתר דיוק את ערי המצוקה. רק אתמול ביקרנו עם יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה, שאיננו פה, באום-אל-פחם, אדוני היושב-ראש. חבר הכנסת רביץ אומר שבני-ברק היא הענייה ביותר בארץ. מעניין שאני צריך להתחרות אתו מי עני יותר. אולי יש מי שלא יודעים שאום-אל-פחם היא עיר בישראל, ואני חייב לומר פה שהעיר הענייה ביותר בישראל היא העיר אום-אל-פחם, ש-70% מבניה, ממשפחותיה, הם מתחת לקו העוני.

### **גון שגב (צומת):**

זה לפי מס ההכנסה שהם לא משלמים, לפי המע"מ שהם לא משלמים?

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

לפי זה שהם אזרחי מדינת ישראל כמו תושבי תל-עדשים וכמו תושבי המקום שאתה גר בו.

**גונן שגב (צומת):**

שאלתי האם הקריטריונים הם מס הכנסה, שמחצית האוכלוסייה לא מדווחת.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

היא משלמת בדיוק כמוך. היא משלמת גם ביטוח לאומי ולא מקבלת כמו הילדים שלך.

**גונן שגב (צומת):**

יותר ממני.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

הבן שלי מקבל מחצית ממה שהבן שלך מקבל, אף שאני משלם ביטוח לאומי ומסים כמוך.

**גונן שגב (צומת):**

אני לא מדבר עליך באופן אישי. הם לא משלמים מס הכנסה, ואתה יודע את זה.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

תראה את תלוש המשכורת שלי. בתלוש המשכורת שלי אני משלם בדיוק כמוך.

**גונן שגב (צומת):**

אני לא מדבר על תלוש המשכורת, אני מדבר על האוכלוסייה של העצמאים.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

אתה חושב שלך מגיע יותר – –

### גון שגב (צומת):

לא מגיע יותר. מדובר על אוכלוסייה – – –

### האשם מחאמיד (חד"ש):

– – וזו ראייה גזענית, זה הכול.

### היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, בואו לא נתחרה איפה עניים רבים יותר.

### גון שגב (צומת):

הם לא מדווחים אמת. על מע"מ הם לא מדווחים.

### האשם מחאמיד (חד"ש):

חבר הכנסת שגב, אני יודע שלך זה לא יעשה כלום, אני יודע את זה.

### קריאות:

– – –

### היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, היתה קריאת ביניים, זה לגיטימי, לא צריכה לקום סערה.

### האשם מחאמיד (חד"ש):

לך זה לא עושה כלום. אתה לא מתרגש מזה, אני יודע, לא אכפת לך מזה. לגביך, שימותו, מה אכפת לך מהם?

### גון שגב (צומת):

אני מאוד מתרגש, אבל הנתונים שיש על העוני בקרב האוכלוסייה הערבית הם לא נכונים, הם לא אמיתיים. זה מה שאני אומר.

### האשם מחאמיד (חד"ש):

אני לא מתרגש, אני פשוט כועס שבבית הזה לאנשים לא אכפת. לא אכפת לך, אותך לא מעניין.

### גון שגב (צומת):

---

### האשם מחאמיד (חד"ש):

עם הסטריאוטיפים שלך אתה יכול לחיות עד סוף החיים שלך.

### היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת גון שגב, בקריאת הביניים אמרת משהו, קיבלת תשובה, ונחזור לעניין.

### גון שגב (צומת):

לא מספקת.

### האשם מחאמיד (חד"ש):

אני מסרב לקבל שחברי הכנסת יתייחסו לאוכלוסייה הערבית על-פי סטריאוטיפים שלמדו בבית. פה זאת כנסת, והיא חייבת לדון בצורה אובייקטיבית בעניינים האלה.

### היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת האשם מחאמיד, אתה יכול להמשיך לדון בעניין.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

הערת ביניים.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

אינני נותן שאלות.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

לא שאלה, רק הערת ביניים.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

גם לא הערת ביניים. היה יותר מדי. חבר הכנסת שטרית, זה יהיה על חשבון האשם מחאמיד.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

---

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת מאיר שטרית, נא לאפשר לחבר הכנסת האשם מחאמיד להמשיך.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

בעיר הישראלית אום-אל-פחם 26% מבני האדם, שהם אזרחים נושאי תעודת זהות ישראלית, מובטלים. 400 משפחות חיות במצב שהוא לא רק מתחת לקו העוני, אלא במצב של רעב, וזאת במדינת ישראל של סוף המאה ה-20.

אדוני היושב-ראש, יש כמובן לבקר ביפו, בעכו, בחיפה, בשכונות הערביות. ילכו הוועדות לבקר שם.

**גונן שגב (צומת):**

ואדי-עארה נראה כמו שווייץ. איפה במדינות ערב נראים כך הכפרים הערביים?

**יורם לס (העבודה):**

מה אתה רוצה ממנו?

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

תגיד לי, כואב לך לראות ערבי חי בתוך בית נורמלי? כואב לך?

**יורם לס (העבודה):**

מדברים על עוני, לא מדברים על גזענות.

**טלב אלסאנע (מד"ע):**

---

**יורם לס (העבודה):**

מדברים על ממדי העוני.

**רפאל אלול (העבודה):**

---

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אני אבקש. חבר הכנסת רפי אלול. חבר הכנסת גונן שגב, האשם מחאמיד לא הפריע לך, לכן אל תפריע לו. רשות הדיבור הבלעדית לחבר הכנסת האשם מחאמיד, בבקשה.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

אדוני, בגלל ההערות אני סוטה מהנאום שהכנתי.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

ההערות רק הוסיפו לך זמן, כי כל קריאת ביניים הורדתי לך.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

אני מודה לך מאוד, אדוני.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

יש לך עכשיו שתי דקות. בבקשה.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

אני מקווה שחבר כנסת פלוני או אלמוני לא יכריז על אום-אל-פחם כעיר כבושה, כי היא עיר בישראל. היא לא עיר כבושה – אולי מישהו חושב במוחו שהיא אזור כבוש, וזה כבר יהיה משהו אחר – לכן מגיע לה שוויון זכויות, ואיש לא יכול פה להגיד לי אם כן מגיע או לא מגיע. מגיע לה כמו לכל עיר בישראל.

אדוני היושב-ראש, אף-על-פי-כן בואו נשאל כמה עובדים סוציאליים יש בעיר כזאת. שישה תקנים לעובדים סוציאליים במקום 20. מגיע לה עוד 20 ויש לה שישה תקנים.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

למה?

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

בגלל המדיניות הקיימת. אין תקנים, כי לא נותנים תקנים. אסור, אין תקנים.

## היו"ר ד' שילנסקי:

אינני יכול לאפשר קריאות ביניים, כי עבר הרבה יותר זמן ממה שיש לו.

## האשם מחאמיד (חד"ש):

אדוני היושב-ראש, לא נעשה דבר כדי להקל את סבלה של האוכלוסייה הערבית בארץ, אשר סובלת מאפליה ומקיפוח. גם הממשלה הזאת אינה עושה כל צעד ממשי להשוואת הקצבאות של הילדים הערבים לאלו של הילדים היהודים. במלים אחרות: היא אינה פועלת ברצינות לשוויון בין תינוקות, ולכן אין פלא שרוב הילדים הערבים הם מתחת לקו העוני, שכן נקודת הזינוק ההתחלתית שלהם היא נחותה, לא משמים אלא ממעשה ידי אדם – מעשה ידי אדם.

אני רואה וחש את מצוקותיו של העם בישראל, אדוני היושב-ראש, אשר רואה שחיקה לא רק בשכר אלא גם בצלמה האנושי של המדינה. לגבי ולגביהם המצוקה והעוני אינם מספרים סטטיסטיים אלא מצוקות וכאבים קשים בשטח.

בתקציב המיועד למדינת ישראל, אדוני היושב-ראש, אין בשורה טובה או מרגיעה לכרבע מיליון מובטלים השואפים לסעוד את פת לחמם בכבוד עם משפחותיהם וילדיהם. וודאי שאין תרופה למכאוביהם של יותר מחצי מיליון ענייה של ישראל. למרות זאת בא משרד האוצר ונוקט צעדים, איזה צעדים? צמצום תוספת היוקר החל מתחילת השנה הבאה, שמשמעותו היא ששכרם של השכירים יפחת בצורה משמעותית ולא יעזרו להם הפחתה של 1% במע"מ או ביטול ההקלות במס הנסיעות לחוץ-לארץ, ולא יסייעו להם במאומה ההקלות במס לחברות וההקלות השונות לתעשייתם ולבעלי ההון.

אף-על-פי-כן אין שר אחראי – – –

## היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת מחאמיד, אני רואה שיש לך – – –

## האשם מחאמיד (חד"ש):

אין לי הרבה. אני רק מסכם את דברי.

## היו"ר ד' שילנסקי:

אינני יכול לאפשר לך להמשיך. נתתי לך הרבה זמן, מעל ומעבר. אתה כבר עומד, נדמה לי, קרוב ל-20 דקות על הבמה.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

הפריעו לי, אדוני היושב-ראש.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

הורדתי את הזמן הזה. גם את 10 הדקות שהוקצבו לך עברת מזמן.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

דקה, אני יכול לסכם?

**היו"ר ד' שילנסקי:**

דקה כן.

**האשם מחאמיד (חד"ש):**

אף-על-פי-כן, אדוני היושב-ראש, אין שר אחראי. ראש הממשלה הוא ראש הממשלה, הוא שר הביטחון והוא שר העבודה והרווחה, בעצם שר לענייני אבטלה ועוני. ראינו שאין עבודה ואין רווחה.

על הממשלה להכריע, ומייד, להחליט מייד על מינוי שר שיטפל באופן רציני בבעיותיהם של יותר ממחצית מיליון בני אדם בישראל שאין להם כתובת.

אדוני היושב-ראש, מדינת ישראל אינה יכולה להמשיך כך, עם ממדי עוני כאלה.

**קריאה:**

---

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, הוא קיבל דקה. אל תיתנו לו עוד דקה. אתם נותנים לו עכשיו עוד דקה. אני מתחיל את הדקה מחדש.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

זו פצצה חברתית שתקתוקיה חייבים להישמע היטב באוזניהם של קובעי המדיניות.

הממשלה חייבת לתת את התשובות הממשיות והמעשיות. מספיק דיבורים והבטחות, וודאי שיש לראות ראייה מקיפה את התופעה. שום דבר אחר לא יעזור. כדי להוציא את ישראל מתחלואיה חייבים גם ללכת לשלום עם העם הפלשתיני. חייבים לעשות שלום. אין דרך אחרת. נראה לי, אדוני היושב-ראש, שהממשלה הזאת אפילו לא מנסה לנטרל – – –

### **דוד מנע (הליכוד):**

אולי תגנה מה שקרה היום?

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אני מבקש מכם.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

מה זה קשור לעוני?

### **דוד מנע (הליכוד):**

אתה מקשר את העוני לשלום.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אני מאפשר לו לסיים את דבריו.

חבר הכנסת האשם מחאמיד, אל תענה לו. חברי הכנסת, אני מודיע לכם שאני אאפשר לו לגמור לקרוא את הדף הזה. זה יימשך עוד 10 דקות. לכן, אל תקראו קריאות ביניים. בבקשה.

### **האשם מחאמיד (חד"ש):**

אדוני היושב-ראש, אני מודה לך מאוד על ההגנה.

נראה לי שהממשלה הזאת איננה עושה מאומה כדי לנטרל את פצצת העוני והמצוקה ההולכת ותופחת; איננה עושה מאומה כדי לשאת באחריות, כדי להפסיק לנהוג בצורה עיוורת וחסרת אחריות. עליה לנקוט את האמצעים הדרושים, מייד, לפני שיהיה מאוחר מדי. אדוני היושב-ראש, אני מודה לך מאוד.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה גם לך. אני מזמין את חבר הכנסת הרב יוסף בא-גד.

חבר הכנסת הרב יוסף בא-גד, לגיטימי שאתה עולה על הבמה עם ספר. אבל החבילה, אולי יש בה פצצה. מפחדים. עברתי שני קורסי חבלה, אחד באצ"ל ואחד – – –

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

היות שהפצצה היא לידי, אם אני אומר תמות נפשי, אז מותר לי.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

אני אודה לך, חבר הכנסת הרב יוסף בא-גד, אם תעביר אלי את החבילה למשמרת. אני אשמור אותה ואחזיר לך.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

כבוד היושב-ראש, אמר לי יושב-ראש התנועה, מר רחבעם זאבי, שעם יושב-ראש לא מתווכחים. הוא פה כאילו שליח הקדוש-ברוך-הוא עלי אדמות. לכן אני לא מתווכח. אני מבקש לאפשר לי לשאת את דברי. אני אסיים ושום דבר לא יקרה.

### היו"ר ד' שילנסקי:

אני רוצה לבקש ממך.

### קריאות:

---

### היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, אני מבקש מכם, תאפשרו לי לנהל את הישיבה כפי שאני מבין. הנוהג הוא שלא עולים על הבמה עם חבילות. אודה לך ---

### יוסף בא-גד (מולדת):

בחבילה יש טלית. ברוך אתה אדוני אלוהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להתעטף בטלית.

### אברהם רביץ (יהדות התורה):

זה חילול.

### היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת יוסף בא-גד ---

### יוסף בא-גד (מולדת):

אסביר למה עשיתי את זה.

### אברהם רביץ (יהדות התורה):

וז ברכה לבטלה.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

אינני רוצה להחליט בפזיזות. אני שוקל איך לנהוג ולכן אני מכריז על הפסקה של חמש דקות.

**יוסף בא-גד (מולדת):**

האם בכנסת ישראל אסור להתעטף בטלית?

**היו"ר ד' שילנסקי:**

אני לא אומר שאסור.

**אברהם רביץ (יהדות התורה):**

---

**יוסף בא-גד (מולדת):**

הרב רביץ, תשאיר את הצד ההלכתי.

**קריאות:**

---

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אני מבקש מכולם. חברי הכנסת, אני יהודי מאמין. אינני יודע איך לנהוג. אני רוצה לנהוג כבוד בדת ישראל, במסורת ישראל. אני מכריז על הפסקה של חמש דקות. תודה רבה.

**אברהם רביץ (יהדות התורה):**

הכול מותר בשביל הטלוויזיה, אפילו ברכה לבטלה.

(הישיבה נפסקה בשעה 18:17 ונתחדשה בשעה 18:25.)

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, נא לשבת.

חברי הכנסת, מאחר שלא היה תקדים כזה, התייעצתי עם היושב-ראש, שהרי הוא קובע, והוא ביקש ממני למסור לרב בא-גד, שהוא לא מסכים שהרב בא-גד ימשיך בדיבורים כשהוא עטוף בטלית.

עוד בתקופה שהייתי יושב-ראש הכנסת עלתה שאלה, האם כשאדם מצהיר הצהרת אמונים אפשר להוסיף "בעזרת השם", ואני פסקתי אז שזה לא פוסל את ההצהרה. אבל בין זה לבין התעטפות בטלית יש שוני גדול, ובפרט כשיש רבנים, אפילו בין חברי הכנסת, שחושבים שזה לא צריך להיות כך. יושב-ראש הכנסת פסק. אני אישית מודיע, כדי שנדע לגבי ההמשך, אני גם אשאל דעת תורה, כי זה עניין של תלמידי חכמים. אין לי דעה, אבל ודאי ברור שבשלב זה אי-אפשר להמשיך לנאום עם טלית.

אני מזמין את חבר הכנסת הרב יוסף בא-גד להמשיך בנאום.

### **שאלו יהלום (מפד"ל):**

מה הסיבה? שנבין מה הרעיון.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה – – –

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

עוד רגע, אני מבקש שלא להפריע. יש לך 10 דקות. אנחנו לא נוהגים להקפיד בזמן שיש לחבר הכנסת בדיוק אם זה צמוד לעניין או לא. אתה יכול להסביר את עצמך, אבל במסגרת 10 הדקות שהוקצבו לך. בבקשה.

### **עבד-אלוהב דראושה (מד"ע):**

צריך להביא עבאיה בפעם הבאה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, למען כבוד המקום וגם למען כבוד התורה, אני מבקש שלא להפריע לחבר הכנסת בא-גד להשמיע את דבריו.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שאגש לדיון על ממדי העוני, תרשו לי להעיר שתי הערות שהתכוונתי להעיר מהתחלה. בראש ובראשונה, בלב כואב אני מצטרף להמוני בית ישראל שאבלים על הריגתם, על רציחתם של שלושת חיילינו בכביש עוקף-עזה הבוקר. ממשלת ישראל לא תוכל להגיד: ידינו לא שפכו את הדם הזה, מפני שכל עוד המדיניות לא תשתנה, הממשלה אחראית לאסונות. ואני קורא לעשות את זה מהר.

הערה שנייה. בשבוע שעבר קרה מעשה – – –

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

– – – מה שעשית עכשיו. אתה לא מכבד – – –

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אל תפריעו לו.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

בשבוע שעבר קרה מעשה חריג בבית.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

– – –

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אל תפריעו לו.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

חיללת את זכר החיילים שנהרגו.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

חבר הכנסת גולדשמידט, לא ממך אקבל ציונים אם חיללתי את זכר החיילים שנהרגו או לא. אני מקדש את החיילים יותר ממך.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת בא-גד, חבר הכנסת גולדשמידט וכל חברי הכנסת, כל קריאת ביניים תפגע בכנסת ובמקום. הכול כבר נאמר.

### **יעל דיין (העבודה):**

— — —

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

אני מציע, אדוני היושב-ראש, שתבקש ממנו למחוק מהפרוטוקול את הדברים לגבי ממשלת ישראל, שידיהם שפכו את הדם הזה. על מה הוא מדבר בכלל? מי הוא בכלל? הרב שלובש טלית — — —

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

חבר הכנסת גולדשמידט, אני ציטטתי פסוק שנאמר על גדולי ישראל: 'דינו לא שפכו את הדם. חבל שאתה לא יודע את הפסוק הזה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, אני ממש מבקש מכם.

**אלי גולדשמידט (העבודה):**

מיום שאתה בכנסת יש רק ג'מיקים, בשביל הטלוויזיה. חוצפה.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, יש משפחות שנמצאות עכשיו בשיא הכאב, אמהות בוכות. בואו נדלג על הקטע הזה. אל תגדיל את הכאב. בבקשה.

**אלי גולדשמידט (העבודה):**

שימחוק את הדברים מהפרוטוקול. האשמת את ממשלת ישראל, תמחוק את הדברים מהפרוטוקול.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת גולדשמידט, אני יודע את עברך הצבאי ואני מתאר לעצמי שיש לך רגישות גדולה לנושא. אני בטוח – – –

**יעל דיין (העבודה):**

לכולנו יש אותה רגישות.

**היו"ר ד' שילנסקי:**

– – – אבל אני מאמין שהוויכוח עכשיו לא יקטין את הכאב. הוא יכול להחריף את המצב.

**אלי גולדשמידט (העבודה):**

אבל אני מבקש שתציע לו למחוק את הדברים מהפרוטוקול.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

קראת את קריאת הביניים שלך, הוא שמע אותה. אילו הוא היה רוצה למחוק את הדברים מהפרוטוקול, הוא היה אומר זאת. השמעת את בקשתך, היא לא התקבלה.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

לאות מחאה אני עוזב את האולם, אדוני היושב-ראש. אם זה יכול לעזור במשהו. אני לא אכבד אותו בנוכחותי.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

בבקשה.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

בשבוע שעבר נעשה בבית דבר, שעד כמה שביררתי בהרבה פרלמנטים, בהרבה בתי-מחוקקים בעולם הוא לא נעשה.

### **יורם לס (העבודה):**

זה קשור לעוני? אדוני היושב-ראש, אי-אפשר כך. אדוני היושב-ראש, תקרא אותו לסדר. מה זה?

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חברי הכנסת, בבקשה.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

הוכנס לבית-המחוקקים הישראלי מכשיר טמא. אומנם היושב-ראש, מר שבח וייס, הודיע כאן שהוא מתנגד לדבר, אבל הדבר נעשה. מובא בתורה בפרשת קדושים: קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקיכם. אומר רש"י: קדושים תהיו, הוו פרושים מעריות. מסביר רש"י: כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה. איפה שיש ערוה וטומאה ועריות צריך להגביר את הקדושה. לכן חשבת ששמחאה על הערוה שהוכנסה לבית, אני צריך להגביר את הקדושה, וברצינות התכוונתי להתעטף בטלית, שהיא גדר נגד הערוה.

עניין הברכה או לא ברכה, זה גדר הלכתי, שלא כאן נדון בו. אבל להתעטף בטלית נגד הערווה – על זה אין ויכוח.

אני עוד אדרוש בירור למה אמרו לי להוריד אותה. לו היה כאן חבר כנסת נוצרי או נזיר, היו אומרים לו להוריד את הלבוש שהוא מתעטף בו? אני לא חושב כך.

בזה גמרתי את הנושא, התכוונתי לא לגימיק, אלא מתוך כאב עמוק, וזו כל מטרתי.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת בא-גד, אמרת שיש לך שתי הערות. אשר לחלק הראשון, היו פה חברי כנסת שביקשו ממך לחזור כך מהדברים שאמרת. אני חושב שהנושא כה כאוב, שלמען אחדות הבית אני מעביר אליך את הבקשה הזו וממליץ לך לקבל אותה.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

אמרתי בתחילה שאם היושב-ראש מבקש – ובתור חבר כנסת חדש אני בוודאי מקבל את בקשתו ועצתו ואני מוחק את דברי בחלק הראשון, אם כי הכאב כאיש צבא, אל יתהדר אף אחד בזה שהוא איש צבא. אני הייתי פקודו של מוטת גור במחנה 910. מר דב שילנסקי, סגן יושב-ראש הכנסת, ביקר בישיבת "נחלים". בכניסה לישיבה יש לוח זיכרון לעשרות בוגרים שלי שנפלו על קידוש השם. אל יאמר לי אף אחד רגישות ומוסר בנושא הזה. אבל מאחר שהיושב-ראש מבקש, אני מוחק את דברי מהפרוטוקול.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

בשלב זה אני רוצה להציע לאותם חברים שעזבו את האולם, לחזור לאולם לאחר דבריו האחרונים של חבר הכנסת בא-גד. הנה, אחד כבר חזר.

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כאשר מדברים על ממד העוני, הגמרא מביאה במסכת תענית דף כ"א סיפור שאין יותר ממנו כדי לבטא את ממדי העוני: אמרו עליו על נחום איש גמזו, שהיה סומא בשתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין. תארו לכם אדם בלי ידיים, בלי רגליים והגוף מלא שחין. והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מיטתו מונחות בספלים של מים, כדי שלא יעלו עליו נמלים. עד כדי כך: רגלי המיטה מונחות בכוסות של מים, כדי שהנמלים לא תוכלנה לטפס עליו וללקק את השחין.

פעם אחת ביקשו תלמידיו לפנות מיטתו ואחר כך לפנות את כליו. אמר להם נחום איש גמזו: בני, פנו את הכלים תחילה ואחר כך פנו את מיטתי, שמובטח לכם כי כל זמן שאני בבית אין הבית נופל. אל תשנו את הסדר. אם אתם מוציאים אותי קודם, הבית מתמוטט. פינו את הכלים, אחר כך פינו את מיטתו, ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו: רבי, וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך? איך יכול להיות שהקדוש-ברוך-הוא העניש אותך, הרי אתה צדיק נפלא. אמר להם: בני, אני גרמתי לעצמי.

כאן בא סיפור מאלף ומדהים: פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משא ג' חמורים – הוא הלך עם משא של שלושה חמורים: אחד של מאכל, אחד של משתה, אחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי: רבי, פרנסני. עני בא והתחנן: תן לי לאכול. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. זה בסדר? בטח בסדר. חכה, אני פורק ונותן לך. לא הספקתי לפרוק מן החמור, עד שיצתה נשמתו. העני היה כל כך רעב, שמת ולא הספיק לחכות. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך – יסומו, יתעוורו, ידי שלא חסו על ידיך – יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליך – יתקטעו, ולא נתקרה דעתי, עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין. אמרו לו תלמידיו: אוי לנו שראינוך בכך. אמר להם נחום איש גמזו: אוי לי, אם לא ראיתוני בכך.

הדבר מדהים, נלמד את הפשט שבדבר: הוא רצה לתת לעני הזה לאכול, הוא רק הלך לפרוק, אך הוא האשים את עצמו שלא פרק במהירות המתאימה, ולכן העני מת בגללו. עניין של עניות, עניין של אחריות לעניים שיש בתקופתנו ובדורנו, מחייב את כולנו. איש במדינת ישראל לא יוכל לומר: ידי לא גרמו לאסון הזה. לא יכול להיות שמדינת הנביאים, שחקוק בה חזון הנביאים – חזון השווייון, חזון מניעת העוול, העוני – יסתובבו בה אנשים שאין להם מה לאכול, או אנשים הנמצאים על סף רעב, ולעומתם יהיה עושר מופלג. הכול כפי שזה הולך.

מורי ורבותי, אני קורא לממשלת ישראל להפנות משאבים מכל הכיוונים, לוותר על שטחים רבים, ובלבד שנדע שאין בתוכנו אחד שהוא עני, כי חז"ל אמרו: עני חשוב כמת.

### **סגן שר במשרד ראש הממשלה א' בן-מנחם:**

חבר הכנסת בא-גד, לאיזה שטחים אתה מתכוון?

### **יוסף בא-גד (מולדת):**

חברי הכנסת הנכבדים, צעק משהו: הרב בא-גד, מאז נכנסת לבית, אתה מביא לנו גימיקים. נכון, זה נראה כך. אני מוסר הודעה בפני הבית: לא גימיקים אני מביא, אלא כאב עצום על תופעות שליליות. אני מבקש מוועדת הכנסת להוסיף "בסייעתא דשמיא – בס"ד, ונתקל בלעג, בבוז ובאווירה לא נעימה, בה בשעה ששמואל שניצר כותב בעיתון "מעריב", שביל קלינטון מסיים כל נאום בכל הזדמנות במלים: "תארו לכם שראש ממשלתנו רבין היה אומר: "יברך אותנו האל", האמריקנים מבינים זאת, במדינת התורה לא מבינים זאת.

אני לא איש גימיקים. הקמתי את הישיבה הכי גדולה בארץ ואולי בעולם, עם 1,200 תלמידים. האם אפשר להאשים אותי שאני ליצן החצר? אני מחנך אלפי-אלפים של ילדים, ותראו את התוצאות: כרגע

היו ביציע במקרה חיילים שהמפקד שלהם בוגר ישיבת "נחלים". שאלתי את החיילים: מה דעתכם עליו? והייתם צריכים לשמוע מה התגובה.

הוצאתי לאור את הש"ס, פרסמתי ספרי אנציקלופדיה כדי לקרב את עם ישראל לתורה, אני עובר בהרבה מאוד מקומות בעולם ובארץ בהרצאות.

אני חוזר ואומר: גם לי יש ביקורת על הכנסת, אך זוהי ביקורת בונה. התחייבנו, 40 חברי כנסת, כאשר נכנסנו לבית הזה, שנשנה את התדמית, כדי שכל העם יוקיר ויעריך את הבית. אם קורה שבשבוע שעבר נאלצתי לומר: כבוד יושב-ראש הכנסת, חבר כנסת בודד, ורק אחר כך הגיעו עוד שני חברי כנסת – אני חושב שיש להתריע על כך. אם זה נקרא גימיק, אני מוכן לעמוד למשפט על כך. אם עליתי ושרתי, לא התכוונתי לכך ולא תכננתי זאת, אך כשהגעתי לקטע "אנו באנו ארצה", רציתי להזכיר לכולנו, כי זה היה שיר ילדותנו. מה עשיתי כאן? איזה רעש עושים מזה? האם הלכתי לעשות צחוק ממישהו? לקחתי דבר שהיה בשורשי חינוכנו בארץ. אני נולדתי כאן וגדלתי על השיר הזה, וכל החלוצים שהגיעו היו שרים את השיר הזה כשיר ראשון. מי שרוצה לחשוב כי גימיק לפניו, זו בעיה שלו.

לפניכם מחנך, ותרשו לי לומר בקצת ענווה: מחנך דגול, שהקדיש את כל חייו לעם ישראל, ואני מבקש לכבד אותי כך, וכך אכבד את הבית, כולל התעטפות בטלית.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת טלב אלסאנע, ואחריו – לחבר הכנסת אלי גולדשמידט.

### **טלב אלסאנע (מד"ע):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נוכח הגימיקים של הרב בא-גד אני אשקול בישיבה הבאה או בזו שלאחריה – – –

### **יצחק לוי (מפד"ל):**

הוא הסביר – – –

### **טלב אלסאנע (מד"ע):**

אחרי הגימיקים שלי, אעבור להסבר שלו.

אולי אבוא עם כפייה ועבאיה לדיונים האלה.

אדוני היושב-ראש, הרבה הרבה דובר על שוויון, ואם מדברים עליו – סימן שאיננו. מדברים על דבר על מנת להשיג אותו. עשרות שנים דובר על שוויון, ולא נעשה ולא כלום על מנת לממש את הציפייה ואת השאיפה לשוויון, לצדק חברתי ולשלום בין אזרחים.

דובר על סדר עדיפויות. מתנהל משא-ומתן לשלום, אולם אנו רואים שתקציב הביטחון גוזל אותו נתח שגזל לפני המשא-ומתן. נשאלת השאלה, על איזה סדר עדיפויות אנו מדברים. גם הנוכחות בדיון על נושא חשוב ואקוטי כל כך מצביעה על אדישות בקרב הממשלה וחבריה כלפי ממדי העוני בקרב האוכלוסייה.

מתוך הדוח של המוסד לביטוח לאומי עולה, כי 152,300 משפחות חיות מתחת לקו העוני, והן כוללות 562,300 נפשות.

האוכלוסייה הערבית מהווה יותר ממחצית האוכלוסייה החיה מתחת לקו העוני, וזו הסיבה לכך שלא היה פרסום נפרד על מספר המשפחות הערביות החיות מתחת לקו העוני. אולי מישהו החל סוף סוף להתבייש במדיניות הממשלתית כלפי האוכלוסייה הערבית ובתוצאות המדיניות הזאת, ולכן לא ראה לנכון להזכיר במפורש את מספר המשפחות או הנפשות באוכלוסייה הערבית החיות מתחת לקו העוני. אולי הסיבה היא שמישהו סבור, שעל-ידי אי-פרסום ניתן לטאטא את הנושא אל מתחת לשטיח ולחשוב שאין עוני בקרב המגזר הערבי.

אדוני היושב-ראש, נשאלת השאלה, האם העוני בקרב האוכלוסייה הערבית הוא תופעה מקרית, האם זוהי גזירה משמים? אפשר היה לתת לממשלה ליהנות מהספק אילו היה זה הדוח הראשון שמצביע על התופעה המזעזעת הזאת בקרב האוכלוסייה הערבית. אולם מאחר שזה הדוח החמישי המצביע על מגמה זו, הדבר אומר דורשני. ואם נוסף על ממדי העוני אנו רואים שאפליה זו מקיפה כל תחום מתחומי החיים היומיומיים באופן עקבי ושיטתי, ושאפליה זו מבוססת על שייכות לאומית, ניתן אולי למצוא ניסוח מתאים יותר והגדרה מדויקת יותר.

ברצוני לציין נתונים מספר המצביעים על מגמה מדאיגה. 60% מהילדים הערבים חיים מתחת לקו העוני, לעומת 10% מהילדים היהודים – על-פי הדוח של "סיכוי" אשר פורסם לא מכבר. התמותה בקרב התינוקות הערבים שיעורה כפול מאשר בקרב התינוקות באוכלוסייה היהודית. 30% מהתלמידים הערבים נושרים מהלימודים לפני כיתה י' עקב המצב הכלכלי, ורק 44% מאלה הממשיכים בלימודים ניגשים לבחינות הבגרות, לעומת 70% במגזר היהודי. בקרב האוכלוסייה הערבית מועסק עובד סוציאלי אחד לכל 5,000 נפשות, לעומת עובד סוציאלי לכל 1,800 נפשות במגזר היהודי. שיעור הילדים היהודים הנמצאים בגן טרום-חובה מגיע לכדי 93%, ואצל הערבים הוא מגיע ל-3% בלבד. 3% מבוגרי התיכון הערבים ממשיכים בלימודיהם באוניברסיטאות, לעומת 27% בקרב הבוגרים היהודים. במגזר הערבי אין אף לא מעון נעול אחד לנוער ערבי אשר נדון על-ידי בית-משפט, מעון שבו יהא ניתן לשקמו.

חוק קצבאות הילדים, שהתקבל בשנת 1968, הוא חוק מפלה על רקע גזעני, הנותן ממד ממלכתי וממסדי לאפליה פסולה על בסיס של שייכות לאומית. החוק הזה סותר את האמנה הבין-לאומית בדבר זכויות הילד, אשר אושררה על-ידי ממשלת ישראל. זהו חוק המקנה סכומים שונים לילדים שונים.

אדוני היושב-ראש, ממדי העוני מרקיעים שחקים ביישובים הערביים הלא-מוכרים ובשכונות הערביות בערים המעורבות. במגזר הערבי יש יותר מ-40 יישובים, בגליל, במשולש ובנגב, שאינם מוכרים. יישובים אלה קיימים, תושביהם הינם אזרחי המדינה, הם משלמים מסים ונושאים בכל החובות על-פי דין, אולם היישובים אינם מוכרים, ובעקבות זאת התושבים אינם נהנים משירותים כלשהם. תושבי היישובים האלה אינם מקבלים שירותים רפואיים, אינם מחוברים לרשת החשמל, אינם מחוברים למערכת מים, הנשים אינן עובדות והגברים, כולם כאחד, עובדים מחוץ ליישובים. שיעור העוני ביישובים אלה מגיע לכדי 70%.

התופעה הזו של יישובים בלתי מוכרים איננה חדשה, והיא תולדה של המדיניות במשך עשרות שנים, שאיננה מנסה למצוא פתרון הולם וסביר לתושבי היישובים האלה. לא מקרה הוא, שאין ולו יישוב יהודי אחד שאינו מוכר, ולעומת זאת יש יישובים ערביים רבים כל כך שקיימים זה עשרות שנים ואינם מוכרים, ואין פתרון למצוקתם.

הכרה ביישובים אלה תספק מקורות תעסוקה לאלפי מובטלים, מאחר שהכרה בהם תחייב הקמה של אלפי יחידות דיור, ומזה יצאו כולם נשכרים – הן התושבים, אשר ייהנו סוף סוף משירותים בסיסיים, והן הרשויות המוסמכות, אשר יספקו פתרון ומקורות תעסוקה למובטלים.

אדוני היושב-ראש, עוני הינו תולדה הכרחית של העדר מקורות תעסוקה. אין אף לא יישוב ערבי אחד שיש בו אזור תעשייה מפותח המספק מקורות תעסוקה לתושביו, אין אף לא יישוב אחד המוכר כאזור פיתוח א' על מנת שימשוך משקיעים ויסייע בהספקת מקורות תעסוקה, כל זה כשאין סיכוי שהנשים במגזר הערבי יצאו למרחקים לחפש מקורות תעסוקה. לכן אין פלא, שממדי העוני באוכלוסייה הערבית הם כפי שהם. ככל הנראה, המצב הזה הוא נוח, אם לא יותר מזה, לאותם גורמים המופקדים על הספקת מקורות תעסוקה ביישובים הערביים.

אנו עדים לתופעה תמוהה מאוד: אקדמאים ערבים נרשמים בלשכות התעסוקה כמחוסרי תעסוקה, ומצד שני קיים מחסור של כ-10,000 תקנים בהוראה במגזר הערבי.

ביישובים הערביים בנגב אין אף לא אזור תעשייה אחד, אין משקים חקלאיים לתושבי היישובים, והתושבים המסתמכים על גידול העדרים כמקור פרנסה סובלים מרדיפות של "הסירת הירוקה", אשר תופסת ומחרימה את עדריהם ללא פיקוח.

בתוכנית המתאר הארצית 31 אין זכר לתושבים הערבים בנגב, אין כל תוכנית לפתרון בעיית העוני בקרב האוכלוסייה הערבית בכלל, ואין תוכנית להספקת מקורות תעסוקה. זוהי התעלמות מכוונת מהאוכלוסייה הערבית, למרות כל ההצהרות הטובות על שוויון הזכויות ושוויון ההזדמנויות. הצהרות אלה הן הצהרות טובות על הנייר, ואין להן כיסוי במדיניות הממשלתית עד היום.

אם ברצון הממשלה לשלב את האוכלוסייה הערבית בחיי המדינה ולהפוך אותה לחלק מהמרקם החברתי, חובה עליה לפעול בדחיפות ליצירת מדיניות שוויונית. כל ההצהרות של ממשלת ישראל על שלום עם מדינות ערב השכנות הן חסרות שחר כל עוד היא ממשיכה במדיניות המפלה כלפי אזרחיה הערבים.

על מנת לשים קץ לתופעה מבישה זו של עוני חייבת הממשלה לפעול – א. לסגירת פערים בתקציבים בין הרשויות המקומיות הערביות ובין הרשויות המקומיות היהודיות; ב. לפיתוח אזורי תעשייה ביישובים ערביים ולהכרה בהם כאזורי פיתוח א'; ג. להקצאת משאבים חקלאיים ליישובים ולכפרים הקיימים; ד. להשוואת קצבאות הילדים. תודה רבה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אלי גולדשמידט. המפלגה שלך הקצתה לך שמונה דקות בלבד.

בהזדמנות זו אני רוצה להגיד לך, שפניתי לחבר הכנסת בא-גד והוא נענה לפנייתך, שהיתה גם פניית חברים נוספים ופנייתי שלי, וחזר בו מדבריו בקטע שכאב לך ולחברים נוספים. חבר הכנסת גולדשמידט, בבקשה.

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

שמונה דקות בכנסת ריקה – גם זה הרבה.

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

אדם אומר מה שיש בלבו, הדברים נרשמים בפרוטוקול ומגיעים גם לאמצעי התקשורת. זה גורלנו.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

צריך לזכור שבעבר לא היתה טלוויזיה וכולם דיברו כך. זה היה לא-מזמן.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בכל זאת אני רוצה לומר איזו מלה לגבי מה שקרה לפני דקות מספר. אני מקבל את העובדה שהדברים נמחקו מהפרוטוקול או שהדובר, חבר הכנסת הרב בא-גד, חזר בו – – –

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

אולי תרשה לי להבהיר גם לך וגם לחברי כנסת אחרים: הדברים לא נמחקים מהפרוטוקול. מה שנאמר נשאר בפרוטוקול. זו טעות. זה רק סמלי כשאומרים – למחוק מהפרוטוקול. אלא שבפרוטוקול

גם הדברים נרשמו וגם נרשם שהוא חזר בו מדבריו. כדאי שחברי כנסת ידעו, כי עניין מחיקה מהפרוטוקול הוא טעות מושרשת.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

באחת הוועדות, כששאלנו את הקצרנית האם היא רושמת כל דבר שנאמר, וגם כשאומרים לה "זה לא לפרוטוקול", היא אמרה: אני כותבת שזה לא לפרוטוקול, וממשיכה.

אני חושב שבכל זאת, למרות החזרה מהדברים, אני מבקש ומנסה להביע איזו קריאה. יש, והיתה מאז ומעולם, אחדות דעים של כל חלקי הבית הזה, שיש נושאים, נקרא להם קדושים, נקרא להם מקובלים. לא ייתכן שביום שקורה אסון כה כבד, שחייילים נהרגים בעת שירותם הצבאי עקב התקפה של מחבלים נפשעים, התקפה של מרצחים, לא עוברות שעות מספר וקם חבר כנסת, נבחר עם, נבחר ציבור, ומעל במה זו עושה מהנושא הזה הון פוליטי.

לא יעלה על הדעת. אפשר לתקוף את מדיניות הממשלה, אפשר לתקוף את ההצלחות של הממשלה, אפשר לעשות הכול – אי-אפשר לבוא בכנסת ישראל ולהגיד: ידיכם שפכו את הדם הזה. אנחנו מגיעים לתהומות שהם בלתי נתפסים. אנחנו מאבדים כל רסן של אחריות. אין גבול לדברים. הדברים מצולמים והדברים משודרים.

אלה דברים שהדעת לא סובלת, ואני לא חושב שבכנסות קודמות הדברים האלה היו. מאז ומעולם, גם כשלא הייתי חבר כנסת, עקבתי, ודברים כאלה לא היו. אני חושב שהכנסת צריכה להתאחד כולה בגיוני התופעה הזאת, בלי קשר לשאלה מה דעתו של מישהו, פלוני זה או אחר, על מדיניות הממשלה. ביום שבו נהרגים חיילים, להגיד דבר כזה מעל הדוכן?

### **היו"ר ד' שילנסקי:**

חבר הכנסת אלי גולדשמידט, לצערי נשמעו דברים כאלה בכנסת לא פעם אחת; לצערי. לא החשבתי לך את הזמן הזה.

### **אלי גולדשמידט (העבודה):**

נושא העוני – אני בא לדבר כאן על הסטטיסטיקה של העוני. אני חושב שמן המפורסמות, זה דבר די מקובל, שעוני הוא דבר יחסי. עוני בסומליה, עוני בהודו ועוני בישראל, זה לא אותו עוני ברמה האבסולוטית. אבל עוני, כאשר הוא נגזר מתחושות ברמה היחסית של תחושת אנשים בעניין פערים חברתיים, הוא עוני, הוא עוני, הוא עוני בכל מקום באשר הוא.

העוני הוא מחלה חברתית ממארת. יכול להיות שזה איזה פגע רע של החברה המערבית, חברת הרווחה, חברת השפע, שעל יד המכוניות, על יד ה"הונדות", על יד ה"טויוטות" ועל יד הנסיעות לחוץ-לארץ ועל יד הבתים המרווחים ועל יד חברת השפע, צומחת במקביל חברה שלא מסוגלת להגיע

לדברים הללו וחיה כל הזמן בתחושה חזקה מאוד של קיפוח, שהיא לא מסוגלת להעניק לבניה את החינוך שחלקים אחרים בחברה יכולים להעניק לילדיהם.

אני מניח שכולנו ראינו בטלוויזיה את האשה הצעירה, נדמה לי בתוכנית "יומן השבוע", שמבטאת יותר מכול לא את זה שאין מה לאכול בבית, אלא את תחושות ההשפלה הקשה. היא לא טענה שהילדים שלה רעבים, אבל היום-יום שלה כל כך אפור, כל כך קשה, כל כך מעליב. היא לא עמדה בפרץ דמעותיה כאשר אמרה את מה שאמרה, וכאשר החלטתי לומר את הדברים האלה מעל דוכן הכנסת, נזכרתי בשירו של חיים נחמן ביאליק, שחלקים ממנו אני עוד זוכר בעל-פה, כי בתקופתי עוד ביקשו מאתנו ללמוד בעל-פה קטעים משירים – אני לא יודע איך זה היום – והשיר הוא "אמי, זיכרונה לברכה": "אמי, זיכרונה לברכה, היתה צדקת גמורה / ובאלמנותה ענייה מרודה. / ויהי ערב שבת, החמה בראש האילנות – / ובביתה לא נר ולא סעודה. / בהעלותה הנרות ולא יכלה התאפק, / כי מר לה, כי רותח לבבה, / ותבך הצדקת, ודמעה מקמטי לחייה נפלה – / ונר אחד תסס וכבה".

העוני של אז היה העוני של חוסר היכולת להעמיד סעודת שבת, להעמיד בשר לשבת, להעמיד דגים לשבת, להעמיד חלה לשבת. העוני של היום הוא המגע היומיומי עם בעל המכולת, עם הצורך לקחת בהקפה, עם העיניים המושפלות, שבאים ואין כסף לשלם את החשבון ואין יכולת להביא את המצרכים הביתה. העוני של היום במדינת ישראל הוא הסלון העירום מרהיטים, כשהטלוויזיה היא כמעט הרהיט היחיד, ניצבת לבדה, ללא ספרים, ללא תחושה של בית, של חום. מתפתחת תרבות של עוני, תרבות של קיפוח חברתי, וזאת תחושה שמחלחלת פנימה אל הילדים ואל בני המשפחה.

העוני הוא חוסר היכולת להדביק את הפערים לעומת בעלי היכולת שמסוגלים לשלם תמורת החינוך האפור, שמסוגלים להעניק לילדיהם יותר ויותר. העוני הוא התסכול המתמשך והולך. העוני הוא הבעיות בין בני המשפחה, לעתים בין בני זוג. העוני הוא הכבוד הנרמס של המובטל שבא לאשתו, שבא לילדיו, ובעצם כבודו האישי, כבודו העצמי רמוס. ואז התגובות יכולות להיות תגובות קשות, והתגובות ידועות ואין צורך שאפרט אותן.

העוני הוא חוסר תקווה ועיניים כבדות של בני זוג. אנחנו יודעים שבכל זאת יש משפחות עניות שבכוח אדיר מצליחות להעניק חינוך מופתי לילדיהן. כבר אמרו: היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. אבל לא תמיד כך הדבר, וצריך להגיד את האמת. הסטטיסטיקות על בני שכבות מצוקה שמגיעים לרמה של תואר שלישי, של תואר שני באוניברסיטה, ואולי אפילו לרמה של תואר ראשון, לתעודות בגרות וכדומה, הסטטיסטיקה הזאת ידועה.

בשביל להדביר את העוני, וזו משימה קשה מאוד שכל חברה מערבית מתלבטת ומתחבטת בה – ואל לנו להניח שבמטה קסם אנחנו יכולים לשנות את העניין הזה – צריך לבחור באיזו רמה של סדר עדיפויות.

הייתי רוצה מאוד שבתקציב של השנה הקרובה יפתר נושא קצבאות הילד הראשון והשני, ושמחתי לשמוע שזו הכוונה. אבל לא רק זה. אני חושב שיום לימודים ארוך ומפעל ההזנה בבתי-הספר הם צרכים חיוניים. אני פונה לשר האוצר, אני פונה לשרת החינוך, תתחילו, תתחילו עם זה, גם אם אין מספיק כסף. תתחילו עם זה בכמה מקומות, בכמה מוקדים, כדי שתהיה התחלה של תקווה בכיוון שיאפשר לאותן משפחות אור בקצה המנהרה.

אבל בראש ובראשונה, על מנת להדביר את העוני צריך להילחם באבטלה. נכון עושה שר האוצר ונכון עושה הממשלה שאינם מחפשים את הפתרון הקל מתחת לפנס אלא עושים מאמצים אדירים להשקיע בתשתיות, השקעה שהפירות שלה אינם מבשילים מיידית אלא עובר זמן עד שרואים אותם, אבל רק עם הפירות האלה, רק עם צמצום האבטלה והדברתה נוכל לשנות משהו בנושא הזה.

לסיום, ברוח פיוטית ולזכרו של ביאליק, אני רוצה להביא קטע נוסף משירו "שירתי", והפעם מדובר על האב, קודם היה מדובר על האם: "בעשות אבי חול את שבתו מעוני; / מחוסר השולחן יין קדוש גם חלות; / המנורות חבולות, במקומן עשנים / מעוכים בטיט נרות רזים אחדים / מרקדי הכתלים; ושבעה ילדים, / כולמו רעבים וקצתם ישנים, / יסובו השלחן; אמנו עגומה / לקול תיתם שלום למלאכי השרת; / וכאשם על חטאו עני ונכה רוח / בוצע אבינו בשכין פגומה / על פת לחם שחור וזנב דג מלוח".

מי ייתן וארוחת השבת אצל כל אזרחי ישראל תהיה ארוחת שבת ולא יהיה עוד עוני. תודה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת אלי גולדשמידט. אני מזמינה את חברת הכנסת נעמי בלומנטל, ואחריה – את חבר הכנסת שלמה בוחבוט.

### **נעמי בלומנטל (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי אני רוצה להביע תנחומים כנים למשפחות שיקיריהן נרצחו היום ברצועת-עזה. אנחנו משתתפים בצערכם ואנחנו אתכם בכאבכם.

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, העוני, לצערנו, איננו נושא חדש מעל במה זו, כמו גם מעל במות אחרות. אבל גם בדיון הזה, כמו בדיונים אחרים ובהתייחסויות אחרות, יש היבט שתמיד איננו בא לידי ביטוי, כאילו לא קיים. כשמתייחסים לעוני, ולמצוקה, ולסבל שהוא גורם, יש התעלמות כמעט מוחלטת מהעובדה, גברתי היושבת-ראש וחברי הכנסת, שהעוני במדינת ישראל הופך להיות מקצוע נשי. מה פירוש מקצוע נשי? פירוש שהאנשים העניים ביותר במדינה זאת הם נשים. זאת אומרת, אם יש פער הולך וגדל בין עשירונים תחתונים לבין עשירונים עליונים במדינת ישראל, הרי הפער בין הנשים לבין הגברים גדל בצורה חמורה עוד יותר. ועל זה אין מדברים.

נשים – וזאת אוכיח בצורה נחרצת בהמשך דברי – אינן על סדר-היום של הממשלה הנוכחית. הנה, למשל, חברי הכנסת, הנושא שלנו היום הוא העוני, כאשר אחד הגורמים הקשים והעיקריים לאותו עוני הוא האבטלה. רק בשבוע שעבר נפגשתי עם קבוצה ששייכת לאלו הסובלים מאותם ממדי עוני. אנשים דיברו על המצוקה שלהם ולא מצאו מלים לבטא את הקשיים. בעבר יכולנו לומר לאנשים אלה: לכו לעבוד. מה אפשר להציע להם היום?

אותה עלייה באבטלה שאנחנו מדברים עליה היא עלייה מסיבית באבטלת הנשים, ולזה אין שום מודעות. נשים סובלות היום מחוסר פרנסה באופן החמור ביותר. שיעור הנשים הבלתי מועסקות בישראל נמצא בעלייה מתמדת, וכן גדל גם הפער בין אבטלת נשים לבין אבטלת גברים. בשנת 1989

הפער בין שיעור הגברים המובטלים לבין שיעור הנשים המובטלות היה 3%. כך בשנת 1989. היום הפער הזה כפול – 6%. ואני שואלת: מה עושה הממשלה בעניין הזה?

לפני חודשים מספר התכנסה ועדת שרים לענייני תעסוקה. תוכניות התעופפו מעל דפי התקשורת: לבנות גשרים, כבישים, כיתות לימוד. כל הפתרונות, חברי הכנסת, היו פתרונות למציאת תעסוקה לגברים. וגם זה נשאר בגדר תוכניות. באותם ימים, כאשר הוועדה התכנסה, אני פניתי בדחיפות לשר האוצר וכתבתי בפנייתי: "לא ייתכן שוועדת שרים לענייני תעסוקה, שאתה, כבוד השר, עומד בראשה, לא תדון במציאת פתרונות תעסוקתיים לנשים". וזאת התשובה שקיבלתי: "קיבלנו את פנייתך". 100,000 נשים מובטלות, זאת התשובה, חברי, חברי הכנסת וגברתי היושבת-ראש. אין כמו התשובה הזאת כדי לשקף את היחס של הממשלה הזאת לעוני בכלל ולעוני אצל הנשים בפרט.

אגב, באותה ועדת שרים לא מצאו לנכון לשלב ולו אשה אחת. נשים, כידוע, אינן קובעות מדיניות, וזאת גם הסיבה לכך שהטיפול בעוני של הנשים אינו זוכה לתהודה הציבורית המתאימה.

על איזה עוני אנחנו מדברים? – 70% ממקבלי השלמת הכנסה הם נשים. רק 30% מהנשים הנשואות העובדות מגיעות לרמת הכנסה החייבת במס. ריכוז העוני בישראל הוא במשפחות חד-הוריות, שבראשן עומדות נשים. הכנסה ממוצעת של משפחה חד-הורית שבראשה עומדת אשה, על-פי סקר שנערך בינואר 1990, הגיעה רק למחצית ההכנסה הממוצעת של משפחה חד-הורית שבראשה עומד גבר. 55% מאוכלוסיית הקשישות הבודדות חיות מהכנסה שהיא מתחת לקו העוני; 55%. זאת לעומת 12% אצל הקשישים הבודדים. רק 21% מהקשישות מקבלות פנסיה; אחת מתוך חמש נשים קשישות.

מה שמייחד את העוני של הנשים הוא, שבניגוד לגברים כל אשה בכל מעמד יכולה למצוא את עצמה ב-יום מתחת לקו העוני, אם, למשל, היא מתגרשת, לצערנו, או מתאלמנת. מחקרים מראים שכמעט בכל מקרי הגירושין חלה ירידה של עד 60% ברמת חייה של האשה, ובמקביל חלה עלייה בהוצאותיה על גידול הילדים ובדאגה להם.

בין חברי הכנסת שדיברו לפני היו חברים שדיברו על נתונים הקשורים לילדים עניים. הנתונים הם קשים, מזעזעים. אך משום-מה לא מקשרים בין הילדים העניים האלה לבין האמהות העניות שלהם. נשים עניות הן גם אמהות עניות, אשר אם לא תינתן להן אפשרות לגדל את ילדיהן בכבוד יגדלו דור שני ושלישי של עוני ומצוקה.

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, חברי, חברי הכנסת, הכנסת חייבת לדרוש מן הממשלה לנקוט צעדים מיידיים להקטנת ממדי האבטלה, ממדי העוני בכלל, והייתי אומרת של הנשים בפרט. יש לא מעט צעדים שניתן לנקוט, אבל בסדר העדיפויות הכל כך מפורסם, סדר העדיפויות של הממשלה הזאת, עוני ונשים כנראה אינם על סדר-היום. תודה רבה.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחברת הכנסת נעמי בלומנטל. אני מזמינה את אחרון הדוברים, חבר הכנסת שלמה בוחבוט.

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בתחילת דברי אני רוצה לגנות את הדברים שנאמרו כאן על-ידי חבר הכנסת בא-גד. איך הוא מעז לבוא, דווקא ביום קשה זה, ולהאשים את ממשלת ישראל בכך שידיה מגואלות בדם? זהו ביזוי של הכנסת, ביזוי שאסור לעבור עליו לסדר-היום.

אני גם מגנה אותו על ההתנהגות שלו, שלדעתי פגעה במסורת ישראל, והיא גם נוגדת את ההלכה היהודית, כאשר הוא התעטף כאן בטלית.

דווקא ביום שנושא כה כואב לעם ישראל, נושא העוני, עולה בו לדיון, אני חושב שחברי הכנסת חייבים להתייחס בצורה מכובדת מאוד.

אני פונה לחברי השרים ממפלגת העבודה, הם היו חייבים להיות כאן ולשמע את הדברים הכאובים. מדי שנה שב ועולה נושא העוני בישראל באולם זה, ועצם הדיונים המתמשכים לא פתרו את הבעיה. לפי הסטטיסטיקות חיים בישראל 600,000 עניים, מתוכם 300,000 ילד. ומה אנחנו קוראים בעיתונים, ואיך אנו מתייחסים לכך? אנו מתייחסים לכך, לצערי, כאל סטטיסטיקה.

חברת הכנסת בלומנטל מאשימה את ממשלת ישראל הנוכחית. האם בשלושה-ארבעה חודשים אפשר לפתור את ההרס שממשלת הליכוד גרמה לו במשך 15 שנה, כאשר קיצצה וקיצצה עד שגילו את העצם? איפה יום לימודים ארוך?

### **בנימין טמקין (מרצ):**

חבר הכנסת בוחבוט, לא זו בלבד שהיו קיצוצים, בשנת 1991 – – –

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

חברי הכנסת, כאשר אנחנו מדברים על עוני, לא המספרים מדברים, אלא אותו ילד, אותה משפחה. וכאשר אנחנו מדברים על עניים, זה לא רק אנשים שעומדים בפתח ומבקשים נדבה. לצערי, זוג צעיר בארץ הזאת, שיוצא בבוקר לעבודה, גם הוא עני, כי אם הוא מביא הביתה 1,200 או 1,400 שקל, אני שואל: כיצד הוא יכול לחיות?

זה נכון, לצערי, אנחנו מגדלים דור ראשון ושני ושלישי של עניים.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

חבר הכנסת בוחבוט, מותר הערה?

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

אפשר, גברתי היושבת-ראש?

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

כן, בבקשה.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

אנשים בארץ חושבים, שעניים הם אנשים שאין להם לחם לאכול. לא מדובר על לחם. עוני זה גם מצב, שאנשים לא יכולים לתת לילד שלהם יותר מאשר לחם לאכול, אינם יכולים לחנך אותו, לתת לו תרבות, אינם יכולים לתת לו שום דבר מעבר ללחם. לכן, אנשים מבלבלים וחושבים שעניים הם אנשים רעבים. אין אנשים רעבים בארץ.

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

חבר הכנסת מאיר שטרית, אילו שמעת היטב את הדברים שלי – אלה בדיוק הדברים שאני אמרת.

היתה לנו ישיבה של ועדת החינוך ושרת החינוך אמרה, שאנחנו משקיעים רבות בערי הפיתוח ולא מצליחים ליישר קו. זו הבעיה. איך אותו הורה שמרוויח 1,200 שקל יכול לתת את החינוך המתאים לילד, לקנות לו את המחשב, לאפשר לו ללכת לחוגים? זו הבעיה, והבעיה היא קשה. הילד הולך מתוסכל לבית-הספר, לא תמיד יכול גם לשלם. וחלק מהילדים גם לא יכולים בכלל להגיע, כי לפעמים, לצערי, הנהלת בית-הספר מוציאה ולא מקבלת את הילד. יש לו גם בעיה איך הוא נוסע באוטובוס. היום הפך החינוך להיות חינוך לא-חינם, והילד צריך לשלם הון תועפות על מנת להיכנס לבית-הספר היסודי.

רבותי, כאשר אנחנו מדברים על העוני, אנחנו מדברים על מצוקה, מצוקה קשה. ואני דוחה את כל אלה שאומרים: רק בערי הפיתוח. זה לא נכון. יש חברה לא חלשה בערי הפיתוח. יש עוני גם בערי הפיתוח וגם במרכז הארץ ובאותן שכונות.

אני בטוח, שאם נבדוק אותם קריטריונים שעל-פיהם מטפלים עד עצם היום הזה בנושא הרווחה, נוכל לראות קריטריונים שנקבעו לפני 10 ו-15 שנה. ואז אנחנו מדברים על תקצוב של שקלים בודדים לילד.

חברי הכנסת, היום, כאשר אנחנו קוראים בעיתון שמשפחה צריכה כ-4,500 שקל על מנת לגמור את החודש, אני תמיד שואל את עצמי: מאיפה הביאו את המספרים האלה? למי הם מתכוונים? מתכוונים בעיקר לעשירון העליון ולא לעשירון התחתון.

אנחנו קוראים פה לממשלת ישראל. כאשר אנחנו מדברים על שינוי סדר העדיפויות הלאומי, מחובתנו לטפל בנושאים מספר: יום לימודים ארוך, מפעלי הזנה, טיפול בקשיש, טיפול בילד החרגי, בחינוך המיוחד. את כל הדברים האלה נצטרך לתת על מנת למצוא פתרון.

אני רוצה לברך את ממשלת ישראל ואת שר האוצר, שהחליט מה שהחליט, ואנחנו קראנו על זה היום בעיתונים, בנושא הקצבאות לילד ראשון ושני.

אם אנחנו רוצים שמדינת ישראל תגיע למצב הקיים במדינות המערב, ואנחנו כל הזמן שואפים להגיע למצב בהן, לא ייתכן ש-22% מתקציב המדינה יופנו לנושא הרווחה. אנחנו חייבים להגיע – לפי הדוגמאות המבורכות מאוד שבמערב.

אני מצטער על שבדיון כזה אני צריך לקצר בדברי; יכולתי לשבת פה שעה שלמה ולהמשיך לנאום על הבעיות. אבל בכל זאת אני מקווה. אם כל הבית הזה מאוגד וחושב, שחייבים לשפר ולשנות ולהוריד את קו העוני בישראל, מחובתנו בתקציב 1993 לתת לכך ביטוי משמעותי ביותר. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה לחבר הכנסת שלמה בוחבוט. תם הדיון בנושא ממדי העוני.

חברי הכנסת, אנו עוברים לנושא הבא: הצעות לסדר-היום. הצעה לסדר-היום מס' 513 בנושא: שביתת מחוסרי הדיוור בירושלים מול משרד הבינוי והשיכון. אני מזמינה את חבר הכנסת רון נחמן. אינו נוכח. אנחנו עוברים לנושא הבא, הצעה לסדר-היום בנושא: גירעונות תקציביים ברשויות המקומיות. אני מזמינה את חבר הכנסת פנחס בדש. אינו נוכח. אני מזמינה את חבר הכנסת יוסי ונונו. אינו נוכח.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

הישיבה הסתיימה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

הישיבה לא הסתיימה.

## **הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת החשמל), התשנ"ג-1992**

### **(קריאה ראשונה)**

#### **היו"ר א' סלמוביץ:**

אנחנו עוברים להצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת החשמל), התשנ"ג-1992, המובאת לקריאה ראשונה. יציג את הצעת החוק שר הפנים.

#### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

גברתי היושבת-ראש, אני רוצה להבין, משרדנו קיבל הודעה שתועלה הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת דוד מנע. לאחר מכן קיבלנו הודעה שימק במקומו חבר הכנסת רון נחמן. עכשיו גם רון נחמן לא הופיע? אני רוצה להבין, אני מתעכב כאן שלוש שעות.

#### **היו"ר א' סלמוביץ:**

מסתבר שלא. אדוני שר הפנים, בבקשה.

#### **שר הפנים א' דרעי:**

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, אני רוצה להציג בפניכם את חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת החשמל), התשנ"ג-1992.

חברת החשמל לישראל בע"מ, וכן חברת החשמל למחוז ירושלים בע"מ, פועלות מכוח זיכיון שהחל עוד בתקופת המנדט. לאחרונה התעוררה שאלה משפטית: האם חברת החשמל זכאית מכוח הזיכיון להקים עמודים ומתקנים הקשורים לרשת החשמל בלי להזדקק להיתר בנייה לפי חוק התכנון והבנייה? השאלה טרם הוכרעה בבתי-המשפט, ולאחרונה הגיעה לדיון בבית-המשפט הגבוה לצדק. בית-המשפט נתן ארכה לצדדים, נוכח הודעה שנמסרה, כי הבעיה תוסדר בחקיקה.

מכיוון שהנושא של רישוי עמודים ומתקנים של רשת החשמל הוא ברובו טכני, מוצע כי פרטיו יוסדרו בתקנות על-ידי שר הפנים, ולשם כך יוסמך השר להתקין את התקנות, שלא תחייבנה היתר בנייה רגיל, אלא הליך מיוחד לנושא זה.

לתקנות יש השלכות על נושא האנרגיה והתשתית מחד גיסא, ועל ענייני איכות הסביבה מאידך גיסא. על כן מוצע, כי התקנות של התקנות תיעשה לאחר התייעצות עם השרה לאיכות הסביבה ועם שר האנרגיה והתשתית. לשני המשרדים האמורים גם ייצוג במועצה הארצית לתכנון ולבנייה, וזו כבר

החלה בדיון ראשוני בהצעה של תקנות, על בסיס דיונים ובירורים עם גורמים שונים, לרבות השלטון המקומי.

מוצע להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת הפנים, ואם יהיה צורך להוסיף פרטים לסעיף המסמיק את השר להתקין תקנות, ניתן יהיה לעשות זאת במסגרת הדיון בוועדה. תודה רבה לכם.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לכבוד שר הפנים. רשימת הנואמים סגורה, לכל נואם חמש דקות. נואם שלא יהיה נוכח באולם בהיקרא שמו לא יוכל לנאום. אני מזמינה את ראשון הנואמים, חבר הכנסת אברהם פורז.

**קריאות:**

איננו נוכח.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת מיכאל איתן.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת אלי דיין.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת אלי גולדשמידט.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת עמיר פרץ.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת רענן כהן.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת יגאל ביבי.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת שאול יהלום.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת יוסי כץ.

**קריאות:**

איננו.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני מזמינה את חבר הכנסת שלמה בוחבוט. בבקשה.

**שלמה בוחבוט (העבודה):**

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת – – –

**פנחס בדש (צומת):**

גברתי היושבת-ראש, אנחנו מחכים שעה, אנחנו רוצים לדבר.

**מאיר שטרית (הליכוד):**

קראו לכם ולא הייתם. יושבת-ראש הישיבה אמרה שהפסדתם את רשות הדיבור.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

אני אברר.

### **שלמה בוחבוט (העבודה):**

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, בנושא חוקי הבנייה, אני חושב שהחוק המונח לפנינו בא שוב לפגוע בנושא הערים והוועדות המקומיות. לא יכול להיות שממשלת ישראל מדברת על הכנסות מקומיות, שהשלטון המקומי יצטרך למצוא תקציבים, והנה מניחים בפנינו חוק האומר ששרים מספר יחליטו איפה להציב את עמודי החשמל, באיזה מקום, כאשר מוציאים מידי הרשויות המקומיות את האפשרות לקבוע זאת, או פוגעים בנוף.

גם היום יש בעיה קשה ביותר, שחברת החשמל ו"בזק" יכולות להציב עמוד חשמל בביתו של אדם, בלי לשאול אותו, ולפגוע באיכות החיים.

לדעתי, החוק אינו במקומו, צריך לדחותו על הסף, הוא יגרום נזקים כספיים כבדים ביותר לרשויות המקומיות. לכן אני מבקש להורידו מסדר-יומה של הכנסת. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת שלמה בוחבוט. אני מזמינה את חבר הכנסת מאיר שטרית, ואחריו – את חבר הכנסת יצחק לוי.

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לחוק זה יש פנים לכאן ולכאן. מצד אחד חברת החשמל מנסה לקצר את התהליכים ולהימנע מקבלת היתרי בנייה, כמתחייב בחוק לגבי הקמת מתקני חשמל בתחום הרשויות המקומיות. נראה לי שזו חוצפה מצד חברת החשמל, ואסביר מדוע.

### **שר הפנים א' דרעי:**

אתה אומר חברת החשמל ואתה מתכוון למישהו אחר?

### **מאיר שטרית (הליכוד):**

לא, אמרתי חברת החשמל ואני מתכוון לחברת החשמל.

גברתי היושבת-ראש, רבותי חברי הכנסת, בנתונים הנוכחיים חברת החשמל מתנהגת כבעלת בית שלא שואלת אדם. היא גובה מהתושבים כל מחיר שהיא רוצה כדמי חיבור. כאשר מתחשק לה היא מחברת. היא קובעת את לוח הזמנים, תוך התעלמות טוטלית מכל מה שמתרחש מסביב.

הדוגמה הבולטת ביותר בתחום הזה היא הדוגמה של אתרי הקרוונים, שבהם חיים עולים חדשים כבר חודשים רבים בלי חשמל, ונאלצים לחבר אותם לגנרטורים שפעם עובדים ופעם לא עובדים. אלפי אנשים חיים באתרי הקרוונים – בחולדה, בראש-העין ליד מבצר אפק – בלי חשמל, בלי אפשרות לקבל מים חמים בחורף, בלי אפשרות להפעיל תנורים. תנור חשמל לא יכול לעבוד כשיש גנרטור ותנור נפט אסור להפעיל מכיוון שזה קרוון, התוצאה היא שהמשפחות חיות את כל החורף הזה ללא חשמל, בטענה שכדי להתקין חשמל לקרוונים האלה חברת החשמל דורשת שיתקינו בקרוונים מפזר מים. הרי מפזר מים כזה, אם הוא אפילו יעבוד – בטעות הוא יהרוס את הקרוון, כי כל הגבס יימס. ואילו חברת החשמל עומדת על שלה ודורשת, חד וחלק, להתקין מפזרי מים בכל קרוון.

התוצאה היא שאין חשמל בקרוונים האלה ואלפי משפחות ממשיכות לחיות ללא חשמל. חברת החשמל מכסה את עצמה על-ידי החוק – מכבי-האש לא נותנים לה אישור להתחבר לחשמל.

על כן, אדוני שר הפנים, אם חברת החשמל מבקשת לקצר הליכים, במחילה מכבודה – תקצר הליכים גם פה, כדי לחבר אותם קרוונים שאנשים חיים בהם למעלה משנה בלי חשמל, עד היום הזה. הבאתי דוגמאות כמו חצרות-יסף וחולדה, בחורף הקרוב לא יהיו להם מים חמים כדי להתקלח ולא יהיו להם תנורים לחימום, מכיוון שמכבי-האש לא מרשים לחברת החשמל לחבר את החשמל בלי להתקין מפזרי מים. אני לא מבין את מכבי-האש. אם מותר להתקין גז בכל קרוון כזה, והרי מדליקים כיריים של גז ותנורים בקרוונים, אז אש מותר ואילו חשמל – לא ולא.

בכל ארצות-הברית, בכל אתרי הקרוונים, אותם קרוונים שהובאו מארצות-הברית, כולם מחוברים לחשמל. אני לא יכול להבין את ההיגיון, למה לתת לאנשים לסבול?

על כן, לפני שבאים היום להקטין את המחויבות של חברת החשמל ולהבטיח את איכות החיים ברשויות המקומיות, ובעצם הם יכולים גם במצב הנוכחי לתקוע עמודי חשמל באמצע המדרכה, לצפצץ על כל הנהלים, אם תינתן להם האפשרות לעשות זאת ללא רשיון, כל רשות מקומית תעמוד לשבט או לחסד בידי חברת החשמל.

בתנאים הנוכחיים, כפי שהחוק מנוסח, אינני מסכים לו. לדעתי, יש להתנגד לחוק הזה ולהחזירו לממשלה. צריך חוק שיבטיח שחברת החשמל תקבל את אישור העירייה הרלבנטית לפני שהיא משתמשת בנכס ציבורי כלשהו, ותבטיח בתוך פרק זמן סביר תיקון הנזקים שהיא גורמת ברמה שתהיה לשביעות רצונה של הרשות המקומית. אחרת נהפוך את הארץ ואת הרשויות המקומיות ואת רכושן לכלי בידי חברת החשמל. גם כך יש לחברת החשמל יד על השלטר, והיא השתמשה בו לא פעם אחת בצורה גסה כשרצתה להשיג הישגי שכר נגד הממשלה. אסור לתת לה סמכויות יותר, זה מסוכן מדי. תודה.

**היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת מאיר שטרית. אני מזמינה את חבר הכנסת יצחק לוי, ואחריו – את חבר הכנסת יגאל ביבי.

### **יצחק לוי (מפד"ל):**

גברתי היושבת-ראש, אדוני שר הפנים, רבותי חברי הכנסת, אנחנו נתנגד להצעת החוק הזאת משלוש סיבות. הסיבה הראשונה היא, שאין אזכור בהצעה למעורבות או לסמכויות של הרשות המקומית בקביעת כל אותם מקומות או רשיונות למתקנים הקשורים להקמת רשת החשמל ולאחזקתה. מכיוון שחברת החשמל היתה עד עתה באחריות בלעדית של שר האנרגיה והתשתית, יש כאן העברת סמכויות נכבדות, כי חלק גדול מפעילותה של חברת החשמל היא הקמת רשת החשמל. מדובר כאן גם על מתקנים הדרושים לאחזקתה של רשת החשמל. והנה, שר הפנים יוכל להחליט לבדו על כל אותן הרשאות, ללא המעורבות הכתובה בחוק, של הרשויות המקומיות.

אדוני שר הפנים, הערה נוספת לנוסח החוק. אנחנו יודעים שבחוק, כאשר שר צריך להתייעץ עם שרים אחרים, פירוש הדבר שהשר מחליט לבד. שר הפנים, בהתייעצות עם השר לאיכות הסביבה ושר האנרגיה והתשתית – אין שום משמעות להתייעצות הזאת. אם אכן רוצים שהשר לאיכות הסביבה ושר האנרגיה והתשתית, שיש להם חלק חשוב מאוד בענייני רשת החשמל ואחזקתה, יהיו שותפים – היה צריך לכתוב: שר הפנים והשר לאיכות הסביבה ושר האנרגיה והתשתית. אנחנו יודעים מהי ההתייעצות הזאת.

אדוני שר הפנים, אתה בוודאי תתייעץ אתם, אינך חייב לקבל את מה שהם אומרים, אינך חייב לקבל את דעתם, תוכל להחליט לבד לאחר שיצאת ידי חובת התייעצות.

אני חושב שמוצג בפנינו פה חוק שלוקה בחסר, וטוב תעשה הממשלה אם היא תיקח אותו בחזרה ותציג חוק שלפחות ההערות שצינו יתוקנו בנוסחו. תודה רבה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת יצחק לוי. אני מזמינה את חבר הכנסת יגאל ביבי, ואחריו – את חבר הכנסת מיכאל איתן, אחרון הדוברים.

### **יגאל ביבי (מפד"ל):**

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, מכובדי שר הפנים, החוק הזה מוזר מאוד בעיני. אדם רוצה לפתוח חלון בבית – הוא צריך רשיון; אדם רוצה להתקין מזגן – הוא צריך רשיון; לאנטנה הוא צריך רשיון; בשביל גדר הוא צריך רשיון.

## מאיר שטרית (הליכוד):

גם בשביל להרוס צריך רשיון.

## יגאל ביבי (מפד"ל):

אבל רשת חשמל, תחנות טרנספורמטורים בשכונות – לפי תקנות מיוחדות. אינני מבין מה אנחנו הולכים לעשות. נמצא כאן שר התקשורת לשעבר. למה לא יבקש לעשות זאת גם לגבי משרד הדואר? למה רק לחברת החשמל? חברת הבזק, גם היא – לפי תקנות מיוחדות. ולמה לא משרד השיכון? למה לא לחוקק חוקים מיוחדים ולעקוף את ראשי הערים, אלה שנבחרו אישית, אלה שצריכים לתת את הדין, אלה שצריכים לראות ראייה כוללת של העיר שלהם? כאן מדובר על חוק מיוחד לחברת החשמל, פריבילגיה מיוחדת. למה?

רבתי, אני חושב שזה חוק שהוא אחד בסדרה של חוקים. בחוק ההסדרים אנחנו רואים שרוצים לחוקק חוק, שהכנסת לא יכולה לחוקק חוקים הכרוכים בהוצאה כספית. שר האוצר יבוא ויגיד: את החוק הזה לא תחוקקו, יש בו הוצאה כספית. את חוק זכויות האזרח אל תחוקקו, בית-המשפט העליון ישפוט, הוא אחראי. אז אין כנסת, אין ראשי ערים. איזו שיטה זאת? זו שיטה של שינוי כל סדרי בראשית. אני חושב שאי-אפשר להפלות בין צרכנים שונים.

אני רוצה להביא דוגמה אחת, פארק נחל-חדרה. החליטו להקים את תחנת הכוח בחדרה. בסך הכול בהיתר יש הסכם להקים שם פארק, ריאה ירוקה.

## מאיר שטרית (הליכוד):

על הנייר.

## יגאל ביבי (מפד"ל):

17 שנים עברו, ואין פארק. עכשיו החליטו להקים שם עוד תחנה גדולה. ראש העיר אומר להם: לא אתן לכם רשיון. למה? תקיימו קודם את תנאי ההיתר הקודם שלכם. אומרים לו: אתה תגרום לכך שלא יהיה חשמל במדינת ישראל. מדובר על פארק שצריך לעלות 5 מיליונים. והם אומרים לנו: אתם גורמים נזק של מיליארדים. 5 מיליונים הם לא יכולים לתת; לעומת זאת, מדובר על נזק של מיליארדים. איך אפשר לסבול דברים כאלה?

אני רוצה לומר מהו שורש העניין, למה מגיעים לידי חוק כזה – כי אנחנו עם לא מסודר. אדרבה, יגמרו תוכניות מתאר, חברת החשמל תגיש תוכניות מפורטות לחמש-שש שנים, יאשרו לה את התוכניות, כמו שצריך, על-פי השיקולים הנדרשים. לפי החוק היא אפילו לא צריכה היום רשיון. מהנדס יחתום שזה לפי התוכנית המפורטת, וגמרנו. אבל במדינה שתוכניות המתאר שלה לא

מסודרות, במדינה שהתוכניות המפורטות שלה לא מסודרות, ברור שיש בעיות כשבאים מחברת החשמל להציב עמודים באמצע העיר, להרוס את הנוף, ליצור מפגעים.

ולא רק זה. מה חושבים? שהם יעשו עמודי חשמל, וכשראש העיר ירצה לסלול שם כביש וירצה לבקש העתקה של עמוד החשמל, הוא ישלם הרבה כסף? האם בתקנות של שר הפנים יהיה כתוב, שכשראש העיר ירצה להזיז עמוד חשמל הוא יוכל להזיז אותו? או שעל-פי התקנות הם ישימו עמודים היכן שהם ירצו, היכן שיתחשק להם?

ומה אם תוכנית המתאר העירונית אומרת, שהאזור הזה הוא אזור תיירות או אזור שהכבלים שלו הם תת-קרקעיים? מה עם התוכניות של העירייה? האם את הכול אפשר יהיה לעקוף באמצעות חוק חדש? לא קיים ראש העיר? לא קיים תכנון? לא קיימות תוכניות? שיטה חדשה באה למדינה?

החוק הזה גם לא תואם עם השלטון המקומי, עם ראשי הערים. אני בטוח שהם לא היו מקבלים זאת.

ידידי שר הפנים, הכנסת צריכה לדחות את החוק הזה מכול וכול. לא ייזכר שמו בספר החוקים של התכנון והבנייה במדינת ישראל. אדרבה, תכנון בזמן תוכניות מתאר, תכנון תוכניות מפורטות בתחום הביוב, בתחום החשמל, בכל התחומים, ואז לא יהיו בעיות ולא יצטרכו תקנות.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת יגאל ביבי. אני מזמינה את חבר הכנסת מיכאל איתן, אחרון הדוברים.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, החוק המוגש מטעם הממשלה עוסק בחוק התכנון והבנייה, והוא בא בעצם לענות על צורך של חברת החשמל לקבל היתר לפעולה שצריכה אישור על-פי חוק התכנון והבנייה. אלא מה? מדוע חברת החשמל אינה יכולה לקבל היתרים על-פי חוק התכנון והבנייה? פשוט מאוד, משום שעל-פי חוק התכנון והבנייה במתכונתו הנוכחית, אם האזרח הרגיל רוצה לעמוד בו, אם כל מי שכפוף לחוק צריך לעמוד בו, הוא נכנס למסלול שבו הוא אולי יודע את נקודת ההתחלה, אך הוא לעולם אינו יודע מה נקודת הסיום. ומסתבר שכדי לקבל היתרים על-פי חוק התכנון והבנייה אין אלא דרך אחת – להיכנס למסלול ביורוקרטי ארוך ומייגע, שהאזרח בדרך כלל לא יכול, אבל חייב, לעמוד בו. והנה עכשיו אומרים, ואולי במידה רבה של צדק, שחברת החשמל, כאשר היא באה לבצע עבודות מסוימות, לא כדאי לסבך אותה באותו מסלול.

לאזרח אין מי שידאג. האם שר הפנים דואג לאזרח? מה אכפת לו מהאזרח? האם הוא דואג לכך שחוק התכנון והבנייה יהיה חוק קל, שאפשר יהיה לעמוד בו? האם הוא דואג לכך שהרשויות המקומיות יבצעו את החוק הזה במינימום סבל לאזרח? לא. לאזרח איש לא דואג. אבל חברת החשמל – זה כבר סיפור אחר. יש שווים ויש שווים יותר, וכידוע לכולנו, חברת החשמל היא בין השווים יותר. ורוצים שחברת החשמל לא תסתבך באותו חוק.

אני מודה ומתוודה שהחוק גורף, והוא חל גם על פעולות קטנות כמו חפירות, כמו העמדת עמודים, ולכן, מטבע הדברים, מאחר שלחברת החשמל אין מסלול ייחודי על-פי החוק הזה, רוצים למצוא דרך שתוכל לספק את היעילות של חברת החשמל. אני מודה שאכן אין ברירה, וצריך למצוא איזו דרך כדי שחברת החשמל תוכל לבצע פעולות הכרוכות בהקמת רשת חשמל, בתפעולה ובאחזקתה, בלי להפר את החוק, ובלי להיכנס למסלול הבלתי אפשרי של חוק התכנון והבנייה. אלא מה? הממשלה מביאה חוק גורף.

שמעתי פה את חבר הכנסת בוחבוט מדבר כל כך חזק נגד החוק הזה, עד שהוא כנראה הפחיד את עצמו, ומרוב פחד אינני רואה אותו כאן בהתקרב מועד ההצבעה.

לא ייתכן שאנחנו ניקח חוק מרכזי, חוק התכנון והבנייה, ונסמך את שר הפנים, בהתייעצות עם השר לאיכות הסביבה ושר האנרגיה, לקבוע בתקנות בלבד סוגים שונים של עבודות, שבכלל יהיו פטורות מהחוק הזה. ומה אומר החוק? – "סוגים של עבודות ומתקנים הקשורים להקמת רשת החשמל והחזקתה". איפה הסייג? מה זאת אומרת "כל מתקן שקשור בהקמת רשת חשמל והחזקתה"? אם רוצים לתת פטור, אם רוצים לתת אפשרות לשר להתקין תקנות באשר לעמודי חשמל, באשר לחפירות, באשר למבנים מסוימים, קטנים, גדולים או אחרים, למה לא להגביל אותו? לפי החוק הזה, השר בעצם יוכל לבנות מגדל של 50 או 100 מטרים בכל מקום על סמך תקנות בלבד ולעקוף את החוק.

לכן אני חושב שהחוק כלשונו אינו מתאים. יש מקום לאפשר, במקרים מסוימים, לחברת החשמל להיות פטורה מן הצורך שכל אזרח חייב בו – ללכת למסלול המסובך, הארוך, ללא סוף, של קבלת היתר על-פי חוק התכנון והבנייה. אבל ההיתר הזה צריך להיות מסויג ולא על-פי שיקול דעתו של השר בתקנות, אלא בגוף החוק הראשי. החוק הראשי צריך לקבוע – לא בלשון גורפת וכללית, שהשר רשאי לקבוע בתקנות את כל הסוגים של העבודות והמתקנים הקשורים להקמת רשת החשמל והחזקתה, שהם יהיו פטורים מחוק התכנון והבנייה – אלא הוא צריך לומר, בחוק עצמו: אלה יהיו הסוגים, ובנושאים אלה ואלה השר יהיה רשאי להתקין תקנות.

אני חושב שבמתכונתו הנוכחית אין לחוק שום הצדקה. יש לו אולי הצדקה במתכונת שונה, מצומצמת יותר.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לחבר הכנסת מיכאל איתן. אני מזמינה את כבוד שר הפנים להשיב לדוברים.

### **שר הפנים א' דרעי:**

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים, לצערי הרב, הטיעונים שנשמעו נגד הצעת החוק – – – רבותי המתנגדים, אולי אתם רוצים גם לשמוע?

**מיכאל איתן (הליכוד):**

כמו שאתה שמעת, באותה מידה. כמו שאתה הקשבת, נקשיב גם לך.

**שר הפנים א' דרעי:**

אתה לא חייב להקשיב. מיקי, אני פשוט מנסה לשכנע אותך. אתה לא רוצה?

**מיכאל איתן (הליכוד):**

ראיתי איך הקשבת לדברים. כל הזמן דיברת, בלי הפסק.

**שר הפנים א' דרעי:**

אתה צודק.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

עם כל הכבוד להוד מעלתך, תקבל אותו יחס – – –

**היו"ר א' סלמוביץ:**

חבר הכנסת איתן.

**שר הפנים א' דרעי:**

אתה לא חייב לשמוע לי, מיקי, סליחה.

חבר הכנסת ביבי, ביקשת לדעת מה הנימוקים. בבקשה.

**יגאל ביבי (מפד"ל):**

שאלתי את חבר הכנסת פורז מי יהיה אחראי לחוק שלו – שר הפנים או שר האנרגיה, והוא אומר שממנים שר חדש.

### **שר הבריאות ח' רמון:**

שר הבריאות.

### **שר הפנים א' דרעי:**

רבתי חברי הכנסת, אני רוצה להגיד משפטים מספר על המצב הקיים כיום. יש פה אולי איזו טעות. עד היום חברת החשמל, מכוח פרשנות הזיכיון שהיא קיבלה, העמידה עמודי חשמל ללא היתר בנייה. למה אנחנו זקוקים לחוק? איש לא עורר את הנקודה של הזיכיון שלה, אבל בעקבות פנייה לבית-המשפט הגבוה לצדק, בבג"ץ שדן בעניין – – –

### **אלי דיין (העבודה):**

על ארנונה.

### **שר הפנים א' דרעי:**

לא על ארנונה, לגבי הנושא אם הם בכלל זקוקים להיתר בנייה לשם העמדת עמודי חשמל. על זה יש דיון בבית-המשפט העליון, וכדי להסדיר את הנושא הזה ולא לעכב את כל הפיתוח של חברת חשמל נזקקנו לחוק.

דווקא בגלל כל הטיעונים שהעלו כאן חברי הכנסת, הצעת החוק שאנחנו, הממשלה, מציעים, באה להסדיר את העניין לעומת המצב הקיים.

מה הכוונה כשמדברים על תקנות? לא יוכלו להעמיד עמודי חשמל בניגוד לתוכנית מתאר, כמו שאתה טענת, חבר הכנסת ביבי. מדובר בתקנות – אם זה מתאים לתוכנית המתאר, בתיאום עם הרשות המקומית, רק לגבי העמדת העמוד הבודד, שלא יצטרכו היתר בנייה לכל עמוד, שזה דבר בלתי אפשרי כשרוצים לפתח את רשת החשמל.

חבר הכנסת יצחק לוי, בתקנות, עד היום, בכל נושא של תכנון ובנייה, שר הפנים רשאי לעשות ללא התייעצות. דווקא בנושא הזה, בגלל הרגישות של נושא איכות הסביבה, הכנסנו לעניין בממשלה את השרה לאיכות הסביבה. אין כוונה לקיים פה התייעצות פורמלית אלא באמת לקיים התייעצות.

## **יצחק לוי (מפד"ל):**

כתוב את זה.

## **שר הפנים א' דרעי:**

אלמלא כתבתי "התייעצות עם השרה לאיכות הסביבה", לא היית מתעורר כלל לבעיה. אנחנו יודעים שדבר שקשור לשני משרדים לעולם לא מתבצע. אנחנו חושבים שהתייעצות בנושא הזה, עם התיאום שיש בין שני המשרדים הללו, מספיקה.

רבותי חברי הכנסת, כדי להסדיר את הנושא שהיום נמצא בדיון בבית-המשפט, על מנת לשפר את המצב לעומת המצב הקיים היום, אני מציע שחברי הכנסת יתמכו בהצעת החוק בקריאה ראשונה והיא תועבר לדיון בוועדת הפנים של הכנסת.

## **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה רבה לכבוד שר הפנים. אנחנו עוברים כעת להצבעה על הצעת החוק. נא להצביע.

הצבעה מס' 1

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה – 15

נגד – 10

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת חשמל), התשנ"ג-1992, לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

## **היו"ר א' סלמוביץ:**

15 בעד, 10 מתנגדים. הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 36) (רשת חשמל), התשנ"ג-1992, הועברה לוועדת הפנים.

## הצעה לסדר-היום שביתת מחוסרי הדיור בירושלים מול משרד הבינוי והשיכון

### היו"ר א' סלמוביץ:

אנחנו עוברים כעת להצעות לסדר-היום. הצעה לסדר-היום מס' 513 בנושא: שביתת מחוסרי הדיור בירושלים מול משרד הבינוי והשיכון. אני מזמינה את חבר הכנסת רון נחמן.

### רון נחמן (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בשעה זו שמונה משפחות, נשים, גברים ותינוקות, נמצאות בקומת המרתף של משרד הבינוי והשיכון. הן פונו ממלון "זוהר" שבו שוכנו בשנתיים האחרונות. הן נזרקו לרחוב, הותקפו באבנים על-ידי ערבים ובנס התינוקות לא נפגעו. שכר הדירה שמשרד הבינוי והשיכון מציע להן איננו מכסה את עלות השכירות. הציעו להן לעבור להתגורר בגבעת-המטוס, בקרוונים.

אדוני שר הבינוי והשיכון, רק לפני שעה קלה הודעתם כי בכוונתכם לפנות את כל אתרי הקרוונים. לאן ילכו משפחות אלה?

נפתור את בעיית הזוגות הצעירים, אמרתם; נדאג למחוסרי הדיור באוהלים, הצהרתם; נדאג לשכבות החלשות, הבטחתם; הליכוד התנתק מהעם, חגגתם; סדר עדיפויות חדש, קבעתם; לאן ילכו כספי המדינה וכספי משלמי המסים? לקופת-חולים – 350 מיליון שקל; לקרנות הפנסיה המתמוטטות – 28 מיליארד שקל; לקיבוצים הכושלים – 10 מיליארד שקל.

ממשלת הליכוד קלטה 400,000 עולים ופתרה בו-זמנית את מצוקות אנשי האוהלים. זלזלתם בכך, לגלגתם עלינו.

גברתי היושבת-ראש, להבטחותיכם, אנשי המערך, אין כל כיסוי בספר התקציב שהגשתם. לא תפתרו דבר פרט להחזרת הפרוטקציוניזם נוסח ימי מפא"י השחורים של שנות ה-50.

אדוני שר הבינוי והשיכון בממשלת רבין-דראושה, שביתת המשפחות בירושלים היא קצהו של קרחון, בעיה ארצית הדורשת תכנון, רצון טוב ואמצעים. כיצד תעזרו לאנשים האלה? מה הן תוכניות משרד השיכון למצוא פתרון קבע לאלה שאינם יכולים לרכוש דירות, גם לא במחיר המוזל המוצע כיום באשקלון, בדימונה ובמקומות אחרים על-ידי הממשלה? אין להם כסף, ואחרים מביניהם חוששים כי יזכו בדירה, אך יאבדו את מקום עבודתם. מה תאמרו לזוגות הצעירים דיירי הקרוונים? האם אתם מתכננים עבורם דירות להשכרה במחירים סבירים? האם משרד השיכון שוקד על תוכנית חלופית?

אדוני שר השיכון, אלפי הזוגות הצעירים אינם יכולים לחכות שנה, שנתיים וארבע שנים נוספות. הם ואנחנו רוצים לשמוע ממך מה תעשו בשבוע הבא, בעוד חודשיים. ב-14 בדצמבר 1992 אתם עומדים לפנות את הזוגות והמשפחות ממלון "שלום". האם גם אותם תזרקו לרחוב בחורף הקר?

גברתי היושב-ראש, ממשלה זו כבר איבדה את אמון העם. כדאי שתשמעו מה אומרים אנשים אלה היושבים כרגע ביציע, אלה אשר שובתים כרגע במשרד הבינוי והשיכון. הם כתבו מכתב לשר הבינוי והשיכון ואני מבקש לקרוא אותו: "לאחר מאבק צודק וממושך, כשלוש שנים, וכן סייענו עבורכם בכל דרך שהיא להחליף את השלטון כדי שיהיה טוב עבורנו, מחוסרי הדיור, הגענו למסקנה אחת, שהדברים לא עלו יפה כפי שהבטחתם ערב הבחירות, ובפרט במצע מפלגת העבודה, בשינוי סדר העדיפויות הכולל בתוכנו אותנו – דיור ורווחה. כיום החלטנו להתאחד, כל מחוסרי הדיור בכל בתי-המלון השונים, במטרה אחת: ללכת ולחזור לליכוד, על מנת להילחם בכל הדרכים האפשריות ובצורה חוקית, אחרי שגילינו שכל ההבטחות ופתרונות הדיור היו הבטחות שווא וכן אחיזת עיניים. לצערנו הרב, אנחנו נופלים בין הכיסאות הפוליטיים וסובלים בקור החורפי הקשה בירושלים ללא קורת גג, עם ילדים קטנים, ללא חינוך ובתי-ספר מסודרים. ועם כל הצער שבדבר, לא נותרה לנו דרך אחרת אלא לחזור לליכוד ולימין, כדי שנוכל לשנות אנחנו את סדרי העדיפויות החברתיות כפי שהובטח לנו מאז".

גברתי היושבת-ראש, הבעיה היא בעיה כללית, ונוכח הפרובלמטיות הזאת, ההיקפים הגדולים של הבעיה, אני מבקש שהנושא יובא לדיון כאן במליאה. תודה.

### **היו"ר א' סלמוביץ:**

תודה לחבר הכנסת רון נחמן. אני מזמינה את סגן שר הבינוי והשיכון להתייחס להצעה.

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

גברתי היושבת-ראש, חברות וחברי הכנסת, בראשית הדברים אני מבקש להביע את ההלם והזעזוע שלי ושל חברי מהאסון הנורא שקרה היום ברצועת-עזה, שם נהרגו, נרצחו שלושה חיילים שלנו. אני רוצה לגנות בכל תוקף ולהביע את שאט הנפש ממעשה הרצח הנתעב הזה. אני משתתף בצערן של המשפחות השכולות. מי ייתן ולא נדע עוד צער. מי ייתן ונדע יותר ביטחון.

אני חושב שאי-אפשר להביע את הדברים הללו בלי להביע גם את התיעוב ושאט הנפש מהדברים שאמר כאן חבר הכנסת בא-גד, ומהאופן שבו הדברים נאמרו.

מה אומר לך, גברתי היושבת-ראש, אולי אפילו מטורפים זה כבר לא מה שהיה פעם.

אני מבקש להשיב על הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת רון נחמן ולומר כבר בראשית הדברים, גם לו וגם לחמשת נציגי המשפחות היושבים ביציע האורחים: אנחנו לא נפסיק לעזור לכם משום שהחלטתם להצטרף לליכוד. אתם יכולים לחזור לליכוד עוד ארבע פעמים, מבחינתנו זה לא משנה. אנחנו המשרתים של כל אזרחי מדינת ישראל. אתם תקבלו את הטיפול הטוב שנוכל לתת אותו, כמיטב יכולתנו, נוכח התנאים שהשאיר לנו השלטון הקודם.

מי ששיכן את שמונה המשפחות במלון "זוהר" היה שר השיכון הקודם, בעלות אדירה, לתקופה מוקצבת, ולאחר מכן הם היו צריכים, על-פי ההסכם עם המלון ועל-פי התוכנית של השר שרון, לעזוב את בית-המלון.

דווקא עם כניסתו של השר הנוכחי, השר בן-אליעזר, הוא הטיל על עוזריו מייד, ישירות מהלשכה, לטפל בבעיה של המשפחות הללו. המשפחות הללו טופלו לא על-ידי פקידים. הם טופלו על-ידי אנשי לשכת שר הבינוי והשיכון, גם כשהיו בבית-המלון וגם כשהם נמצאים במקום שביתתם, שהוא מקום קשה מאוד. גם אני עצמי נפגשתי עם אחדים מהם.

התקיימו פגישות עם כל אחת מהמשפחות בנפרד. כל משפחה קיבלה מגוון רחב של הצעות, שחלקן, חבר הכנסת רון נחמן – אני רוצה שתדע – הן לפני משורת הדין ומעבר לתקנות, משום שרצינו לפתור את הבעיה המיוחדת של המשפחות הללו.

אציין רק כמה כיוונים של פתרונות. לכל המשפחות הוצעו מגורונים, גם לבודדים, ובדרך כלל זה לא ניתן להם. בקרב האנשים האלה יש גם בודדים. הוצעו מגורונים. נתקבלה החלטה סוחפת להקצות מגורונים לכל הדיירים, גם אם לא ענו על הקריטריונים. חלקם סירבו. רוב תושבי גבעת-המטוס קיבלו והלכו לשם.

הוצעו להם גם מענקי השתתפות בשכר דירה לשנתיים. אני רוצה לומר, חבר הכנסת רון נחמן, הממשלה הקודמת – חבר הכנסת מיכאל איתן ואני יודעים את זה מכיוון שאנחנו הסתובבנו הרבה מאוד באוהלי חסרי הדיוור – קבעה את הסכום של 650 שקל כמקסימום דמי השתתפות בשכר דירה. לפני משורת הדין – אני חושב שאילו הגיש מישהו תביעה לבג"ץ נגדנו, הוא היה מצליח לפגוע בנו ולהחזיר אותנו לאחור – הוצעו למשפחות 800 שקלים דמי השתתפות, בלי שנעשה עדכון, אף שאנחנו דורשים מהאוצר שיהיה עדכון בשכר דירה לכל מי שמקבל את זה בארץ.

אני יודע האנשים האלה נמצאים במצב קשה, אבל כמוהם יש עוד משפחות במצב קשה, ואולי אפילו קשה יותר, והם קיבלו את הדין. אם הליכוד רוצה, מסיבות כאלה ואחרות, לסייע להם בעניין הזה – תהיו בריאים. אין בעיה. אנחנו נסייע גם לכם וגם להם, ובלבד שלכל משפחה בארץ הזאת תהיה דירה.

הוצעו להם גם דירות בשכירות ברחבי הארץ, במקומות שיש בהם למשרד דירות; דירות, לא קרוונים.

### **דוד מנע (הליכוד):**

הם רוצים בירושלים.

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אני יודע שהם רוצים בירושלים. קודם שמעתי אתכם שואלים למה אנחנו לא שולחים לשם לאכלוס. הצענו. לא אמרתי הכרחנו, חבר הכנסת מנע; הצענו. גם את זה לא קיבלו.

כלומר, הוצעו שלוש אפשרויות במציאות הקשה שבה נתונה היום מדינת ישראל. לדאבוני הרב, לא קיבלו.

אומר יותר מזה. חבר הכנסת רון נחמן – – –

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

באיזה מקום?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

בגבעת-המטוס.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

קרוונים?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

קרוונים. דמי שכירות מעל למה שמותר – וזה בגלל מצבם המיוחד – הוצעו 800 שקלים, ולא 625 שקלים. אגיד לך גם יותר מזה, חבר הכנסת איתן, כי אני יודע שאתה מצוי בעניין. גם נרמז להם שאם ילכו לקראת – יוכלו לקבל סכום גבוה קצת יותר. אבל, מה לעשות, היו כאלה שאמרו לי שבפחות מסכום של 1,500 שקלים שמדינת ישראל תיתן כל חודש הם לא ילכו. זה לא הולך. יש בארץ הזאת 104,000 משפחות שמקבלות סיוע בשכר דירה. מישהו מוכן היום לקחת את כל תקציב המדינה ולחלק אותו באופן הזה?

רבותי, צריך להבין שלא עומדים היום במשרד הבינוי והשיכון אנשים שהם קהי חושים בנושא הזה. אתם יודעים מצוין, שגם השר בן-אליעזר וגם אני, גם חבר הכנסת אלי בן-מנחם וגם סגן השר גמליאל מכירים את הנושא הזה.

יותר מזה, על-פי דרישתן ניתנה לחלק מהמשפחות הבטחה, כי בקשתן לדירה בשכירות סוציאלית תיבדק לאחר שיפנו את בית-המלון ויגורו בשכירות פרק זמן מסוים. המשפחות מסרבות ולא רוצות לקבל את זה. הן רוצות לקבל דירה בשכירות סוציאלית עכשיו.

אני רוצה שתדעו, יש בארץ הזאת 2,400 משפחות שממתינות לדירה בשכירות סוציאלית. אתם יודעים כשם שאנחנו יודעים, שלא אנחנו יצרנו את העניין הזה. לא מאשימים אתכם. אל תאשימו אותנו. זאת המציאות שקיבלנו. מדי חודש מצליחים לסדר לחמש-שש משפחות דירות בשכירות סוציאלית, כי זה התקציב שנשאר ל-1992. קיבלנו אותו בירושה, אתם יודעים זאת היטב.

### **דוד מנע (הליכוד):**

האם אתה יכול להבטיח להם, שאם ילכו לגבעת-המטוס ויישארו שם שנה-שנה-וחצי, אחרי זה יקבלו דירה בשכירות בירושלים?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אמרנו כן. הם ביקשו התחייבות בכתב. אני אומר לך בגלוי פה. אני אישית בדקתי את זה אמש בלשכת השר. יש עוד 150 משפחות שמחכות במלון "זוהר". הם יבואו אלינו מייד אחר כך ויגידו: תנו גם לנו "צעטאלע", שבו כתוב כך וכך. ממשלת ישראל תעמוד במצב, שבו כל אחד יבוא אליה וידרוש ממנה מכתב, "צעטאלע", שהיא מחויבת לתת לו את זה.

רבותי, צריך להבין. פה אנחנו מדברים על משפחות במצוקה, וכאשר אנחנו מצליחים כמדינה, כממשלה, לפתור את בעייתן לשנה או לשנתיים, צריך להגיד תודה למדינה. לא צריך לבוא אל המדינה ולתת לה סטירת לחי.

אני רוצה להוסיף כמה הערות, ברשותך, גברתי היושבת-ראש, משום שהבעיה כואבת. אני בטוח שגם חבר הכנסת רון נחמן וגם חבר הכנסת דוד מנע לא העלו את הנושא הזה לשם התגרות. הם העלו את הנושא משום שיש בעיה אמיתית.

### **רון נחמן (הליכוד):**

נכון.

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

קיימת בעיה במציאת דירה בשכירות לתקופה קצרה. לכן הסכמנו לחרוג מהנהלים המקובלים ואמרנו שאנחנו מסכימים – תשימו לב – לדבר שהוא על גבול הלא-בסדר. אמרנו להם שאנחנו מסכימים שהם ילכו לגור עם בני משפחותיהם ואנחנו, המשרד, נשלם את דמי השכירות למשפחותיהם. זה תקין? לא לגמרי תקין, אבל כדי לפתור את הבעיה הכאובה והקשה הזאת אמרנו: ניתן את המענק הזה ישירות למשפחה שאצלה התגוררו.

יתירה מזאת, חבר הכנסת רון נחמן, הסכמנו שהמשפחות ייצרו יחסי שוכר ומשכיר עם מלון "זוהר", אנחנו נמשיך לשלם להן את התמיכה הזאת והן ישלמו ישירות ואנחנו נזכה את מלון "זוהר" בסכום הזה.

רבותי, אני שואל אתכם ברצינות: איזה מגוון נוסף של דברים צריך לתת לאנשים שהילדים שלהם נמצאים היום, בחורף, בחוץ, כפי שאמרת? חבר הכנסת רון נחמן, סלח לי, גם אני אב לילדים וגם אתה אב לילדים. האם מישוהו מאתנו, עם כל האפשרויות האלה, היה משאיר את הילדים שלו תחת כיפת השמים כדי שינטוף עליהם גשם? לבי כואב, אני אומר זאת ברצינות, אף שאני לא מסכים עם ההתנהגות הזאת.

חבר הכנסת רון נחמן, שאלת שאלה מוצדקת: מה היה גורלם אילו הלכו לגבעת-המטוס? גורלם יהיה כגורל כל העולים, חסרי הדיור והזוגות הצעירים שהלכו לגבעת-המטוס. אספר לך משהו. לא כל תושבי גבעת-המטוס ירצו ויסימו לעזוב את גבעת-המטוס. אתה יודע שיש כדאיות מסוימת בישיבה במקום ההוא, משום שלמקום יש גם איזו איכות, ויכול להיות שהמעבר לא יהיה פיס' ממקום למקום אלא מעבר מדיור לדיור באותו מקום. לכן, גורלם יהיה כגורל כל עם ישראל. עם כל הכבוד, הם לא מיליונרים והם לא נמצאים במצב שיש להם חשבונות מנופחים בבנק, והמדינה צריכה לתת להם את העזרה שהיא נותנת לעולים חדשים, לחסרי דיור ולזוגות צעירים. זה מה שאנחנו מציעים.

אני רוצה לסיים, גברתי היושבת-ראש, בשני דברים. האמינו לי שגם לי יש כל מיני טיעונים של התגרות, אבל אינני רוצה להתגרות, משום שלא אתם התגריתם, לא אני מתגרה. אם הם מתגרים, הם סובלים מספיק כדי שהם ירשו לעצמם גם להתגרות.

אני רוצה לומר רק דבר אחד. אמש פגשתי את איריס טלבי, אם לשלושה ילדים, שהסכימה לקבל את אחד הפתרונות. אני מקווה מאוד שהיום היא כבר נמצאת בפתרון שהיא הסכימה לו. נאמר שגם משפחת ברק הסכימה. אני מקווה מאוד שהיא הסכימה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

איריס טלבי היא יחידה?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

היא יחידה, אם לשלושה ילדים.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

לפי מיטב ידיעתי, הנוהל היה שיחידה עם שלושה ילדים נמצאת בקדימה ראשונה להסדר בשכירות סוציאלית לדיור.

## **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אתה צודק, חבר הכנסת איתן. אלא שלא איריס טלבי יש דירה בשכירות סוציאלית באזור חדרה, אבל היא רוצה לכפות עלינו מעבר לירושלים ושניתן לה גם שכירות סוציאלית. אתה יודע שזאת בעיה. אנחנו הולכים לקראתה. אנחנו לא חושבים שמצבה של איריס טלבי הוא פנטסטי. אנחנו רוצים לעזור לה, אבל, עם כל הכבוד, אי-אפשר, בגין היות הילדים תחת הגשם, לאנוס את המדינה לעשות דברים, כשעדיין יש משפחות שלא באות עם הילדים. חבר הכנסת רון נחמן, תאמין לי, אפשר ליצור מצב שבו ליד משרד הבינוי והשיכון – ואני בטוח שהליכוד לא ירצה בקטע הזה – לא יבואו שמונה משפחות, או ירדו לשש משפחות, יבואו 200 משפחות. ברגע שמשרד הבינוי והשיכון יתחיל לפזר, אין בעיה; יבואו, ישבו שבוע-שבועיים-שלושה שבועות, יחכו לשלושה-ארבעה גשמים קשים ויקבלו הכול. אני סבור שהעניין הזה צריך להיפתר.

לבסוף, אני מבטיח לכם דבר אחד. אנחנו נדבר עם כל אחת מהמשפחות הללו, כדי לנסות לשכנע אותן לקבל את אחד הפתרונות, בהיגיון סביר. אם אתם רוצים שבגלל מכתב שהם כתבו לכם נפרוץ את כל הקריטריונים, נפרוץ כל קנה מידה כדי שתהיה מהומה שלמה, נדמה לי שאתם תעשו טעות גדולה, גם אם אחדים ידמה להם שהם הרוויחו מן העניין הזה רווחים – לעניות דעתי, מדומים ולשעה קלה. תודה רבה, גברתי.

## **היו"ר ע' מאור:**

מה הצעתך?

## **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

אני מקבל את ההצעה של המציע לקיים דיון במליאה.

## **היו"ר ע' מאור:**

בבקשה. יש הצעה אחרת?

## **מיכאל איתן (הליכוד):**

כן.

## **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת מיכאל איתן, בבקשה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני לא רוצה להתייחס כרגע לחמשת המקרים האלה, מפני שאני לא מכיר אותם באופן אישי. אני רק יכול לומר דבר אחד, שמעורר אצלי דאגה רבה. נודע לי שבעוד אותן חמש משפחות נדחות, משפחות אחרות שנמצאות במצב סוציאלי טוב יותר, בבעיות קשות פחות, קיבלו סידור בשכר דירה סוציאלי.

יכול להיות שלפעמים באמת קשה להשוות בין מקרה למקרה. אבל בהחלט צריך לחתור לכך שתהיה מגילת זכויות למשפחות במצוקה בישראל. צריך להיות קריטריון ברור, שכל עם ישראל ידע שמשפחות, חד-הוריות למשל, עם שני ילדים ויותר, בעייתן צריכה להיפתר, וזאת תהיה חובה של המשרד. משפחות דו-הוריות עם שלושה ילדים ויותר חייבות לקבל דיור.

אדוני סגן השר, תאמר: התקציב לא מאפשר. תרים את הרף, אבל שכולם ידעו, ולא שיהיה מצב שבין דיירי אוהלים לשעבר, אנשים שגרים בשכונות מצוקה, אנשים שגרים ברחוב, אנשים שגרים אצל משפחות, תהיה תחושה לא רק של מצבם הקשה מצד אחד, אלא גם של קיפוח, אפליה ופרוטקציה מצד שני.

אני מציע שהנושא הזה יועבר לדין בוועדה.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת מנע, אתה רוצה להציע הצעה אחרת?

### **סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

הוא יכול להציע רק להסיר.

### **דוד מנע (הליכוד):**

אני מבקש להביא לתשומת לבך, אדוני סגן השר, שלאותם דיירים יש הבטחה מסמנכ"ל "פרזות", שחור על גבי לבן, שהם יקבלו דירות בשכירות סוציאלית. אני מציע לך שבאחת ההזדמנויות שתיפגש אתם, לגשת אליהם, לדבר אתם ולשמוע איזה סוג הבטחה הם קיבלו מסמנכ"ל "פרזות".

**סגן שר הבינוי והשיכון ר' כהן:**

— — —

**היו"ר ע' מאור:**

רשות הדיבור היתה צריכה להינתן רק אם יש הצעה נוספת. עכשיו אני שואלת את חבר הכנסת רון נחמן: האם אתה מסכים להצעה להעביר את הצעתך לוועדה?

**רון נחמן (הליכוד):**

כפי שהציע סגן השר: לקיים דיון.

**היו"ר ע' מאור:**

כן, אבל חבר הכנסת איתן הציע להעביר לוועדה.

**רון נחמן (הליכוד):**

אני בעד דיון במליאה.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אם הוא לא מסכים — — —

**היו"ר ע' מאור:**

אנחנו ניגשים להצבעה. מי בעד דיון במליאה? מי נגד? נא להצביע.

הצבעה מס' 2

בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום – 8

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

#### **היו"ר ע' מאור:**

ברוב של שמונה, ללא מתנגדים וללא נמנעים, הועברה ההצעה לסדר-היום מס' 513 בעניין שביתת מחוסרי הדיור בירושלים מול משרד הבינוי והשיכון למליאה. תודה.

#### **הצעות לסדר-היום**

#### **גירעונות תקציביים ברשויות המקומיות**

#### **היו"ר ע' מאור:**

הנושא הבא: הצעות לסדר-היום מס' 414 ו-418, בנושא: גירעונות תקציביים ברשויות המקומיות – מאת חברי הכנסת פנחס בדש ויוסף דנונו. בבקשה, חבר הכנסת פנחס בדש.

#### **פנחס בדש (צומת):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, מדי שבוע אנו עדים למחזה הקבוע, שבו עובדי רשות מקומית מסוימת מפגינים מול משרד ראש הממשלה על אי-קבלת משכורותיהם. גם היום, בבואי לכנסת, ראיתי בדרכי את עובדי מועצת שדרות הזועמים על אי-קבלת משכורותיהם בחודשיים האחרונים. בעייתה של שדרות מצטרפת לבעייתן של 70 רשויות מקומיות – – –

#### **שר הפנים א' דרעי:**

סליחה, הודיעו לי שהדיון בנושא זה נדחה ליום ד'.

#### **היו"ר ע' מאור:**

לא. שר הפנים, הנושא נמצא על סדר-היום.

### **שר הפנים א' דרעי:**

אני מצטער, הסירו את הנושא מעל סדר-היום.

### **היו"ר ע' מאור:**

נבדוק את העניין עם מזכיר הכנסת.

### **שר הפנים א' דרעי:**

אני צריך לצאת, איני מסוגל להישאר. אני מציע שהנושא יועבר לוועדה.

### **פנחס בדש (צומת):**

לנו אין התנגדות לדחות את הדיון ליום רביעי.

### **שר הפנים א' דרעי:**

הודעת לי שהדיון נדחה.

### **פנחס בדש (צומת):**

הנושא הוחזר לסדר-היום.

### **היו"ר ע' מאור:**

אני מצטערת, הנושא הוחזר לסדר-היום.

### **פנחס בדש (צומת):**

ערכו מחטף והנושא הוחזר.

**היו"ר ע' מאור:**

השר ממחר, והוא מציע להעביר את הדיון לוועדה. האם זה מקובל על המציעים?

**פנחס בדש (צומת):**

נבקש להעביר את הדיון לוועדה.

**שר הפנים א' דרעי:**

אני מסכים לכך.

**היו"ר ע' מאור:**

תודה רבה. בבקשה, חבר הכנסת פנחס בדש.

**פנחס בדש (צומת):**

לא אמרת לאיזו ועדה. נחליט לאיזו ועדה.

**שר הפנים א' דרעי:**

לוועדת הפנים.

**פנחס בדש (צומת):**

לוועדת הכספים.

**היו"ר ע' מאור:**

אם יש חילוקי דעות, ועדת הכנסת תחליט.

**פנחס בדש (צומת):**

שנינו מסכימים לוועדת הכספים.

**שר הפנים א' דרעי:**

אני מבקש שהדיון יועבר לוועדת הפנים.

**היו"ר ע' מאור:**

האם הדבר מקובל על חבר הכנסת בדש?

**פנחס בדש (צומת):**

לא, אני חושב שאם הנושא יועבר לוועדת הפנים, לא יצא מזה דבר.

**היו"ר ע' מאור:**

ועדת הכנסת תחליט בין שתי ההצעות. בבקשה תמשיך.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

עם כל הכבוד, זהו נוהל לא תקין. לא ייתכן שלפני שהפירוצדורה נעשתה, תתקבל כאן הודעה שהנושא יועבר לוועדה זו או אחרת. שיקול-דעת בדבר הוועדה שתדון בנושא יכול להיעשות רק לאחר שהנושא יועבר לוועדה.

**היו"ר ע' מאור:**

אני מקבלת את דבריו של חבר הכנסת איתן.

**פנחס בדש (צומת):**

חבר הכנסת ונונו יסכים אתי, שכדי שתהיה תגובה הולמת והתייחסות אמיתית לנושא הקשה הזה, רק דיון ענייני בוועדת כספים יוכל להביא לכך. אני חושב שהוא יסכים אתי כי יש להעביר את הדיון לוועדת הכספים.

בעייתה של שדרות מצטרפת לבעייתן של 70 רשויות מקומיות הנמצאות על סף פשיטת רגל, והבולטות שבהן הן באר-שבע, עכו, חיפה, טבריה, והרשימה עוד ארוכה. יש לזכור, שהרשויות המקומיות הן הגוף היחיד הנותן שירותים ישירים, אשר קובעים את רמת החיים ואיכות החיים בסביבתו של כל אזרח במדינת ישראל. מצבן הקשה של הרשויות ידוע לכול, אולם כדי להמחיש את היקף הגירעון, אציין כמה נתונים: כלל הרשויות בארץ חייבות סכום עתק של כ-6 מיליארדי ש"ח לבנקים, נוסף על 800 מיליון ש"ח חוב שוטף מצטבר, וזאת בלי להביא בחשבון את עשרות מיליוני השקלים שהן חייבות לשלטונות המס, לביטוח הלאומי, לקופות הגמל ולקרנות הפנסיה. את הכספים האלה אין הרשויות מעבירות, עקב מצבן הכספי הקשה.

יש להכיר את הרקע, כדי להבין את הסיבות לגירעונות גדולים אלה. לצורך בדיקת מהות הגירעונות מונו שתי ועדות, האחת בראשות יחזקאל הרמלך, אשר תגיש את מסקנותיה לשיפור המצב הקיים בנושאי חינוך ורווחה, ועדה שנייה, בראשות רואה-החשבון סוארי, לבדיקת חלוקתם של מענקי האיזון על-ידי משרד הפנים. האבסורד הוא בכך, שעד להגשת מסקנות הוועדה הפסיקו משרדי הפנים והחינוך לתקצב ולהכיר בהוצאות חינוך ורווחה, דבר שהחריף בצורה קשה את המשבר הכספי של הרשויות המקומיות.

לפני שמונה חודשים, או כמעט שנה, הוחלט להקים ועדה שתמייין את ההוצאות אשר תהיינה מוכרות על-ידי משרדי החינוך והפנים בנושאי החינוך והרווחה. הוקמה ועדה בראשות יחזקאל הרמלך, אך כבר בשלב זה החליטו משרדי הפנים והחינוך שלא להעביר לרשויות כספים לנושאי חינוך ורווחה, עד אשר תונחנה מסקנות הוועדה. גם קודם לכן היה מצב הרשויות קשה, אך נוסף על כך הוחלט שלא להעביר אליהן את הכספים האלה, וכתוצאה מכך הוחמר המצב.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

לא דואגים לרווחת התושבים אלא לרווחת "אקרשטיין".

### **פנחס בדש (צומת):**

לא, אני חושב שזוהי הכללה די גסה.

דוגמה נוספת בתחום החינוך: רשות מקומית כמו עומר, שאין מאשרים לה הקמת בית-ספר תיכון, והיא מסיעה את כל הילדים לבית-הספר "אשל-הנשיא", אנו מממנים את ההסעות היקרות האלו וגם משלמים לרשות המקומית המקבילה את התשלום עבור ילדי חוץ. סכומים אלה מתבטאים בתקציב בכ-700,000 ש"ח. עד לפני שנה הכיר משרד הפנים בהוצאה זו במסגרת התקציב, אך לאחרונה החליט שאין הוא מכיר בהוצאה זו, עד שוועדת-הרמלך תגיע למסקנות. ועדת-הרמלך הגיעה למסקנה, שההוצאות האלו חיוניות, ו-490 מיליון ש"ח הם גירעון בסעיפי חינוך ורווחה שיש לכסותו.

אבל שני המשרדים שהקימו את הוועדה – הפנים והאוצר – לא קיבלו את מסקנות הוועדה. גם לא קיבלו את מסקנות הוועדה וגם לא החזירו את המצב לקדמותו.

נוצר מצב אבסורדי, שמשרד האוצר הכיר בהוצאה של 330 מיליון ומשרד הפנים לא הכיר בהוצאה. אולם בפועל העביר משרד האוצר סכום של 195 מיליון ש"ח בלבד. זאת אומרת, שבשנת 1992 נוצר גירעון של 330 מיליון ש"ח בחינוך וברווחה, גירעון שאין לו כיסוי, כלומר כסף שהרשויות הוציאו ללא כיסוי.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

מהו סך כל הגירעון?

### **פנחס בדש (צומת):**

כ-800 מיליון. חלק נכבד מהגירעון הוא בנושאי חינוך ורווחה.

ועדת-סוארי טרם הגישה את מסקנותיה, אך אני מניח שאם מסקנותיה לא יתאימו לאוצר או למשרד הפנים, גם הן לא תתקבלנה בסופו של דבר.

לאחרונה, בצדק או שלא בצדק, הוכרחו ראשי הרשויות המקומיות לרסן את ההוצאות המיותרות, כמו שאמר חבר הכנסת איתן – הוצאות "אקרשטיין". הם הוכרחו לחתום על מסמך כניעה עם השלכות כבדות ביותר, מסמך המגביל את תפקוד הרשויות המקומיות ומאלץ אותן לעמוד בתנאים קשים, מול בעיות יומיומיות כגון אי-מתן הנחות לפנסיונרים, ביטול הנחות למשפחות מרובות ילדים, ולמעשה ביטול מוחלט של ההנחות. על ראשי הרשויות המקומיות לעמוד במסגרת תקציבית מצומצמת ביותר, בלי לקבל התחייבות מהמשרדים הממשלתיים להעברת כספים המיועדים לרשות בזמן.

מה קורה בפועל? הרשות צריכה לקבל כסף ממשרדי החינוך, האוצר והפנים. הם אינם מעבירים בזמן, הרשות נכנסת לגירעון, משלמת ריבית לבנקים, ובסופו של דבר היא חורגת. על-פי המסמך שחתמנו, אנו מחויבים, אבל משרדי הממשלה אינם חייבים להעביר את הכספים בזמן.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

מהו אחוז הגירעון בגין תשלומי ריבית על כספים שלא הועברו על-ידי משרדי הממשלה?

### **פנחס בדש (צומת):**

זה יכול להגיע ל-5%-10% מכלל הגירעון. זה מצטבר, כל דבר מוסיף ומוסיף ובסופו של דבר הסכומים גדולים.

אני יכול להרשות לעצמי לבקר את המערכת הזאת כי אצלנו אין גירעונות, אנחנו עובדים בצורה מסודרת, ולמרות הכול אנחנו סובלים. גם רשות מסודרת כמו עומר, שאין לה גירעונות, סובלת קשות מהמצב, קל וחומר רשויות שיש להן בעיות כספיות קשות.

הבעיה הבסיסית בגירעונות התקציביים הנוצרים ברשויות המקומיות הינה מסגרת תקציב לא נכונה. מה קורה בפועל? לקחו מסגרות תקציב מלפני 20 שנה, 30 שנה, והצמידו אותן. הצמידו למחירים שהיו בשנה קודמת, לפי מדד מלא או מדד חלקי. ולא הביאו בחשבון גידול באוכלוסייה, לא הביאו בחשבון קליטת עלייה, לא הביאו בחשבון מצב העוני והאבטלה ברשויות, ומצמידים מסגרות. לכן לא מסוגלים לעמוד במסגרות שעובדים אתן. ראה מקרה עיריית באר-שבע.

רוב רובו של הגירעון של הרשויות נובע משלושה נושאים עיקריים: חינוך, רווחה וקליטת עלייה.

חינוך – בוועדת-הרמלך מופו גירעונות הרשויות המקומיות בנושא החינוך והסתכמו ב-490 מיליון ש"ח. משרד האוצר הכיר ב-330 מיליון, כפי שאמרתי, אולם בפועל העביר 195 מיליון בלבד. נוצר גירעון של 300 מיליון.

במסגרת תקציבי משרד הפנים ומשרד החינוך אין התייחסות והכרה באחזקת מבני חינוך. כל הנושא של אחזקת מבני חינוך לא מוכר במסגרת התקציב. הסכום לאחזקת מבני חינוך בכל הרשויות הוא כ-500 מיליון ש"ח בשנה. חלקו הקטן ממומן על-ידי "מפעל הפיס" ושאר הנטל התקציבי נופל על הרשות המקומית. אנחנו רואים את זה בבאר-שבע. בתי-הספר במצב קשה מאוד, קטסטרופלי, אין הכרה בהוצאות והעירייה אינה מסוגלת לעמוד בהן.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת בדש, אני מבקשת שתסיים.

### **פנחס בדש (צומת):**

ממילא האולם ריק, כך שיש לנו זמן, אין בעיה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

אם אני אצא מהאולם לא יהיה מי שיציע להעביר את הנושא לוועדה. לכן אני צריך לחכות פה. אני מציע לך להזדרז.

### **פנחס בדש (צומת):**

בסדר, נעשה את זה מהר.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת בדש, אני מבקשת שתקצר.

### **פנחס בדש (צומת):**

רווחה – המצב הכלכלי הקשה, הגידול בעוני במדינה והגידול במספר המובטלים משפיעים ישירות על פעולות הרווחה ברשויות. הרשויות הן הגוף היחיד העומד יום-יום מול בעיות האבטלה והטיפול בקשישים ובחולים. אולם משרד העבודה והרווחה נושא רק במחצית הנטל הכספי, כ-57%, ושאר הנטל נופל על הרשות המקומית – כסף שאיננו. גירעון הרשויות המקומיות בשל הרווחה הינו 140 מיליון ש"ח בשנה.

קליטה – הרשויות המקומיות קולטות ישירות עולים במסגרת המדיניות של קליטה ישירה. המשמעות הינה שכל נטל הקליטה – דיור, חינוך, רווחה וכו' ניתנים במסגרת הרשות. סל הקליטה לנפש שניתן על-ידי האוצר לרשות המקומית הינו מגוחך ואינו מתגמל מאומה ביחס ישיר להוצאה האמיתית.

### **היו"ר ע' מאור:**

אני מבקשת לקצר.

### **פנחס בדש (צומת):**

הגירעון בין תגמול הקליטה לבין ההוצאה בפועל הינו 230 מיליון ש"ח בשנה.

נוסף על כך, החורף הקשה שהיה בשנה שעברה גרם לנזק של 80 מיליון ש"ח לרשויות המקומיות, ורק 25 מיליון תוקצבו על-ידי האוצר.

למרות כל המצב הקשה וכל הנאמר אין בתקציב המדינה התייחסות נכונה או פתרונות לבעיות קשות אלו. תקציבי הפיתוח נשארו כבשנה שעברה, למרות המצב הקשה של התשתיות ומערכות הביוב בערים ובמועצות.

יתירה מזאת, מענקי האיזון לרשויות בעלות מענק הוקטנו בתקציב נומינלית ב-25 מיליון ש"ח ב-1993.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת בדש, אני מבקשת שתגיע לסיכום.

### **פנחס בדש (צומת):**

אני כבר מסיים.

גם כתבי האשראי שמעניקים משרדי הפנים והאוצר ללקיחת הלוואות מאושרות מהבנקים לרשויות נזקקות, אין הבנקים מוכנים לתת הלוואות אלו מחשש למחיקת חובות, דבר המכביד עוד יותר את תפקוד הרשות. על האוצר להכריח את הבנקים להעניק אשראי מאושר זה לרשויות.

יש להוסיף לרשויות תקציב מיוחד להגברת התעסוקה ולשיפור מצב התשתיות ובכך להקטין את האבטלה.

לסיום, משרדי האוצר והפנים חייבים להכיר במציאות הקשה ולקבל את המלצות ועדת-הרמלך לפתרון בעיות החינוך והרווחה כלשונן ולתת פתרון ברמה לאומית לשלטון המקומי, כפי שממשלה זו נותנת לקופת-חולים, לתע"ש ולמפעלים אחרים. יש לעשות זאת מייד, לפני קריסה טוטלית של כל המערכת המוניציפלית בארץ.

אני מבקש להעביר את הנושא לוועדת הכספים. תודה.

### **היו"ר ע' מאור:**

בעל ההצעה יכול רק להציע דיון במליאה. חבר הכנסת מיכאל איתן הסב את תשומת לבנו לכך, ולכן הוא שיציע העברה לוועדה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

אם לא ירגיזו אותי וידברו הרבה.

## היו"ר ע' מאור:

חבר הכנסת יוסף ונונו, בבקשה.

## יוסף ונונו (העבודה):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, השלטון המקומי ניצב בפני משבר כספי קשה. חלק גדול מן הרשויות עומד בפני התמוטטות. ערים כבאר-שבע לא יכולות לממש את הסכם ההבראה בגלל בעיות בנקים ואשראי. העיר שדרות שובתת חודשיים ללא משכורות לעובדים יגעי עמל המקבלים שכר נמוך. סך כל הגירעונות מסתכמים היום ב-800 מיליון ש"ח. עיכוב בטיפול היסודי יגרום לבעיה בהיקף של מיליארדים. היום אפשר להגיע להסדר סביר המשולב בפריסה, באשראי, במענקים ובייעול.

במשך שנים רבות קיצצו הממשלות הקודמות בצורה שיטתית בשירותים חיוניים לאוכלוסייה, בשירותי חינוך ורווחה, ובאופן מודע ובהכרה מלאה זרקו את הכדור לפתח הרשויות המקומיות ואמרו להן בצורה בהירה ומפורשת: תמשיכו להפעיל את השירותים מן הגירעון שלכן, שהפך להיות חלק אינטגרלי של מקורות המימון, ובבוא הזמן תבוא הקונסולידציה ותפתור את בעיית הגירעון. כך נתנה הממשלה יד לקריסת מערכות השלטון המקומי, נתנה יד למשבר במערכות שירותי החינוך והרווחה.

בעשר השנים האחרונות מערכות ציבוריות גדולות קרסו, חברות ענק כלכליות נשברו. השלטון המקומי, למרות המשבר הכספי הקשה, למרות התנערות הממשלה מחובתה לספק שירותים סבירים של חינוך ושל רווחה, השלטון המקומי השכיל להחזיק ולפתח ברמה סבירה את המערכות: בתי-ספר, מועדונים, מתנ"סים, חינוך פורמלי וחינוך לא פורמלי. השלטון המקומי השכיל לפתח ולהחזיק בצורה סבירה מערכות שירותי רווחה למשפחות, לזקנים, לילדים, אומנם לא ברמת שירות גבוהה.

אוי לנו אם היו הרשויות מקפידות על תקציב מאוזן. היינו חוטאים חטא גדול, בל יכופר, היינו עושים פשע כלפי האוכלוסייה, כלפי התושבים, כלפי הילדים, הזקנים והנזקקים. יותר מזה, תקציב מאוזן בתנאי המימון של הממשלה פירושו הרס ושיתוק מערכת החינוך ומערכת הרווחה. מובן שערים עשירות, שלהן מקורות של הכנסה גבוהה, יכלו אולי לשמור על תקציב מאוזן.

ההסדרים לפתרון הגירעון התקציבי שנעשו בעבר לא עשו טובה לרשויות המקומיות אלא מילאו חובה מינימלית של הממשלה כלפי אזרחיה. שר הפנים ראוי לברכה ולהערכה על המאמצים שהוא השקיע ומשקיע ועל כך שהוא הכיר בצורך הזה ובחובה הזאת. על כן, הממשלה לא יכולה לרחוץ בניקיון כפיה ולכנות את ראשי הרשויות עבריינים ובזבזנים.

הממשלה הכירה בחובתה ובחלקה ועל כן מינתה ועדה ממשלתית, ועדת-הרמלך, שבמסקנותיה אישרה שיש חוסר של 500 מיליון ש"ח כל שנה בהקצבה השוטפת לחינוך ולרווחה, וזה מלבד בינוי ותחזוקה.

יש לזכור את בעיית האבטלה הגבוהה, מנת חלקם של יישובי הצפון והדרום, שמגדילה עוד יותר את שיעור הנזקקים.

משנת 1989 עד שנת 1992 האוכלוסייה גדלה ב-18% בעקבות גלי העלייה, ולא היה לזה ביטוי בתקציב. מה עוד שהעולים, גם אחרי שנתיים ושלוש שנים לא יכולים לשלם ארנונה.

אני מברך את שר האוצר, שבימים האחרונים הסכים להכין אמנה בין השלטון המקומי ובין השלטון המרכזי, שתתבסס על דוח-זנבר ודוח-הרמלך, וכך ליצור מערכת שלטון מקומי בריאה יותר.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

כמה כסף תעלה האמנה הזאת? זה שם ששווה הרבה כסף...

### **יוסף ונונו (העבודה):**

מדובר על תשלום החוסר בסך 500 מיליון והסדר סביר ל-800 מיליון.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

הסדר סביר זה 800 מיליון שקלים?

### **יוסף ונונו (העבודה):**

800 מיליון שקלים – בהלוואות, בייעול ובמענקים; כלומר, זה שילוב.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

אם הולכים לאמנה, זה שווה לפחות 3-4 מיליארדי שקלים. לא כדאי סתם ללכת לאמנה.

### **יוסף ונונו (העבודה):**

אם האמנה מתבססת על דוח-הרמלך ודוח-זנבר, דוח-הרמלך מדבר בפירוש על אחריות מימונית של הממשלה ושל הרשויות המקומיות לגבי אותו גירעון של 800 מיליון שקל.

הנהלת הרשות המקומית התכנסה השבוע לישיבת חירום והחליטה כי הרשויות המקומיות לא יכולות להמשיך ולתפקד בתנאים האלה, ולא תהיה ברירה אלא להגיע לידי שיתוק והשבתה של שירותים

חיוניים. יש לזכור כי השלטון המקומי הוא הגורם המרכזי במדינה במתן שירותים לאוכלוסייה הכללית. אם נפקיר את הרשויות המקומיות, אני חושש מפני התגשמותו של דוח סודי של האוצר.

על כן אני מבקש להעלות את הנושא על סדר-יומה של הכנסת.

### **היו"ר ע' מאור:**

תודה רבה. חבר הכנסת מיכאל איתן, בבקשה.

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש להעביר את שתי ההצעות לוועדת הכספים, וברצוני גם לנמק. אני חושב שהיה כדאי להישאר עד שעה מאוחרת כל כך ולשמוע את הדברים – יכול לומר מאלפים, יכול לומר מוזרים, יכול לומר מקוממים, של שני ראשי רשויות, שמצהירים כאן בעצם שהם רואים את עצמם פושעים אם הם לא יעברו על חוק יסודות התקציב, אם הם לא יפירו את הוראות התקציב, אם הם לא יגרמו לבזבזים.

אני לא רוצה לבוא אליהם בטענות. אני מכבד מאוד את השניים. הם ראשי רשויות קטנות, הם ראשי רשויות צעירים, והם לוקחים דוגמה מהגדולים. והגדולים עומדים על כל במה ואומרים, שחוקי המדינה והנחיות התקציב אינם בשבילם בכלל. הם מחנכים דורות של אנשי ציבור ללכת לפי שיטה, שכל מי שלוקח ומצפצף על המגבלות התקציביות, כל מי שעובר את התקציבים, כל מי שמוציא בלי חשבון, כל מי שרומס כל כללי מינהל תקינים – הרי זה מן המשובח.

### **פנחס בדש (צומת):**

מי אמר את זה?

### **מיכאל איתן (הליכוד):**

מי אמר את זה? ראש עיריית תל-אביב, למשל. ועכשיו שמעתי את ראש המועצה המקומית קריית-מלאכי אומר אותו דבר. הוא אומר: אני הייתי פושע אם לא הייתי מוציא את כל הכספים האלה מעבר לתקציב, כי הצרכים בשטח – – –

### **יוסף ונונו (העבודה):**

בנושאי חינוך ורווחה. דיאליזה – – –

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אני מכיר מה זה בנושא חינוך ורווחה. אל תספר לי, אל תגיד לי דיאליזה. כולנו מכירים את החוכמות האלה. הסעיפים הראשונים שחסר בהם כסף הם לא מרצפות "אקרשטיין", לא תאורה חדשה, לא הוצאות על נסיעות לחוץ-לארץ של ראש הרשות וסגניו, לא הוצאות כיבוד. כשחסר כסף – תמיד הסעיף הראשון הוא נושא רווחה, נושא חינוך. מה, האם היה משהו שומע לטענותיך? הרי קראנו כולנו בדוח מבקר המדינה. מה אתם מתקוממים בכלל? אתם צריכים לשבת חודש בבית ולא לצאת מהבתים שלכם.

**יוסף ונונו (העבודה):**

— — —

**מיכאל איתן (הליכוד):**

שמענו. מבקרת המדינה אמרה מה שאמרה על רשויות מקומיות. קראנו את הדוחות שלה, על מה מוציאים כספים. אתם באים הנה ומספרים לנו, שלצורך זה צריך לפרוץ תקציבים? איך אתם באים הנה?

**היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת איתן.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

על מה אתם מדברים? כל אחד שידבר אולי בשם עצמו. אתם בהכללות שלכם רוצים לתת גיבוי – —

**יוסף ונונו (העבודה):**

אתה לא מכיר את המערכת.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

השם המרכזי הגדול מכולם הוא שר הפנים בכבודו ובעצמו. שר הפנים חושב שהוא עלי-בבא, ואחריו יש עשרות שודדים. הוא מופיע בכל פעם עם שם חדש. יש לו ססמה – פעם הוא קורא לזה הסדר, פעם הוא קורא לזה פריסה, פעם הוא קורא לזה אמנה. בכל פעם עוד ועוד כסף, כשאין הסדר מחייב, כשאנחנו אף פעם לא יודעים איפה ההיגיון, איפה האחריות, איפה תקציבים, איפה המדינה הזאת יכולה להתנהל כמו מוסד מסודר.

אני מתפלא עליך, חבר הכנסת ונונו. אתה דוקטור.

**היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת איתן, אני מבקשת – – –

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אתה חבר מפלגת השלטון היום. אתה צריך לחזק את הממשל, את המינהל הציבורי, ואתה עומד על במה ואומר: אני פושע אם אני לא עושה דבר הפוך, אם אני לא פוגע בסדרי השלטון והמינהל.

**היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת איתן, תואיל לסיים.

**מיכאל איתן (הליכוד):**

אני לא יודע אם הנושא הזה ייפתר הפעם הזאת. בכל פעם אומרים שהגיעה העת. לכן אני חושב, שמוטב שנשלח את הנושא הזה לוועדת הכספים. הלוואי שהגירעון ברשויות המקומיות יסתכם ב-800 מיליון ש"ח. אני קונה את זה על המקום. אתם יודעים יפה מאוד שהגירעון גדול פי כמה, אבל הרי בטוח שאת הדברים האלה צריך לסדר, ולכן אני מציע שהנושא יועבר לוועדת הכספים. אני מקווה מאוד, ואני מאחל לממשלה החדשה שיהיה לה כוח יותר מאשר לקודמתה לקרוא לסדר את שר הפנים, שהוא נציגה, ואת הרשויות המקומיות, לקבוע מסגרות, לקבוע הסדרים, והכי חשוב – לעמוד בהם.

כך או כך, אני לא יכול שלא לגנות התבטאויות כמו אלה ששמעתי מעל הדוכן.

**היו"ר ע' מאור:**

סגן השר מיכה גולדמן, בבקשה.

### **פנחס בדש (צומת):**

אני מסכים אתך, חבר הכנסת איתן, צריך לעמוד על מסגרות התקציב.

### **מיכה גולדמן (העבודה):**

שמעתי את חבר הכנסת מיכאל איתן, את חבר הכנסת ונונו ואת חבר הכנסת בדש. אני יכול לומר, גם מניסיון אישי שלי, ועד לפני שבועות מספר שימשתי כראש מועצה, שאני מסכים עם חלק לא קטן מהדברים שאמר חבר הכנסת מיכאל איתן. אמרתי שאני מסכים עם חלק לא קטן, מפני שאני יודע שיש גם רשויות שנותנות את הפתרונות במקום הממשלה. אותן רשויות צריכות לקום ולומר בצורה ברורה: תקציב א' לא מספיק לי למחלקה זאת, לסעיף זה או סעיף אחר; תקציב ב' לא מספיק לי כתוצאה מכך שהבסיס לא מתאים לפעילות שאני ממלאת ביישוב שלי.

אני אוהב מאוד לשמוע מפעם לפעם, שיש רשויות מקומיות שמכסות על כל המחדלים של עצמן, ומשתמשים בחינוך וברווחה. נכון שיש רשויות שקלטו עלייה במספרים גדולים ושם לא שונה הבסיס. אפשר לראות שם את סל החינוך, את סל הספורט, את סל הרווחה, שלא שונה אף שהיישוב הזה גדל ב-40%, או ב-50%, או ב-20%.

אני שמח שחבר הכנסת בדש, ולאחר מכן חבר הכנסת איתן, הציעו להעביר את הנושא לוועדת הכספים. אני חושב שאנחנו, ואני אומר את זה כרשות מבצעת, חייבים לקבוע נורמות לגבי רשויות, לגבי התנהגות של ראשי רשויות, משום שאת ההסדר יצטרכו לעשות. אני מזהיר שאנחנו נמצאים בשנת בחירות. זו שנה שצריך להיות בה מעקב צמוד אחרי מה שקורה ברשויות האלה. חלק מראשי הרשויות, אני לא אומר שכולם, יתייחסו לשנה הזאת כאל שנה שבה אפשר לעשות הכול. אם ננצח – נתמודד עם האוצר; אם נפסיד – יבוא ראש מועצה חדש והוא יתמודד עם הגירעונות. זה מסוכן, וטוב שנזהיר שנה אחת קודם מאשר נצטער לאחר 3 בנובמבר 1993, לאחר הבחירות, כשנמצא קופות דוגמת זו של באר-שבע. תודה רבה.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת בדש, אתה מסכים להצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים?

### **פנחס בדש (צומת):**

מסכים.

### **היו"ר ע' מאור:**

חבר הכנסת ונונו, אתה מסכים להעביר את הנושא לוועדת הכספים?

**יוסף ונונו (העבודה):**

כן.

**היו"ר ע' מאור:**

אם כן, אנחנו מצביעים. מי בעד העברה לוועדת הכספים?

הצבעה מס' 3

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים – 6

נגד – אין

נמנעים – אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים נתקבלה.

**היו"ר ע' מאור:**

ברוב של שישה, בלי מתנגדים, ההצעה לסדר-היום: גירעונות תקציביים ברשויות המקומיות –  
הועברה לוועדת הכספים.

מתכנסים מחר בשעה 16:00. בזה ננעלת הישיבה. לילה טוב.

הישיבה ננעלה בשעה 20:19.